

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

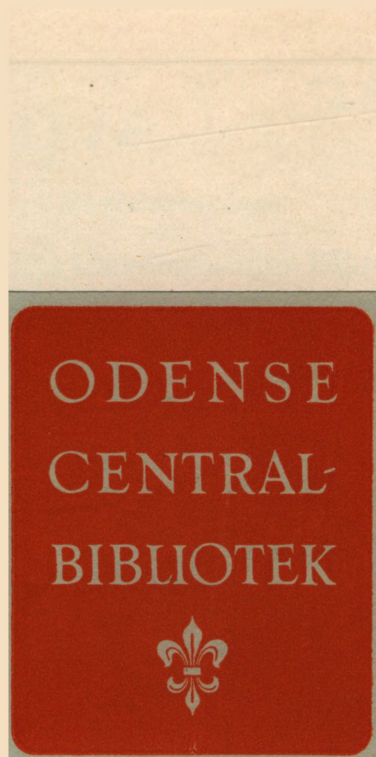
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

— Georg Bruun

Seks Rektorer

Skildringer fra
Kolding lærde Skole
1800-1856

B. Schæffers Forlag - Kolding
1927

GEORG BRUUN

SEKS REKTORER

SKILDRINGER FRA
KOLDING LÆRDE SKOLE

1800—1856

V. SCHÆFFERS FORLAG
KOLDING - MCMXXVII

J sin fortjenstfulde »Kolding lærde Skoles Historie« har Hr. Lektor Tang Petersen givet fyldige personalhistoriske Oplysninger om Skolens Rektorer og Hovedtrækkene af Undervisningen i de lærde Skoler i de sidste 300 Aar. Derimod har han ikke — hvilket laa uden for Bogens Plan — skildret Skolens indre Liv til de forskellige Tider. Dette lader sig med de sparsomme Kilder vanskeligt gøre for Tiden til 1800, medens der for Perioden 1800—1856 til Belysning af denne Side af Skolens Historie i Skolens Arkiv findes et meget righoldigt Materiale. Paa Grundlag af dette Materiale, suppleret fra andre Arkiver — og for første Kapitels Vedkommende med Benyttelse af Hr. Redaktør Eliassens aldrig svigtende »Kolding fra Middelalder til Nutid« og andre trykte Kilder — har jeg søgt at give et Billede af Skolens ydre og indre Forhold under denne Periodes seks Rektorer. De seks Rektorer var Mathias Beck til 1809, den yngre Thorlacius 1809—1817, Tauber 1818—1822, Fibiger 1822—1833, Grønlund 1833—1844, Ingerslev 1844 til Lærdskolens Nedlæggelse i 1856. Skønt disse 6 Mænd hver paa sin Maade prægede Skolen — nogle til Fremgang, andre til Stilstand, Tilbagegang og Opløsning — har jeg behandlet deres Personer i anden Række, efter en almindelig Skildring af Skolens materielle og aandelige Forhold, fordi denne Skildring, som er Bogens Hovedopgave, vilde lide ved at udstykkes i Portioner.

Kapitlerne »De Bjerregaardske Affærer« og »Strarups Vise« har, omtrent i samme Form, tidligere været trykt i »Vor Ungdom«. Herr Kæmner Brandorff, Redaktør Eliassen, Nationalmuseets Direktør, Dr. phil. Mackeprang, Arkivar Marquard og Kontorchef Hother Ploug, der har hjulpet mig paa forskellig Maade, beder jeg modtage en hjertelig Tak.

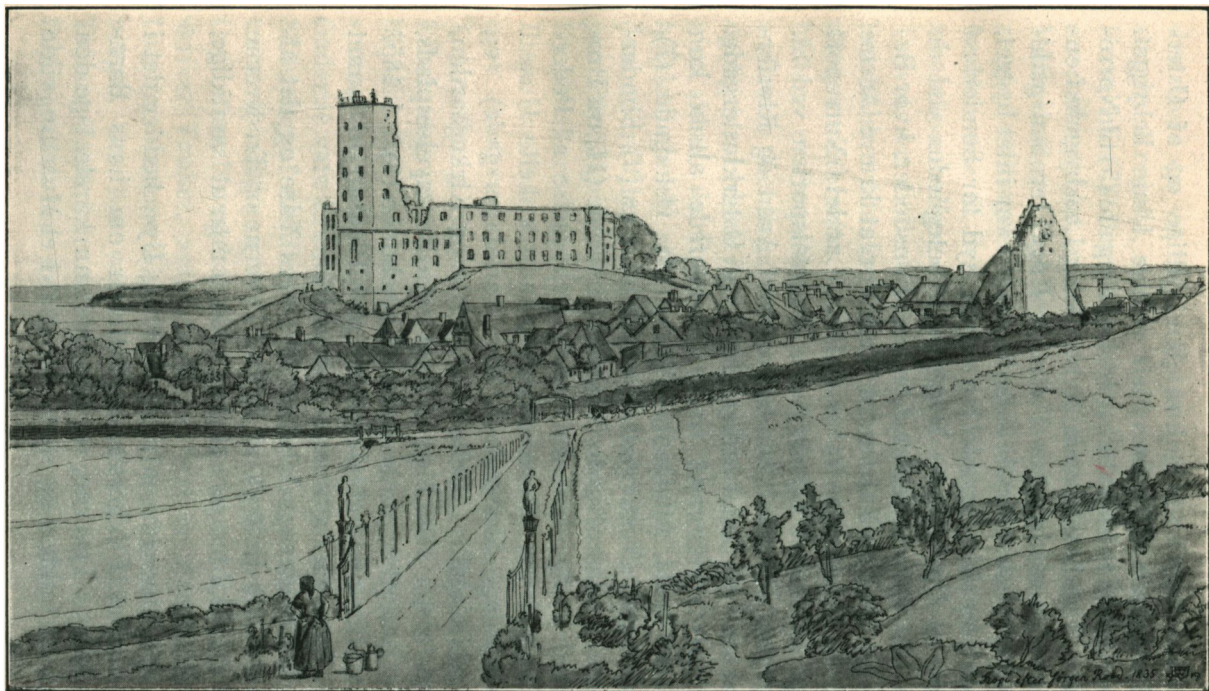
Kolding, December 1926.

GEORG BRUUN.

BYEN. 1)

En lille Købstad med en rig historisk Fortid, men tilsyneladende uden økonomisk Fremtid; spærret inde fra Havet mod Øst ved Fjordmundingens Tilsanden og fra sit naturlige Opland mod Syd af Toldgrænsen ved Kolding Aa, desuden trykket af sin privilegerede Naboby mod Nord; en Ravnekrog vokset op i Ly af en middelalderlig Kongeborg, der efter 1808 laa hen i Ruiner, en Samling af omtrent et Dusin helt og enkelte halvt bebyggede, til Dels ubrolagte Gader, »krumme og krusede som Møllevand«²⁾, med store mellemliggende Tomter og Haver, med et Indbyggertal paa ca. 1700 ved Aarhundredets Begyndelse, langsomt stigende til ca. 3000, der ernærede sig mere eller mindre fedt og hæderligt ved Agerbrug, Studeprang, Brændevinsdrift og Smugleri.

Det bebyggede Terræn begrænsedes mod Syd af Aaen, mod Vest af Sviegade (nu Skolegade), mod Øst af Pedersilliegade (14 paa Kortet Side 6, nu Slotsgade), hvis østlige Linie var ubebygget, og paa hvis vestlige Husrække der hvilede den Servitut, at Husene skulde være uden Kvist, for at ikke uvedkommende Øjne skulde kigge ned i den kongelige Gartnerhave (13)³⁾. Af samme Grund var af Søn-

Udsigt over Kolding 1836.

derklostergade (11) kun den sydlige og af Østerklostergade (12) kun den østlige Linie bebygget. Adelgade (4) fortsattes med Laasbygade (5) til Nørreport. Bag Søndergade, Sviegade og Laasbygade henlaa store ubebyggede Tofter og Enge, Jernbanegadekvarteret eksisterede ikke, bag Søen var intet bygget, nord for Klostergade laa ingen, syd for Sønderbro kun et Par Huse. Bygrænsen betegnedes ved de fire Porte med de fire Konsumptionsboder, hvor Bektjente Dag og Nat var til Stede for at kræve Accise af alt, hvad der førtes ind fra Landet: Nørreport ved Enden af Laasbygade, Hospitalsporten ved St. Jørgens Hospital, Sønderport ved Aaen og Klosterporten ved den nordlige Ende af Østerklostergade. Af de nuværende Gader eksisterede altsaa kun Laasbygade, Adelgade, Torvet (8), Østergade (7), Torvegade, Vestergade (6), Rendebanen (9), Søndergade, Helligkorsgade (10), Skidenstræde (11, nu Brostræde), desuden den halve Bebyggelse af Peder-silliegade og Klostergaderne, samt enkelte Huse i Sviegade, Slotsgade (nu Markdanersgade) og Hospitalsgade. Mellem Adelgade og Kirkegaarden, der først i 1825 blev nedlagt som Begravelsesplads, laa Resterne af de gamle Kirkeboder (3). I 1857 blev disse Kirkeboder revet ned, Pladsen omdannet til Torv og Færdsele givet fri⁴).

Om Gadernes Tilstand, Husenes Ydre og det almindelige Indtryk af Byen i Tyverne og Trediverne haves Skildringer af tre gode, omtrent samtidige, Iagttagere.

»Kolding var en saa mærkelig By«, hedder det i Johannes Fibigers⁵) Meddelelser om hans Barnsdomsby i Tyverne, »at om man nu kunde tage den hel og holden og sætte den ind i et Museum, vilde

den være en værdifuld Oplysning om svundne Tilstande. Krogede, snævre Gader med Bindingsværks Huse, hvis Stokværk paa Bjælkehoveder hang det ene udover det andet; en primitiv Stenbro, i hvis Midte løb en Række brede, over alenbrede, men runde, utilhugne Stene, indrettede til ved Spring fra den ene til den anden at komme frem paa det ufremkommelige; en Vandpost med Trug om paa Torvet; en Gabestok paa Raadstuehjørnet; bagud brøstfaldne Plankeværker, forrevne Hækker, overalt gennembrudte Smuthuller«. Langt mørkere og tristere er Grundtonen hos Fyhn⁶). »Saa lys og smilende Koldings Omgivelser end ere, saa mørkt og trist var dens eget Fysiognomi for nogle Decennier siden, da Byen igjennem flere Generationer havde beholdt sine gamle Gaarde og Huse efter den ældre Byggemaade. Overalt stødte man da paa Bindingsværks Bygninger med Karnapper og Kjelderskure, fremspringende Overetager, Gavle med Fløje paa o. a. desl. Paa Bjelkehoveder og Stolper, over Porte og Døre, vare Zirater anbragte efter Tidens Smag, Engle, Hermer, Arabesker, Bomærker, Bibelsprog paa Latin, Dansk og Tydsk med op-højede eller indskaarne Bogstaver; nogle Bygninger sprang betydeligt frem, andre faldt dybt tilbage, Gaderne vare krumme og ujævne«. Ogsaa Taubers⁷) Skildring af Kolding i 1822 understreger stærkt det triste og mørke og det elendige, til Dels med samme Ord. »Saa lys og levende Omegnen er om Kolding«, skriver Tauber, »saa mørk og trist er Byen selv. Den har samme Skjæbne som alle ældgamle Bygninger, der har været forskaanede for Ildebrand. Tidens Tand har stærkt gnavet paa den, og dens Regeneration er forhindret ved adskillige lokale

Omstændigheder. Naar derfor smalle, slet brolagte Gader tillade Fodgjengeren at afdrage sin Opmærksomhed fra Fødderne, møder hans Blik sædvanligen skjæve Bindingsværkshuse, stundum med Englehoveder paa Enden af Stolperne, eller udhængende Gavlhuse, hvor det øvre Stokværk stedse rager frem over det nedre. Ingensteds saa jeg i Byer af lige

Østergade 1836.

Størrelse færre grundmurede Bygninger fra den nyere Tid«. Det er naturligvis ikke tilfældigt, at Tauber og Fyhn — ud fra et økonomisk Synspunkt — saa stærkt fremhæver det fattige, mørke og triste, medens Fibiger — paa Grundlag af Skoledrengens Indtryk og Oplevelser — giver et lyst og muntert Billede af den kære og interessante Barnsdomsby som en værdifuld Museumsgenstand.

Særligt kraftigt træder denne Forskel i Opfattelse

frem ved Omtalen af Gaderne og deres Brolægning. Tauber er gnaven over den besværlige Færdsel, medens Fibiger med synlig Glæde skildrer de mange herlige Smuthuller og ligefrem dvæler ved de »*brede, over alenbrede*« Sten, idet han i Mindet genoplever den Tid, da han og hans Kammerater i Hop eller Spring eller Løb har muntret sig paa disse Sten, Kolding Bys væsenligste Brolægning til ind i Trediverne og Fyrerne. Disse »Bredsten« eller »Borgmestersten« var store Kampesten uden nogensomhelst Tilhugning, med en glat, lidt buet Flade opad, anbragte saa tæt sammen som muligt. Tværs over maalte de vel et Kvarter. Østergades Bredsten laa, som det ses af Billedet Side 10, i en Eslinie, Laasbygade — som Rektor Grønlund kaldte Benbrækergaden — havde tre Rækker Bredsten. Ad disse Sten maatte de gaaende balancere frem med betydelig Fare for at plumpe ned i de grusede Hjulspor ved Siden, i hvilke der hist og her var dybe Huller, hvori Vognenes Hjul i daarligt Vejr tungt og trægt malede rundt. Den øvrige Del af Gaden laa hen i et ofte frygteligt Pløre af Grus og Mudder og Affald fra Husene og Køernes Efterladenskaber. Føj her til, hvad der nu er Rendestene, men den Gang var smaa Grøfter, Stanken fra de daarlige Afløb fra Gaardenes Stalde og aabne Møddinger⁸⁾, de frempringende Trappesten, den fuldstændige Mangel paa Gadebelysning — først i 1852 fik Byen Tranlygter — og man vil forstaa, at det altid har været uæstetisk og besværligt og efter Mørkets Frembrud ikke uden Fare at færdes paa Koldings Gader.

I en Indberetning fra 1819 skriver Rektor Tauber, at i en saa landsbyagtig Købstad som Kolding var Jordejendom næsten uundværlig for enhver Hus-

holdning. I Tyverne og Trediverne var Kolding i overvejende Grad en svinefedende og agerdyrkende By^o). Endnu i Halvtredserne kunde man, ligesom i det 17de Aarhundrede, af og til i de mindre Gader træffe løsgaaende Svin, og Morgen og Aften blev Kvæget drevet gennem Byen. Der findes i 1816 fra en Fader en Klage til Rektor over, at en af Skolens Disciple i et Slagsmaal havde hugget hans Søn i Hovedet med et Kohorn, der laa paa Gaden. Der har i de Aar ligget mange andre Minder om Køernes Drift paa Gaderne, selv om disse efter Reglementet skulde fejes Onsdag og Lørdag, en Renselsesfest, der vel ofte har indskrænket sig til at feje Komøget fra Borgmesterstenene ned i Hjulsporene. Rektor Fibiger holdt Gris, »vor fælles Ven, som vi i dens korte Liv daglig besøgte i et Familieoptog med Fader i Spidsen«. Rektor Ingerslev havde to Køer paa Stald og fremhæver i sin Brevveksling om den ny Skolebygning Nødvendigheden af en Kostald for Rektor. Blandt Johannes Fibigers kæreste og stærkeste Barndomserindringer var Mindet om Kvægets Drift gennem Byens Gader, at være med i en Efteraarsskumring at drive Kvæget hjem fra den fælles Bymark og i Flok med plumpe Karle og snavsede Drengene, væbnet med en lang Knaldepisk, at komme farende under Hujen og Trængsel op ad den lange, bakkede Laasbygade med de dampende Dyr foran sig.

Næst efter Agerbrug var Byens vigtigste Næringsveje Brændevinsbrænden — ved Aarhundredets Begyndelse brændte og udskænkede 70 af Borgerne Brændevin — Bondehandel og Rejsendes Befordring. Haandværk og Industri stod lavt. Der blev næsten aldrig bygget et nyt Hus. Da Lærskolen i 1817

skulde have nye Kakkellovne, maatte de købes i Fredericia. Da Rektor Tauber i 1819 fik bevilget en Sum til nyt Inventarium, truede han, for at faa den opskruede Pris ned, med at ville bestille det i Haderslev. I Fyrrerne erklærede Rektor Ingerslev, at Byens Haandværkere var uskikkede til Indrettelsen af et nyt Undervisningslokale. Al Handel i Kolding stod i Stampe til omkring 1820, og selv efter den Tid købte Folk helst deres Varer i Haderslev eller paa Byens Markeder. Ved den ny Skolebygning Indvielse i 1845 maatte meget af, hvad der skulde bruges til den festlige Diner, forskrives fra København og Hamborg. En medvirkende Grund til Byens økonomiske Stilstand var det først i 1851 ophævede Afspærringssystem, der virkede saa meget tungere, som baade Fredericia, Christiansfeld og Haderslev var konsumptionsfri¹⁰). Desuden demoraliseredes Handelen i Kolding ved Toldgrænsens Nærhed. Smugleriet trivedes i en uhyggelig Grad ikke blot for egen Regning, men ogsaa i Kommission for store Dele af det øvrige Jylland. »Man paastod«, siger Justitsraad Saxild¹¹), »at der i Kolding var Depoter for gratis Indførsel af toldpligtige Varer«.

Havneforholdene var til 1843 fortvivlede paa Grund af Fjordmundingens Tilsanding. De Skibe, der for paa Kolding, maatte opankres paa Reden ved Strandhuse, hvorfra Varerne i fladbundede Pramme transporteredes op ad Fjorden og Aaen til Lossepladsen ved den søndre Side af Sønderbro. Strandhusebeboerne brugte deres faktiske Monopol til kraftigt at flaa Byens Handlende¹²). Et samlet Billede af Byens triste økonomiske Tilstand findes i en Indberetning fra Rektor Tauber i 1819: »Tidsforholdene have mere end paa noget andet Sted

haft den sørgeligste Indflydelse paa de fleste af Col-
ding Indvaaneres pekuniære Forfatning. Med faa
Resourcer af borgerlig Næring — faa Skridt fra
bedre privilegerede Naboer — uden Handel og
Sejlads og enkelte bærende det hele Tryk af Ind-
kvartering og Troppemarcher til og fra alle Landets
Hovedprovinser, ere de satte i en Tilstand, hvor
hartad alle ere sælgende og ingen købende«. Der
var vel ikke megen egentlig Fattigdom i Byen, men
en uhyre Pengeknaphed. Alle indskrænkede deres
Udgifter det mest mulige. Levemaaden var yderst
tarvelig. I lange Tider var Fiskespiser med Kar-
tofler og Meldyppelse en daglig Ret paa Borgernes
Borde. Folk havde ikke Penge at give bort til
Overflødighed. Lidt Selskabelighed maatte der jo
til, og man søgte da denne i Klubben. Den egent-
lige Borgerstand deltog dog ikke i Klublivet, men
samledes paa et eller andet Værtshus til et Slag
Kort¹³).

De indsnævrende Forhold prægede Borgernes
Tænke- og Synsmaade, og det ravnekrogsagtige
mærkedes helt op i de enkelte dannede Familier,
som f. Eks. Lærerskolens Adjunkter, Lægerne, Præst-
erne, Borgmesteren og et Par Officersfamilier, der
udgjorde den lille Bys endnu mindre Aristokrati.
Embedsfamilierne undtagne, var Sproget bredt jydsk,
i Regelen dog med et »Jeg« i Stedet for »A«. Bondsk-
hed i Livsbetragtning og Livsvaner var fremtræ-
dende Træk hos den indfødte Befolkning. Mellem
disse to Befolkningslag var der et selvfølgelig Skel,
som først i Slutningen af Trediverne langsomt ud-
slettedes ved, at der groede en Mellemstand op, de
relativt store Handlende, som i Kraft af deres øko-
nomiske Stilling kunde tage en Art Konkurrence
op med de socialt privilegerede¹⁴).

I aandelig Henseende var Byen næsten en Ørken. I 1818 skriver Rektor Tauber til Professor Thorlacius, at Byen kun yder liden Aandens Næring, da Indbyggerne for det meste var Landmænd og de litterære Berøringspunkter kun faa. »Dog vide vi ogsaa heri at hjælpe os nogenlunde ved Naboskabet (!) med Flensborgs Boghandel og Benyttelsen af et Journalselskab i Haderslev«¹⁵). Endnu sidst i Trediverne var der ingen Boghandler i Kolding. En Gang imellem kom fra Randbøldal Papirfabrik en Papirkusk til Byen, af hvem man kunde købe, hvad man behøvede af Skrivematerialier. I Trediverne stiftedes af Lærskolens Lærere en privat Læseforening, et umaadeligt Fremskridt. Saa var der de danske og tyske Teaterforestillinger af rejsende Skuespillere og Dilettanter og et efter Samtidens Udtalelser rigt Musikliv, hvis bærende Kræfter var Kapelmester Wernicke og Cantor Rasmussen, Latin skolens Lærer i Sang og Instrumentalmusik. De politiske Interesser var endnu i Fyrreerne svage, først 1849 fik Byen i »Kolding Avis« sit eget Blad.

Forbindelsen med Omverdenen var saare indskrænket. En Rejse til København var en omstændelig Historie, hvad enten man i Vogn maatte skumple over Fyn og Sjælland eller foretrak at rejse »med Skibslejlighed«, selv om det maatte forudses, at Rejsen paa Grund af Sø og Modvind kunde vare baade 8 og 14 Dage. Efter at have forsynet sig vel med Proviant gik man ved Sønderbro om Bord i Fiskerbaaden, der gennem Aaens Rørskove skulde føre en ud til den godmodige Skipper Halmøe, hvis Skude laa opankret ved Strandhuse. Skipper Halmøe for imellem København og Kolding og var en højt betroet Mand. Ogsaa Postforbindelsen var

indskrænket. I Trediverne kom der kun to Gange om Ugen Brevpost fra København. Brevportoen var høj, mellem Kolding og Hovedstaden 18 Skilling, saa at mange foretrak at sende Breve med Fragtmænd eller Skippere eller tilfældige Venner. Til saadan Ekstrapost kunde man ogsaa bruge Studenterne, naar de efter Ferien rejste tilbage til København.

Trange var de Forhold, under hvilke Livet levedes i Kolding i de fire første Aartier af det 19de Aarhundrede, og trange var de Kaar, under hvilke der arbejdedes i den lærde Skole henne paa Kirkegaard. Der var trangt i Klasserne, kort til Væggene og lavt til Loftet, og der var trangt i Lærernes Hjem, af hvilke de fleste sad dybt i Borg og Gæld. Men Betragtninger af denne Art har ikke forstyrret de latinske Peblings sorgløse Ungdom. I deres Øjne har Kolding været et Paradis for Dreng, et herligt Sted at leve. Fjorden, der »saa skøn og malerisk den end var, for os Dreng havde mest Betydning som Svømmeplads, og den Kunst med de tilhørende Volter har jeg forstaaet omtrent saa længe, jeg kan huske«¹⁶⁾. Omegnen med de vidtstrakte, i Vesterkanten endnu lyngklædte Bakker, Skovene og Aaløbet, der gav rig Lejlighed til afvekslende Friluftsliv. Endelig selve Byen. Alt det, som voldte de ældre Besvær og Ærgrelse, var for de unge Kilder til Liv og Lyst, Borgmesterstenene, Kælderhalsene, de frønnede Plankeværker og de hullede Risgærder, Baghavernes vildtvoksende Buskadser. Det afgav altsammen en ideel Tumbleplads for viltre Drenges Tagfat og Røverlege og Smuthuller, hvor de kunde gemme sig for Vægteren, naar en saadan Person viste sig om Hjørnet, i graa Vadmels-

uniform med grønne Opslag, med Kabuds paa Hovedet og Morgenstjerne i Haanden. Undertiden gik det vildt til med Gadeslagsmaal og Optøjer, efter at Mørket var faldet paa. Koldings Gadedrenge var berygtede for deres Uvornhed, og der foreligger Beretninger om, at ogsaa Lærdskolens Disciple kunde være med til at lave Nattespektakler og Halløj med Vægterne, saa at de maatte suspenderes fra Skolen, eller til at slaa Ruder ud i Jens Peter Wisings Karnapstue¹⁷). Regelmæssige Kampe udkæmpedes paa Kirkegaarden mellem de latinske Dreng og »Plebejerne«, Borgerskoledrengene, der havde Lokaler i Kirkens Nordfløj. Undertiden var det Infanterikampe, undertiden Rytterslag, idet nogle ægerede Heste for Kammeraterne. »Naar den store bredskuldrede Knægt«, skriver Johannes Fibiger, »den kejthaandede Præstesøn fra Landet, som var vor Fører, for om Kirkens Hjørne, svingende sit Boltetræ, og hele vor Kolonne hujende fulgte efter med hver sit primitive Vaaben, havde vi, mens vi splittede den borgerlige Hær, samme Følelse af Sejr eller Død, som naar et Kavalleriregiment gør sit Indhug, og en lærd Dreng kunde vel finde, at han med Boltetræet var som en Achilles i Trojæ store Slag«¹⁸).

Carl Ploug var efter eget Sigende særlig dygtig, hans »Næver sad løse paa Skafterne«, og han skal blandt andet have givet sin senere politiske Modstander, H. H. Grau¹⁹), læsterlige Prygl. Til andre Tider var Forholdet mellem »Latinerne« og »Plebejerne« mere fredeligt. Johannes Fibiger fortæller, at der altid om Eftermiddagen var et lystigt Samkvem med Naboernes Dreng, alt efter Aarstiden: Boldspil, Skøjteløb, Røverlege og alle de vilde Streger,

man kunde finde paa, i Haver og Gaarde, Pakhuse og Ladebygninger, i Ruinen eller ved Søen. Paa Slotsbankens nordre Skrænt var der om Vinteren Lejlighed til en Rutschetur paa Slæde, der nok kunde ende med, at denne slog et Par Kolbøtter, men som ogsaa, naar det gik godt, kunde føre Drengene helt over paa Slotssøens modsatte Bred. Det var en Slædetur, som Carl Ploug endnu som ældre kunde udmale saaledes for sine lyttende Børn, at deres Tænder løb i Vand efter noget lignende.

Om Kvægdriften gennem Byens Gader er talt ovenfor. En anden Fornøjelse af lignende Art var i Løb at følge med de holstenske Lansenerer med de himmelblaa Uniformer, de røde firkantede Kasketter med det lette Hestehaarssvæv, den lange Lanse med det hvid-røde Flag, og Officerernes rigtslyngede, rosenrøde Skærf. »Vi fulgte stadig paa Slottets store Staldgaardsplads deres Øvelser i vældige Hug og Stød. Vi gik gennem de lange Stalde og var fortrolige med Rækkerne af de i Kæderne raslende Heste. Kom saa Manøvretiden, og de to andre Eskadroner under muntre Trompetskrald rykkede ind i Byen, kommende fra Haderslev, og det fuldtallige Regiment paa den grønne Fællede svang sig i sine hvirvlende Indhug, Lanserne blinkede, Karabinerne plaffede, og Krudtrøgens Lugt blandede sig med Støvskyerne, hvor gjaldt det da for os Drengene at bruge Benene for ikke at blive redne ned og for dog altid at være saa nær, at man fik baade Faren og Duften med, ogsaa for at samle Patroner op — under Farten og Ladningen paa Hesten tabtes der altid en Del — og for os var det kostbare Varer. Hvilke Fyrværkerier kunde der ikke dermed om Aftenen opføres paa Slotsbakken«.

Eller Markederne²⁰), særligt Mikkelsmarked — lov-
befalede Fridage for Skolens Disciple — naar Torvet
og alle Hovedgader var fyldte med Boder og Vogne,
Telte og Borde med alle Slags Varer, ikke blot
Galanterivarer, Isenkram, Kniplinger og Jydepotter,
ikke blot Haandværksgenstande af Rebslagere og
Gørtlere, Skomagere og Sadelmagere, Hattemagere
og Guldsmede, Kunstdrejere og Bødkere, men ogsaa
Telte med Bagværk og Sukkersager og Vognlæs af
gule Blommer, saftige Pærer og rødkindede, duftende
Gravenstener, til Fals for en billig Penge. Der var
Eventyrets Pragt over disse Telt- og Vogngader,
mellem hvis bølgende Menneskesværm mangan en
Spas kunde drives. Der var Telte med Markeds-
gøglere, der var Linedansere og uden for Byen en
Lejr af brune Zigeunere, der kunde forudsige Frem-
tiden for en blank Sølvskilling.

Eller Kong Frederik den Sjettes aarlige Besøg,
naar alle Gader og Vinduer var stoppede med
Mennesker, Tagstenene revne af, Hovederne stukne
ud mellem Lægterne. »Det var en bekendt Sag«,
skriver Johannes Fibiger²¹), »at Kongen vilde rask
frem. Han havde knap Tid. Man vidste, hvor mange
Heste, der var styrtede paa hver Station, hvor mange
Mennesker der var kørt over, ja man vidste, at
naar det ikke gik i flyvende Karriere, trak Adjudan-
ten sin Sabel og hug Fingeren af Kusken. Det var
langt fra, at slikt blev sagt med Uvilje, nej, det var
til Majestætens Forherligelse, paa samme Maade
som naar Tyrkens Folk med Ærefrygt kunde se
op til Tallet af de opspiddede Hoveder«.

Saa kom under Klokkers Klang og Trompetskrald
i vild Flugt op ad Gaden først Lansenerregimentet,
saa det borgerlige ridende Korps, saa lange Kolonner

af Bønder til Hest, og endelig Kongens Vogn, trukket af seks forpustede Bønderheste, og derefter den lange Række Vogne med Følge af Embedsmænd, alle i stormende Hast for at være til Stede, naar Kongen steg af. Optoget gjorde et helt østerlandsk Indtryk. Derefter den utrættelige Konges Besøg i Lærds-kolen, hvor man selv var til Stede, i Kirken, Raadhuset og Hospitalet, hvor man maatte vente udenfor, for saa i Løb at følge med til næste Inspektion, og sidst af alt Sprøjtemønstringen paa Torvet, hvor det kunde hænde, at Landsfaderen fik en Vandstraale over sig, som han rystede af under høj Latter. Det var for Drengene uforglemmelige Oplevelser.

Men herligst af alt herligt var Slotsruinen, den mest romantiske Legeplads for eventyrbegeistrede Dreng, med de mørke Kældere, gennem hvis Glugger man lod sig glide ned, med Murrevnerne, ad hvilke man entrede op til Vinduesgabene, med de nedfaldne Taarntrapper, Bjerge af Murbrokker, sønderslaaede Ornamente, sære fantastiske Sandstensansigter, de høje Sale med de grøntbegrøede Murtinder og den blaa Himmel derover. En kæmpemæssig Illustration til Røverborgene i Walter Scotts og Ingemanns Romaner.

Dybt og varigt var det Indtryk, som Skolens Disciple fik af deres Barndomslege i disse Omgivelser. Johannes Fibiger fortæller med malende Kraft om den Fornemmelse af Ingemannsk Gru, han som Dreng følte, naar de legede Røvere i den store Fængselskælder, dybest under Kæmpetaarnet, hvor der var bælgmørkt, naar man fra Dagslyset kom derned, men hvor man tydeligt nok saa enhver Krog, naar man havde været der et Kvarters Tid,

alt imens man i sin Ensomhed lurede paa den søgende Vagt, for saa med et Spring at kaste sig over ham og hugge sig igennem. Og som Mand har Carl Ploug bragt sin Barndoms Drømmeslot en smuk Hyldest i Digtet til den »graaskæggede, vejrbitte Grænsevagt«:

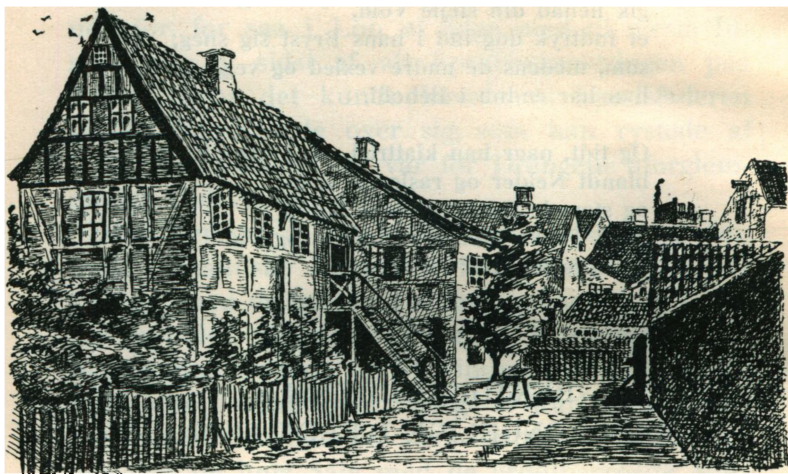
Hvor flygtig end Drengens forvovne Leg
gik henad din stejle Vold,
et Indtryk dog ind i hans Bryst sig sneg,
som, medens de andre vexled og veg,
han har endnu i Behold.

Og tidt, naar han klattred om i hver Krog
blandt Nelder og raslende Grus,
og stavede Ødelæggelsens Sprog,
hans Tanke tilbage i Tiden drog,
og oprejste atter dit Hus.

REKTORRESIDENSEN. DEN KONGELIGE LÆRDE SKOLE.

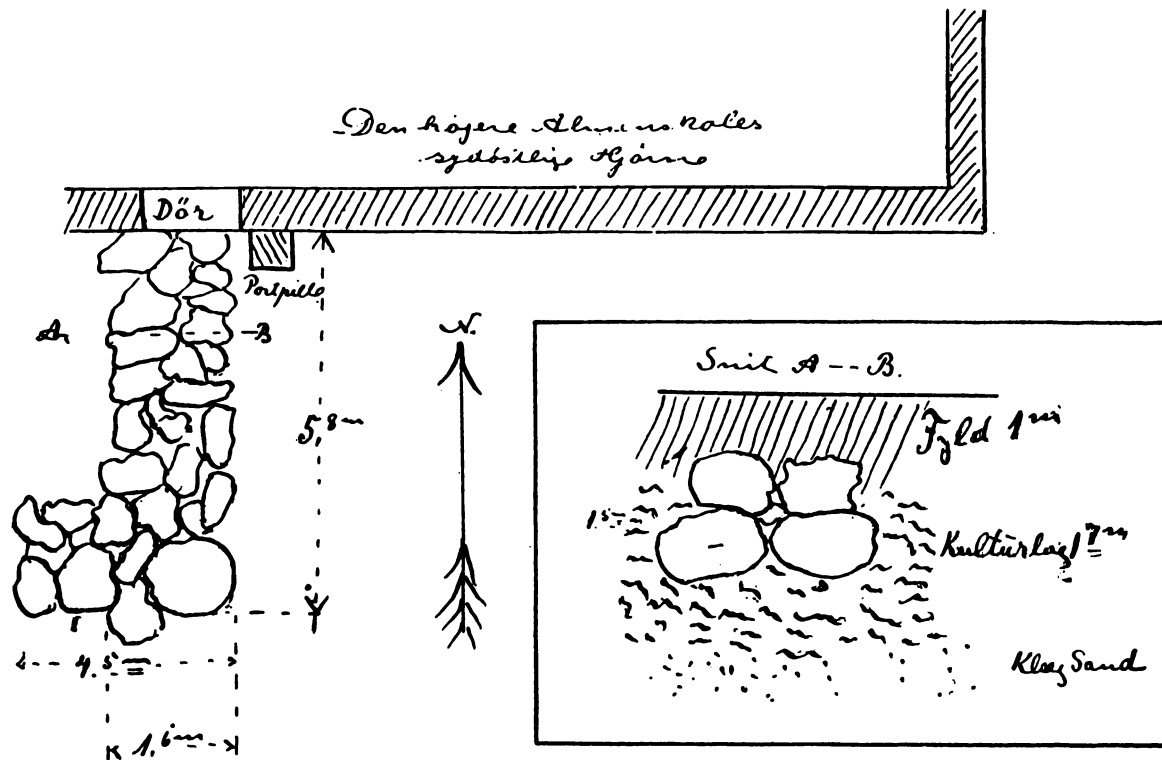
Rektorboligen — »Rektorresidensen« — laa paa Kirkegaardens østre Side, en stor, gammel Bindingsværks Bygning i to Etager med Trægavl, blyndfattede Ruder, Kælder, Stald, Gaardsrum og Have. Den var før Reformationen skænket til Helligtrefoldigheds Alter, efter en Brand i 1598 opbygget paa Kirkens Bekostning og indrettet til Bolig for »Skolemesteren«. Thorlacius var den sidste af Skolens Rektorer, der boede i den. Den var i 1818 »saa ringe saa vel udi Indretning som i Materialier, at den næppe syntes værd derpaa at ofre en Hovedreparation«. I 1822 solgtes den til Væver Horn for

1000 Rdl. Sølv. Salgssummen blev sat hen for at bruges ved en paatænkt ny Rektorbolig og var i 1844 vokset til 2376 Rdl. 7 Sk., der anvendtes til den ny Skolebygning i 1844. Rektor Tauber og hans Efterfølgere, der i Stedet for Fribolig fik en aarlig Huslejegodtgørelse paa 300 Rdl. Sølv, fremsatte adskillige Forslag om Indrettelsen af en ny

Rektorresidensen.

Rektorbolig ved Tilbygning eller Køb, men Direktionen stillede sig afvisende. De til Rektorboligen hørende to Agre paa Nørremark blev i 1836 mageskiftede med et Stykke af den saakaldte Skillingsjord paa Slotssøens nordre Side, Matrikel Nr. 228. Her indrettedes til Rektors Brug den »Rektorhave«, der i 1856 sammen med Lærdskolens Bygning overlodes til Byen. Efter i en Aarrække at have været udlejet solgtes den i 1876 for 2650 Kr. til Kammerraad Thomsen, Eltang²²).

Granit Fundament af den gamle Skoles sydøstlige Hjørne.

Kolding lærde Skole laa paa Kirkegaardens syd-vestlige Side, ca. 15 Alen længere mod Vest og nogle Alen længere mod Syd end den i 1845 opførte Bygning (Tegning Side 23). Den Skole, som Dronning Dorothea i 1566 havde rejst paa dette Sted, var efterhaanden blevet saa brøstfældig, at man efter 1725 ikke turde benytte den til Undervisning. Efter mange Overvejelser og Forhandlinger og frugtesløse Henvendelser til Kongen om Hjælp og Støtte, tog man i 1728 den dristige Beslutning at opbygge Skolen paa Kredit, og da Bygningen var rejst og man ikke havde Penge til at betale Haandværkerne med, klarede man sig ved et Laan. Regnskabsekstrakten i Skolens Arkiv opgør den samlede Byggesum til 650 Rdl. 3 Mark. Det hedder i Byggeregnskabet fra 1729, at Bygningen nu er »udi fuldkommen Stand af ny fra Grunden oprettet, saa trofast baade af tilstrækkelig Grundvold under og Muur over Horisonten, som tillige skickelig og beqvemb af fornøden Forstue, Skoele og Mester Lectie med sine afdelinger for neden, item forstue og behøvende Logementer, 3de Stuer, 3de Kamre med anden Lejlighed for Skoelens 3de Hørere at Logere ovenpaa«. Skolen, der var bygget »paa Credit og paa Guds Forsyn og Naade«, blev højtideligt indviet den 26. Marts 1732. I Anledning af Højtideligheden udgav Skolens tidligere Rektor, Albert Thura, et Festskrift²³), hvori han kalder den ny Bygning »en af de smukkeste og nætteste Skoler i det heele Danske Kongerige« og priser den i en Lykønskings-Aria:

Du nyligen bygde og deylige Skole,
Vi ønske Dig tusindfold Lykke og Got!

Ah! Gid Du, med Cathedra, Benke og Stole,
 Maa blive velsigned fra Himmelens Slot!
 Gud give, Du maa staa,
 Gud give, Du maa staa,
 Til Colding med Verden selv skal forgaa,
 Til Colding med Verden selv skal forgaa!

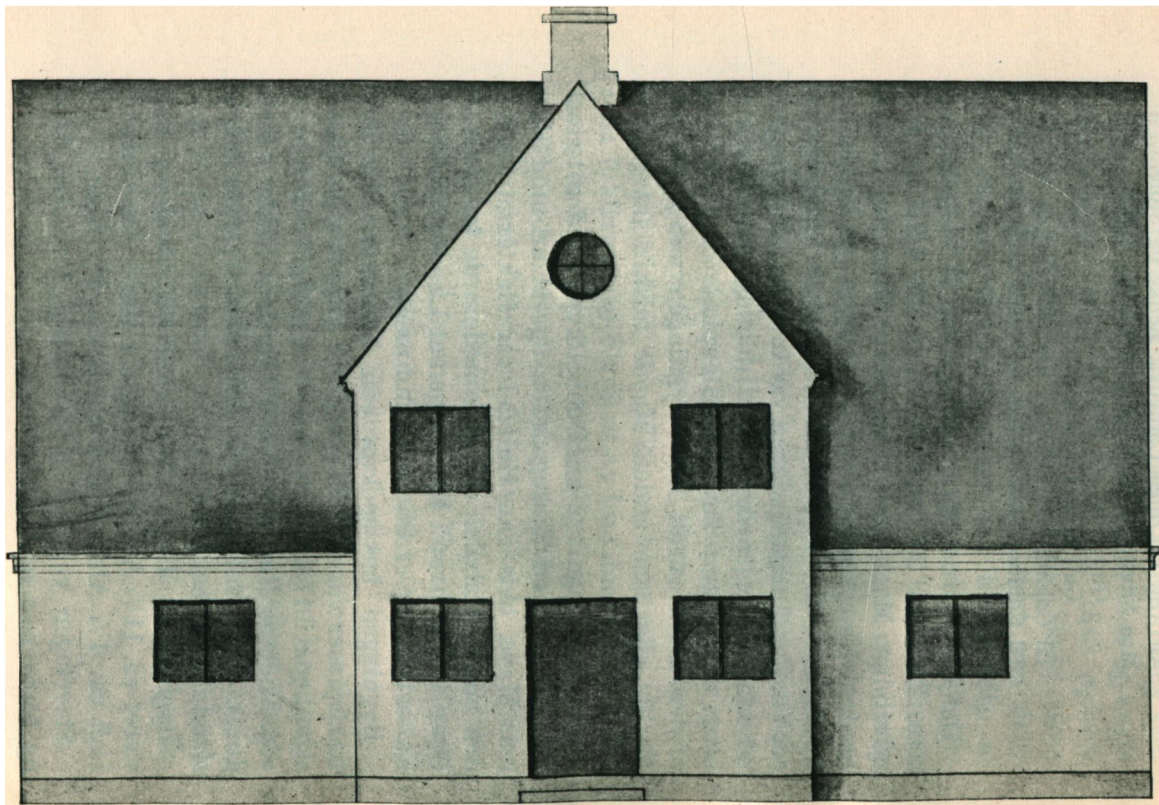
Det var en rød Murstensbygning, af Flensborgersten, 22 Alen 20 Tommer lang, 13 Alen bred, i udvendigt Maal, med alentykke Mure og endnu bredere Kampestens Grund. Stueetagens Bredsider havde hver fire blyindfattede Vinduer, Smalsiderne eet Vindue. Indgangsdøren var midt paa Bygningen, ud mod Kirkegaarden, over Indgangsdøren var anbragt den endnu bevarede Stenplade med Billedet af den laurkronede Mø. Bygningen var ikke ved Fortov eller paa anden Maade udskilt fra Kirkegaardens Grund.

Øverste Etage var en Dobbeltkvist med eet stort Vindue ud mod Kirkegaarden og eet ud mod Skolens Have, hvis ene Halvdel var Rektors, medens den anden Halvdel var delt mellem de tre Hørere. Disse havde hver i Kvistetagen et Læseværelse med Kakkelovn og et lille Sovekammer.

Bygningen havde kun een Skorsten. De fire Gavlspidser var prydede med fire forgyldte Knapper, skænkede i 1732 til Skolens »Sirat og Prydelse« af »Sr. Andreas Rachlow, Kongl. Majests. Tolder i Kolding«. »Har vel kostet 10 Rdl.« hedder det i Regnskabsekstrakten fra 1729.

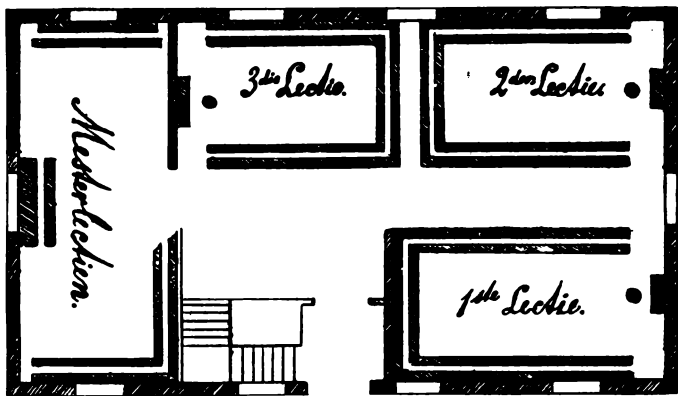
Bygningens Højde fra Grund til Mønning har været ca. 11 $\frac{1}{2}$ Alen, Stueetagens Højde fra Gulv til Loft ca. 4 $\frac{1}{4}$ Alen, Kvistetagens ca. 3 $\frac{3}{4}$ Alen.

Stueetagen var ved et Skillerum, forneden Mur og foroven aabent Stakitværk, delt i to Rum, et

Kolding lærde Skole 1729—1816.

mindre, »Mesterlectien«, og et større, »Skuelen«, Fælleslokale for de tre nederste Klasser. Fra sit Kateder i Mesterlektion kunde Rektor overse og høre alt, hvad der gik for sig i begge Lokaler. Gulvet var belagt med røde Mursten, de rygløse Bænke og Bordene var kun Rækker af Planker, fastgjorte i Gulvet med Pæle. Der var ingen Kakkelovne i de to Lokaler, saa at al Undervisning om

Fyhns Tegning af Skolens »Lectier«.

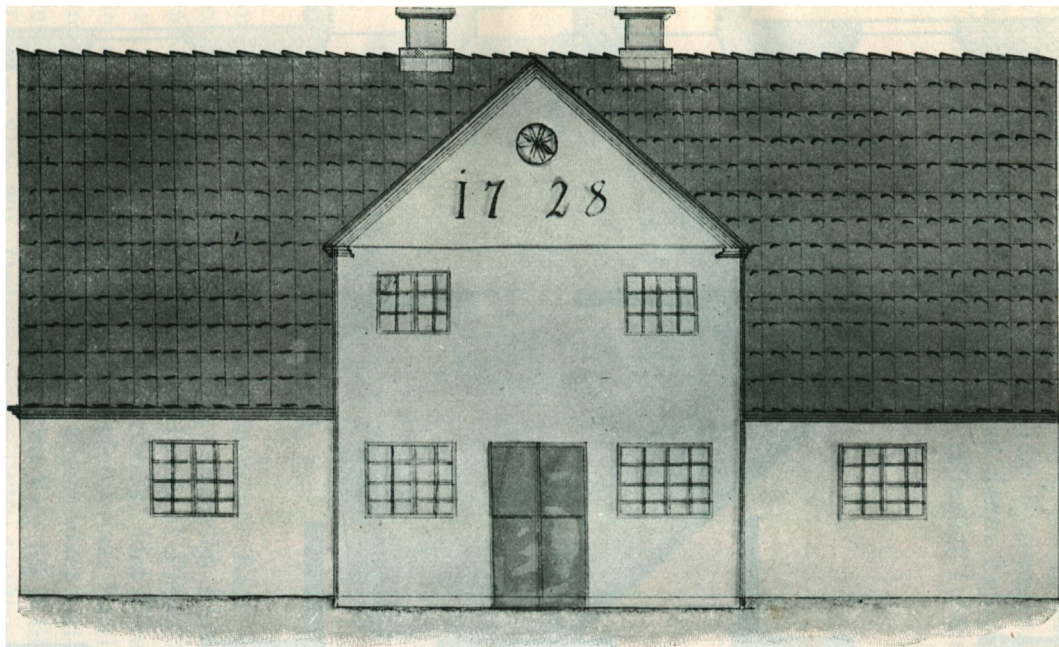
Vinteren maatte henlægges til Rektors Residens og Lærernes Læsestuer i Kvistetagen.

Fyhns Tegning giver en god Forestilling om de to Læselokaler. Mesterlektion har været ca. 11 Alen lang og 5 Alen bred, de tre nederste »Lectier« i »Skuelens« Fælleslokale har hver maattet nøjes med en Grundflade paa ca. 4 Gange 7 Alen. De skraverede Linier er ikke Skillerum, den ydre angiver Bænkerækken, den indre de foran staaende Borde. I de tre Høreres Lektier er paa Smalsiden vist Pladsen for deres »Kateder«, en simpel, grønmalet Træbænk med Rygstød, fastgjort til Væggen. Foran

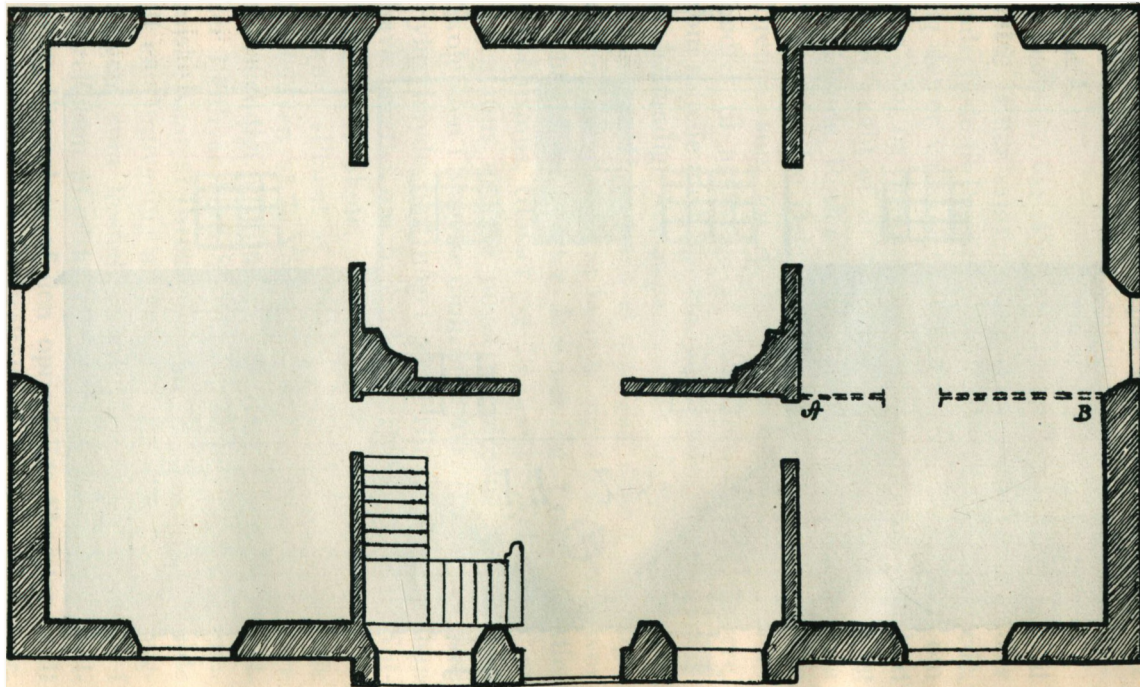
hvert Kateder fandtes paa en Pæl i Gulvet et lige saa simpelt — hvis Tegningen er nøjagtig, rundt — Bord.

Saaledes var Undervisningslokalets Ordning til 1816. Efter samme Mønster var alle lærde Skoler indrettede til Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, og det er vanskeligt at gøre sig en Forestilling om den Støj og Summen, der har hersket i et saadant Rum, skabt af de forskellige talende, skrigende og skældende Røster og de idelige Lyde af de paa Ryg og andre Dele af Legemet faldende Slag, »fire Dreng, som for at høres under denne Symfoni nødtes til at skrig af fuld Hals, og fire Hørere, som rettede med lige saa dundrende Stemme, under et bestandigt Accompagnement af Riisslag, Graad og megen Hysten, saa at den, der stod i Indgangsdøren, maatte tro at befinde sig i en Drøm, hvor alt blandedes under Jammer og Urede: Latin, Catechismus, Glosser og Bank«²⁴). Vel kendt er Ingemanns maaske noget overdrevne Skildring af Skoletiden i Slagelse omkring 1800. Hvis den brave Fyhn havde haft noget mere Humør, kunde han have berettet om lignende lystige Scener fra Kolding lærde Skole.

Skønt »Placat af 22. Marts 1805«, der forberedte Skoleloven af 7. Novbr. 1809, krævede mindst fire fuldstændigt adskilte og vel opvarmede Klasseværelser i enhver lærd Skole, medførte Landets økonomiske Kaar, at Direktionen først i 1816 gav sit Minde til en Ombygning af Kolding lærde Skole. Ombygningen, som kostede 3070 Rdl., bestod væsenligt i Indrettelsen af adskilte Klasseværelser med Kakkelvogne, Fjernelsen af den oprindelige Skorsten midt i Bygningen og Opførelsen af to nye Skorstene,

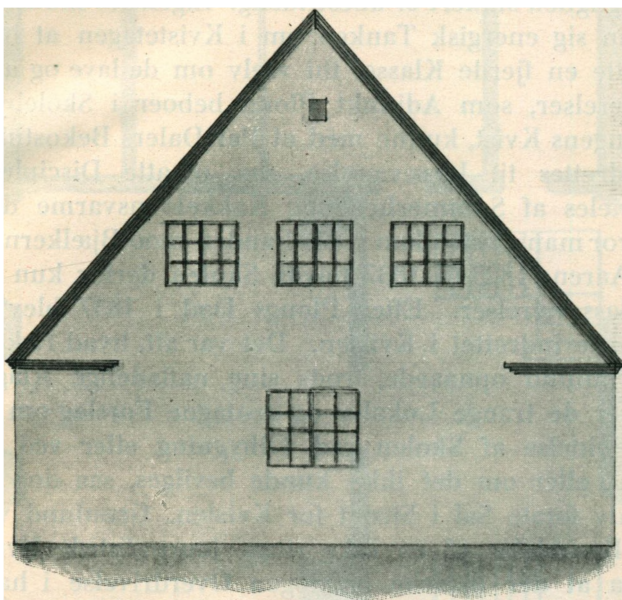

Kolding lærde Skole 1816—1844.

Klasseværelser i Stuen 1816—1844.

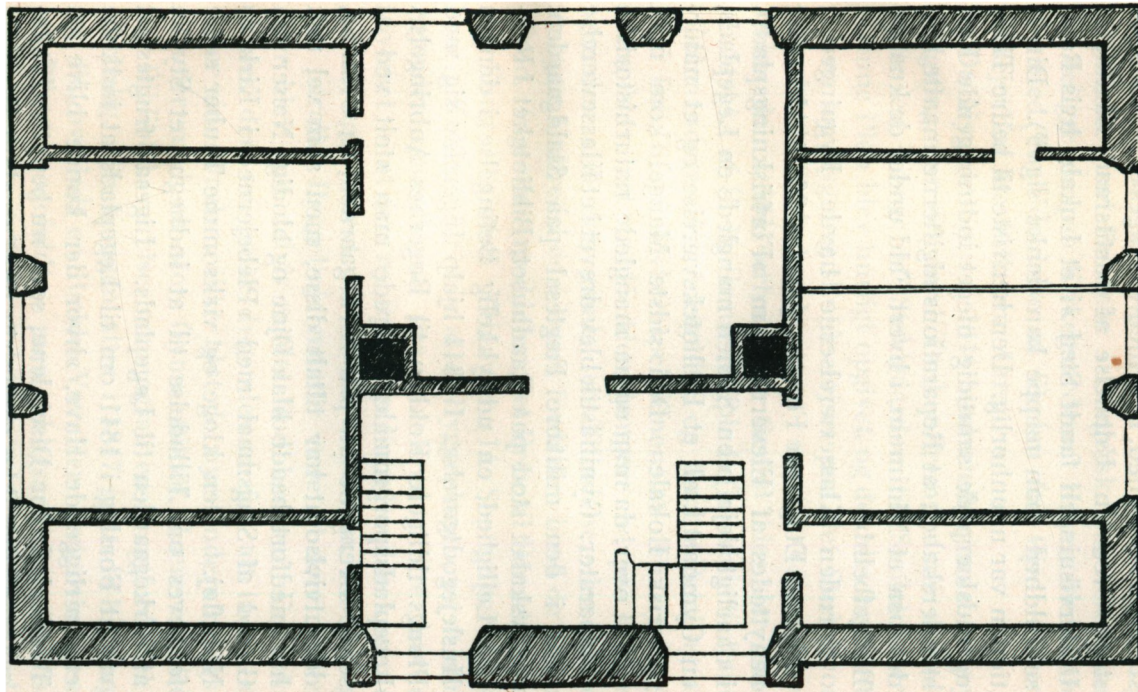
Bræddegulv i Klasseværelserne, Højnelse af Gulvet, der tidligere laa i Plan med Kirkegaarden, større Vinduer og brolagt Fortov om hele Bygningen. I Kvistgavlen anbragtes maaske ved denne Lejlighed 1728 som Skolens Byggeaar, — fejlagtigt i Stedet

Søndre Gavl efter 1816.

for 1729. Trods Direktionens bestemte Krav om tre Klasser i Stuen og et lyst og rummeligt Klasseværelse i Kvistetagen blev Resultatet, at Ploug fik overdraget hele Kvisten som Fribolig, idet Direktionen til sidst gik ind paa Forstanderskabets Forslag om at skaffe de fire krævede Læseværelser ved at dele det nordre Sideværelse ved en Væg fra A til B (Tegning Side 30). Ordningen var utilfredsstillende, og »med de andre Forstanderes Samtykke« lod

Fibiger i 1823 Skillevæggen nedbryde, en egenmægtig Handling, som han i et Brev til Direktionen søger at forsvare med, at der ikke i de to Smaaklasser var Plads til Bænkene, og at »Luften i enhver Aarstid maatte være fordærvet«, en Paastand, hvis Rigtighed sikkert er ubestridelig. Ligeledes modsatte han sig energisk Tanken om i Kvistetagen at indrette en fjerde Klasse, thi »selv om de lave og usle Værelser, som Adjunkt Ploug beboer i Skolebygningens Kvist, kunne med et Par Dalers Bekostning indrettes til Læseværelse, saa maatte Disciplene kvæles af Sommerhede og Kakkellovnsvarme der, hvor man næsten kan støde Panden mod Bjælkerne«. I Aarene 1823 til 1837 havde Skolen derfor kun tre Klasseværelser. Efter Plougs Død i 1837 blev et fjerde indrettet i Kvisten. Det var alt, hvad Rektor Grønlund opnaaede, trøds sine uafsladelige Klager over de trange Lokaler og gentagne Forslag om en Udvidelse af Skolen ved Tilbygning eller ved en hel, eller om det ikke kunde bevilges, saa dog en halv første Sal i Stedet for Kvisten. Grønlund var i Besiddelse af en ikke ringe journalistisk Evne, saa at der maaske er nogen Overdrivelse i hans Udtalelser om Skolebygningens Tilstand. Der maa dog være et Grundlag for en Skildring som følgende i 1834: »Jeg har i Vinter maattet læse for 15 Disciple i et lille indknebet Værelse med Vægge, der ere saaledes gennemtrukne af Regnen, at de endnu staa indvendigt ganske vaade. Hver Gang det regner, maa vi sætte Truge i Vinduerne og flytte Bordene, som vi bedst kunne, uden dog ganske at kunne retirere. Enkelte af Disciplene have begyndt at faa daarlige Øjne, og een, der skal dimitteres i Aar, er halvblind, sandsynligvis som Følge af den be-

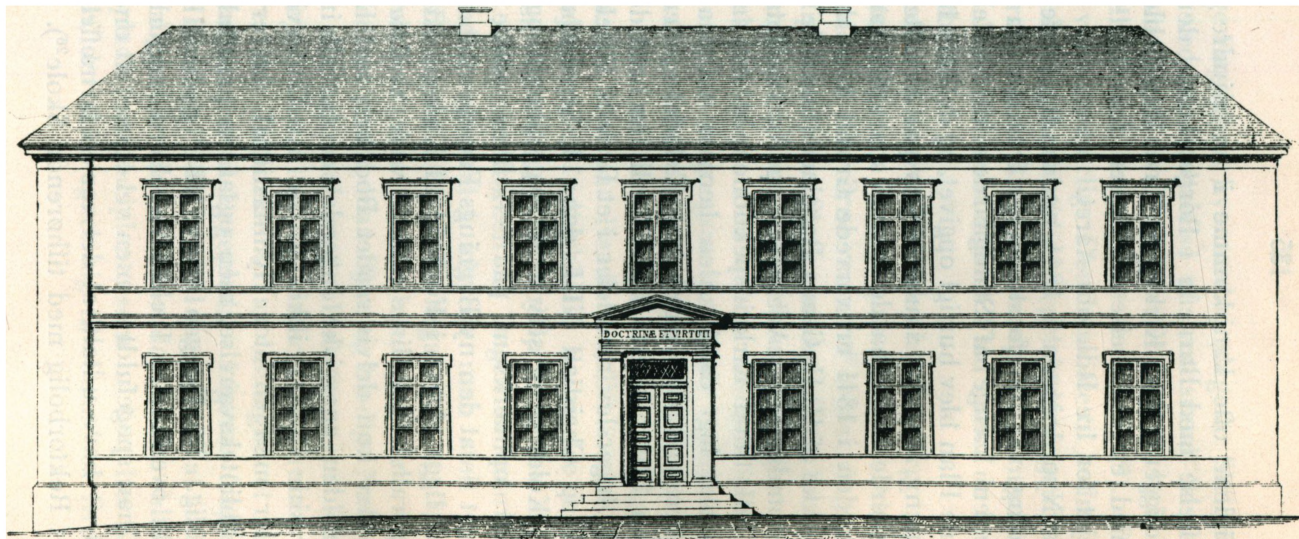
Kvistetagen efter 1816.

standige Fugtighed, hvormed vi plages«. Skildringen støttes ved en Udtalelse af Justitsraad Saxild, at Undervisningen fandt Sted »i et Lokale, hvis Rædselsfuldhed man næppe kan tænke sig«²⁵). Direktionen var ubønhørlig. Den henviste til bedre Tider og indskærpede samtidig meget indtrængende Forstanderskabet, at Reparationsudgifterne maatte holdes paa et Minimum, i hvert Fald under de knappe Budgetbeløb.

Foruden Klasseværelserne havde Bygningen i nederste Etage en Forstue paa ca. 30 □ Alen, der benyttedes af Eleverne som »Forfriskningsplads« i daarligt Vejr, men Skolen manglede en Legeplads, en Gymnastiksal, et Biblioteksværelse og et naturhistorisk Lokale. Den sidste Mangel kom man lettest over, da man ogsaa manglede naturhistoriske Præparater. Gymnastik blev drevet i et Klasseværelse eller i den militære Fægtesal paa Staldgaarden. Arkivskabet stod paa Raadhuset, Biblioteket i Rektors Lejlighed, en udtrykkelig Betingelse i dennes Huslejegotgørelse. I 1844 hjalp Ingerslev sig med Plougs tidligere Køkken til Bøgenes Anbringelse. Legepladsspørgsmaalet klarede man stolt ved at sende Drengene ud paa Kirkegaarden, en Ordning, der utvivlsomt har tiltalt disse, men som vel nok har medført baade blaa Øjne og blodige Næser paa Grund af Slagsmaal med »Plebejerne« i Kirkens Nordfløj. Den kloge og virksomme Tauber søgte forgæves om Tilladelse til at indhegne et Stykke af Kirkegaarden til Legeplads. Ligesaa frugtesløst var et Forslag i 1841 om til Legeplads at indkøbe en nærliggende Have, »hvor der kunde blive en Tumleplads for Disciplene, som nu benytter Kirkegaarden, der ikke egner sig til et saadant Brug, da

Disciplene ofte kan komme i en mindre gavnlig Berørelse med Børnene i Borgerskolen, der ogsaa er beliggende paa Kirkegaarden«. Haven blev købt — med en Udvidelse af Skolen for Øje — men udlejet for tre Rdl. om Aaret.

Da Nyordningen i 1844 nødvendiggjorde en ny Bygning, var der først Tanker fremme om at indrette en Længe af Staldgaarden til Skolelokaler. Denne Plan blev hurtigt opgivet, og det blev bestemt, at en ny Bygning skulde rejses paa det Sted, hvor den lærde Skole havde staaet i snart 300 Aar. Foruden den i 1841 erhvervede Grund blev der købt et Stykke af H. H. Graus Bagplads (hørende til hans Købmandsgaard i Adelgade), og for en Betaling af 125 Rdl. tillod Kirkeinspektionen, at den ny Bygning blev lagt ca. 15 Alen længere ud paa Kirkegaarden end den gamle, en Tilladelse, der vakte megen Utilfredshed i Byen, fordi den brød de døde Fred. Ingerslev meddeler i et Brev til Direktionen, at Kong Christian VIII. den 14. September 1844 var i Kolding for selv at se Byggeplanen, og at han gjorde opmærksom paa — hvad andre havde overset — at den ny Bygnings Façade vilde komme til at ligge skævt i Forhold til Kirken, skønt dog en parallel Byggelinje maatte være at foretrække. Der blev kun delvis raadet Bod herpaa. Det lykkedes den energiske Ingerslev at faa alt indrettet efter sine Ønsker, ikke blot de nye Undervisningslokaler med en stor Gymnastiksal, Lærerværelse og Biblioteksværelse, men ogsaa en pragtfuld Rektorbolig. Da Kongen atter i 1847 gæstede Kolding og fik overladt en Række Værelser i Rektorboligen, skal han spøgefuldt — men vel ogsaa lidt onskabsfuldt — have udtalt, at det var en fortræffeligt indrettet Rektorbolig med tilhørende Skole²⁶).

Kolding lærde Skole 1845.

Naboskabet med Købmand Grau medførte i de første Aar forskellige Rivninger. Først blev der Strid om den nøjagtige Grænselinje, saa om Vand-afløbet, endelig om Skolens »Lysningsret«, idet en Klasse i den nordre Fløj vilde blive for mørk, hvis Grau byggede for nær ind paa Skolen. Det trak op til Proces mellem Grau og Direktionen, men ved Borgmester Estrups Mægling blev der tilsidst vedtaget et Forlig. Mod en Erstatning af 400 Rdl. lovede Grau ikke at bygge i ni Alens Afstand fra den nordre Fløj. I den Skrivelse, i hvilken Direktionen tiltræder dette Forlig, udtaler den, »at man maa have anbefalet den størst mulige Forsigtighed ved Udfærdigelsen af det fornødne Dokument, saa at Skolens Lysningsret fuldstændig bliver sikret ikke blot over for den nuværende Ejer, men ogsaa i Forhold til tilkommende Ejere«²⁷). En interessant Kamp mellem den enevældige Konges myndige Embedsmænd og den rethaveriske alsiske Forretningsmand, der bringer Sejren hjem. Rivningerne fortsattes, og da Grau, som han udtaler i et Brev, var »ked af de idelige Kævlerier« — men vel ogsaa ønskede at gøre en god Forretning — tilbyder han i 1847 »for at faa det Onde udryddet fra Roden af« at sælge baade Bagpladsen og hele Købmandsgaarden, »der med Fordel kunde indrettes til Lærerboliger«. Samtidig lader han Ingerslev vide, at han »i Faveur af Skolen hidtil kun med megen Skaansomhed havde benyttet Pladsen« — den brugtes til Tømmerplads — da han »vedste«, at enhver Larm forstyrrede Skoleundervisningen, men at han ikke vedblivende kunde lade den henligge ubenyttet, en vel indsyttet Trusel, som dog ikke medførte det af ham ønskede Salg. Paa Pladsen nærmest Skolen

blev senere opført et mindre Hus, som Byen i 1913 købte for at skaffe Grund til Skolens paatænkte Udvidelse.

Desværre medførte Skolens Opførelse i 1844 ogsaa Rivninger dels med Kirken, dels med Byen. Den gamle Strid om Kirkens Pligt til Vedligeholdelse af Skolebygningen blussede atter op. Herom mere i et følgende Kapitel. Et nyt Stridsspørgsmaal var Brolægningen af Pladsen foran Skolen. Da Direktionen spurgte, om Kirken var villig til at overtage denne Bekostning, svarede Kirkeinspektionen, at den ikke vilde modsætte sig en saadan Brolægning, men at Kirkens daarlige økonomiske Forfatning ikke tillod en Udgift, der ikke paahvilede Kirken som Pligt. Ej heller var Kommunalbestyrelsen meget lydhør over for Direktionens Ønsker om økonomiske Smaaofre til den ny Skole. I Sagen angaaende Kirkepladsens Brolægning erklærede Kommunalbestyrelsen, at den ikke havde Forpligtelse i saa Henseende, men at den af Byens Forraad af raa Sten, for saa vidt det tilstedeværende Forraad slog til, uden Betaling vilde udlevere de nødvendige Sten. Da Gadebelysning indførtes i 1852, strakte Byens Hensynsfuldhed over for Skolen sig ikke videre, end at den tilbød at rejse en Lygte nær ved Skolen, mod at denne selv leverede den nødvendige Tran.

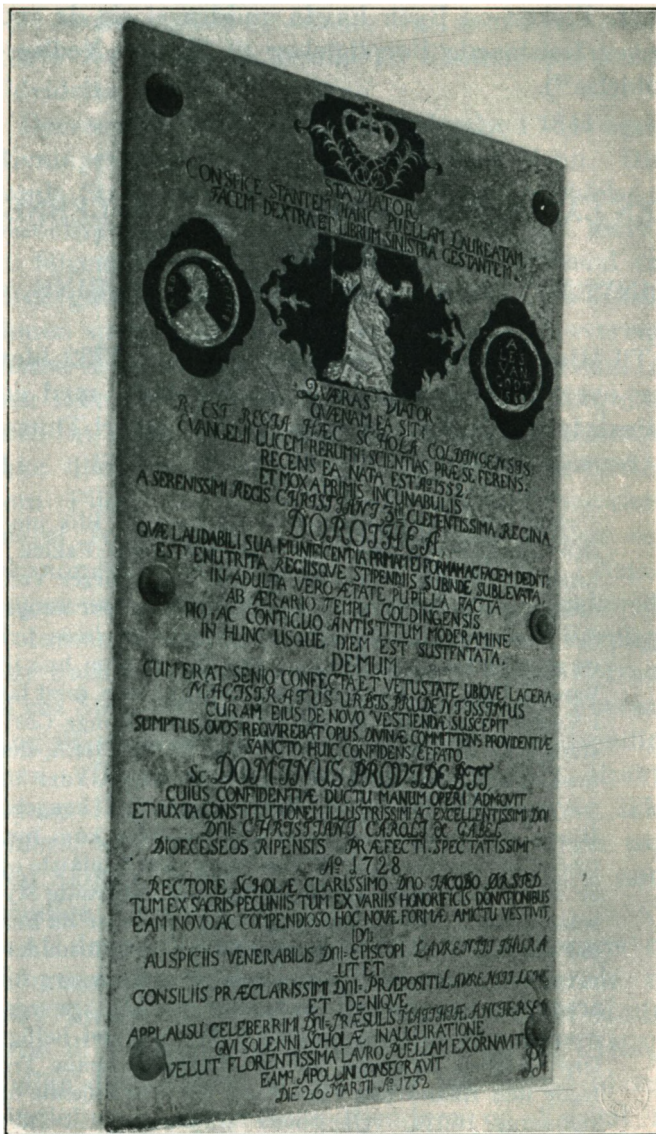
At denne Vrangvilje fra Kirkeinspektionens og Kommunalbestyrelsens Side baade irriterede og blev husket til det rette Tidspunkt, ses af Motiverne til Forslaget om Skolens Nedlæggelse i 1855, i hvilke der udtales, at der ikke var Grund til ved Fordelingen af Skolens Ejendom og Kapital at vise vidtgaende Hensyn mod Kolding By, da

baade Kirken og Byen havde unddraget sig de ved Loven fastslaaede Forpligtelser til Skolens Vedligeholdelse²⁸).

DEN LAURKRONEDE MØ. REKTORTAVLERNE.
SOPHIA HEDEVIGS KATEDER.
INVENTARIUM. BIBLIOTEK. RENGØRING.

Til Minde om Indvielsen den 26. Marts 1732 blev der over Indgangen anbragt en Stentavle med en latinsk Indskrift, formodentlig lavet af Albert Thura. I Oversættelse lyder den:

»Stat stille, Vandringsmand! og vend dit Blik mod den laurkronede Mø, som her staar med Faklen i højre og Bogen i venstre Haand! Du spørger Vandringsmand! *Hvem det kan være? Det er vor kongelige Skole her i Kolding, som bærer Guds Ords Lys og grundig Lærdom til Skue. Oprindeligt kom hun til Verden 1552, og blev lige fra den Stund hun først laa i Vuggen opammet af den allerhøjeste Konge Christian III.s allernaadigste Dronning DOROTHEA, der med priselig Gavmildhed først gav hende Ydre og Aasyn, siden blev hun holdt oppe ved kongelig Hjælp og Støtte, men i sin voksne Alder kom hun under Formynderskab af Kolding Kirkes Skatkiste og er under Sognepræsternes fromme og uafbrudte Styrelse holdt i Live til den Dag i Dag. Omsider da hun var affældig af Alder og hendes Klædning helt sønderrevet, har Byens velvise Øvrighed draget Omsorg for at klæde hende af ny, og de Udgifter, Arbejdet krævede, overlod den til Guds Forsyn i Tro paa det hellige Ord: Herren vil sørge for os. Ledet af denne Tro lagde den Haand paa Værket, og paa den højædle og velbaarne Herre, velbetroede Stiftamtmand i Ribe Hr. Christian Carl v. Gabels Bud, i det Aar 1728, da*

Mindetavlen for Indvielsen 1732.

den højagtbare Hr. *Jakob Ørsted* var Skolens Rektor, gav den hende, dels ud af Kirkens Midler, dels ved Hjælp af adskillige ærede Gaver, denne hendes nye og fordelagtige Skikkelse og Klædebon, alt under den højærværdige Biskop *Laurids Thuras* Øjne og paa den velædle Provst *Laurids Lehes* Raad, samt endelig med den velfornemme Biskop *Mathias Ankersens* Bifald, det var ham, der ved at foretage Skolens højtidelige Indvielse, billedlig talt kronede Pigen med Laurens skønne Blomst og viede hende til Apollo d. 26. Marts 1732⁹⁹).

Tavlen er af brun Sandsten, 1,50 m. høj, 85 cm. bred. Øverst ses i Relief en af stiliserede Laurbærgrene omgivet Krone med Christian VI.s Navnetræk. Derunder en i et folderigt Klædebon indhyllet Kvinde-skikkelse, der i højre Haand holder en Fakkell, i venstre en Bog. Ved Siderne er anbragt to Medailloner (14 cm. i Diameter), den til venstre med et Brystbillede af Dronning Dorothea og Indskriften *Dorothea R. D.* (∩. Regina Daniæ), den til højre med hendes Valgsprog: *Ales van Godt* (∩. Alles von Gott) 1560. Alle Relieffer er forgyldte og indfattede i sorte ornamentale Felter. Den største Del af Tavlen udfyldes af Indskriften.

Under Indskriften staar Bogstaverne P: St., hvilket formodentligt betyder Poul Staal, en i Viuf boende Billedhugger. Medens den allegoriske Kvindefigur er klædt i Tidens Dragt, viser baade Dronning Dorotheas Dragt og Portrætets alvorsfulde Strenghed i Udtryk og Linjevirkning hen til Renæssancens bedste Tid, og en Undersøgelse godtgør Fyhns Meddelelse om, at de to Medailloner er Kopier af Aversen og Reversen paa en Guldmedaille i det kongelige Mønt- og Medaillekabinet i København fra Aar 1560⁹⁰).

Ved Bygningens Restauration i 1816 blev Tavlen fjernet fra sin Plads over Indgangsdøren, om dens senere Anbringelse oplyses kun, at »den findes i Bygningen«³¹). I 1845 blev den indsat i den tredje Skolebygningens Niche i Gymnastiksalen. Ved Ombygningen i 1886 blev den, efter at være omhyggeligt restaureret, indmuret i Façaden over for Kirken, til højre for Hovedindgangen, men da den led meget

Medaillon af Dronning Dorothea.

af Vejr og Vind, i 1908 efter Kæmner Brandorffs Raad flyttet ind i Forkorridøren.

Mindre pietetsfuld var Efterslægtens Behandling af den *Series Rectorum* (Rektorlisten), som i 1732 anbragtes i Mesterlektionen, indskrevet med forgyldte Bogstaver

paa to sorte Trætavler, 2,10 m. lange og 75 cm. brede. I »Skolebogen« og senere i »Lykønskningstalen« meddeler Albert Thura Tavlernes latinske Tekst med en dansk Oversættelse. Fortegnelsen slutter med Ørsteds Kaldelse 1726. Tauber skriver 1822, at de to Tavler »findes i Skolen«, gaaende til 1740 (Albert Thuras Dødsaar). Da Fyhn var Discipel, stod Tavlerne paa begge Sider af Rektors Kateder. Paa et andet Sted i sin Bog meddeler han, at de var *ophængte* i Skolen, men det kan ikke ses, om han paa dette Sted taler om den gamle eller den i 1845 byggede Skole. Næste Gang, Tavlerne nævnes, er 1880 i »Kolding Folkeblad«³²) i en Med-

SERIES RECTORUM

1. **M. JONAS COLDINGIUS** ab an. 1552. postea
 1570. Ecclesiarum Angli et Caesariensis Pastor.
2. **M. JOHANNES SEV. HARTHIUS** ab an. 1570
 an. Eccles. Coloniensis. Commister. dentum vere
 Pastor. Angli et Prussicus. obiit an. 1612.
3. **M. JOHANNES SEV. PALIDANUS** ab an. 1578
 obiit in Officio.
4. **M. NICOLAUS BARTHOLINI** ab an. 1583
 obiit postea immortuus.
5. **M. JOHANNES CANUTI BUCCHIUS** ab an. 1583.
 obiit a quo immortuus.
6. **M. PAULUS PAULI COLDINGIUS** ab an. 1600.
 postea Eccles. Urbis et Synodalia hinc primarius
 eccles. et Prussicus. obiit an. 1636.
7. **M. JOHANNES SEV. HUNDEVADIUS** ab an.
 1608. hinc Eccles. Colo. Commister et Altkamder
 his Pastor. nec non Arcis Regiae Colo. Caesariensis
 obiit an. 1659.
8. **M. JOHANNES SEV. COLONPUS** ab an. 1627.
 obiit 1634. d. 31. Martii.
9. **M. DAVID LAUR. JOSIUS** ab an. 1639.
 inde Pastor primarius Eccles. Dominiconorum in apud
 Rhenos. et Prussicus in Eparchia Fros et Aois.
 obiit an. 1681.
10. **M. NICOLAUS SVENONIC. CAROLIUS**
 ab an. 1636. inde in Gymnasio Carthagenensi Pro
 fessor seu Lector. ff. Theol. demum in Belgio
 obiit.
11. **M. PETRIUS JOH. TRANIUS** ab an. 1659.
 Deposuit officium 1656. obiit an. 1658.
12. **M. JOH. FEREMIA. WOLFIUS** ab an.
 1650. hinc Eccles. Viedelensis Pastor. Prussicus.
 et Prussicus Norvangeris. obiit an. 1703.
13. **M. JOHANNES GRAMIUS** ab an. 1659. obiit
 an. 1702. obiit an. 1702.

delelse, at Bygningshaandværkerne oppe paa Skolens Hanebjælker havde fundet tre gamle Tavler med Rektorerens Navne til 1833. Tavlerne var i en yderlig ramponeret Tilstand og aldeles overkalkede, fordi de havde været brugt som Murerstillads ved Tagets Udspækning. I Efteraaret 1881 blev de ophængt i Skolens Forkorridor.

Anden og tredje Tavle bærer endnu tydelige Spor af kalkede Træsko. Indskriften paa første Tavle har lidt mindre, formodentligt fordi den har ligget med Teksten nedad; derimod er Træet mere medtaget af nedsivet Vand, saa at det paa et Sted er raadnet næsten helt igennem. Det kan ikke med Sikkerhed siges, naar Tavlerne er slængt op paa Hanebjælkerne; da de ikke var ophængt i Korridoren i Realskolens Tid, er de vel fjernede ved Ombygningen i 1856, anbragt paa Loftet og taget i Brug af nogle Mursvende ved Tagreparationer.

En Undersøgelse af de to første Tavler viser, at kun Nr. 1 er fra 1732, men at Nr. 2 er af senere Oprindelse. Dette fremgaar baade af Tavlens Konstruktion og Farve, af Bogstavernes Form, og af at dens Indhold paa sine Steder afviger en Del fra Thuras Tekst. Af Regnskabsposter fra 1834 og 1835 kan med nogen Sandsynlighed sluttes, at nuværende anden Tavle er lavet i 1834, tredje Tavle i 1835. Man kan saa formode, at i Aarene 1822—1833 — i hvilken Tid saa meget andet paa Skolen gik i Stykker — er anden Tavle faldet i Staver, sat hen og senere som Pindebrænde puttet i Kakkellovnen³³).

Samme Vanrøgt udvistest paa et eller andet Tidspunkt mod et andet Pragtstykke. I Lykønsknings-talen 1732 fortæller Thura, at Skolen i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede »saa ligere ud til et af

Fienden ødelagt og forstyrred Huus end en Kongelig Skole, efterdi Cathedrae, Borde og Benke i Skolen enten savnedes aldeles eller vare formultrede, opraadne og i en elendig Tilstand«. Dette bevægede Frederik IV.s Søster, Prinsesse Sophia Hedevig til i Naade at give Skolen en Sum Penge til nyt Inventarium, da Hendes Højhed med det øvrige kongelige Herskab i 1712 efter Pesten forlod Koldinghus. Blandt andet anskaffedes til Mesterlektien et nyt grøntmalet Kateder»overmaade smukt, og med sinderrige, ved en kunstig Maler Pensel afbildede, Emblemata bepryded«. Katedret, der endnu brugtes i Fyhns og Taubers Tid, beskrives saaledes. Det havde i tre Afdelinger sindbilledlige Malerier i Oliefarve. I midterste Afdeling sad en Lærer med sine Disciple under en tændt Lysekroner, med Overskriften: *His sufficit omnibus una* (∩. Eet Lys er nok til alle disse). I Afdelingen til højre var afbildet en Puster, blæsende paa et brændende Hjerte, der laa paa en opslaaet Bog, i hvilken var skrevet: *Animi nutrices libri* (∩. Bøger er Sjælens Fostermødre), og over Maleriet: *Crescant, des Jova, favillae* (∩. Giv, Jupiters Datter, at Gløderne maa vokse). I Afdelingen til venstre saas en Verdenskugle og en til en Søjle bundet vælig Hest, der trues med en fra Skyerne fremkommende Svøbe. Overskriften var: *En vindex, ergo cavete* (∩. Se Hævneren, tag Eder altsaa i Agt). Over Katedret hvælvede sig en Himmel, paa hvilken Minerva og Muserne var afbildede, med en Indskrift, der priste den naadige Giverinde som en »sand Pallas«. Da Jova, Minerva og Pallas Athene betegner samme Person, er det en nærliggende Formodning, at Minerva har været fremstillet med Sophia Hedevigs Træk³⁴).

Fra 1808 haves en Inventarliste, der minder om Fortegnelsen over Kistens Indhold i »Kærlighed uden Strømper«:

En Syenaal uden Øje,

— —

En Daase uden Laag.

Her nogle af Posterne:

3) Paa Gangen lige for det mellemste af Kvistværelserne ovenpaa et Skab med Laas og Nøgle til at gemme Skolens Bøger i. Dette har i mange Aar af flere Aarsager ej kunnet nyttes til sit Brug.

5) Et sortmalet Bræt eller Tavle til Brug ved den matematiske Undervisning. Anm. Er nu uskikket til Hensigten.

7) To Globi. Anm. Ved lang Brug meget beskadigede.

16) En stor Bøsse uden Laas, hvori nedlagdes Skolens Tavlepenge.

17) To mindre dito, hvori indsamledes kvartaliter Penge ved fattige Discipuler af Byens Indvaanere.

Anm. Den ene af disse Bøsser ganske fordærvet³⁵).

19) Et jernbundet Skrin med tre Laase og Nøgler, som staar paa Colding Raadhus. En Bemærkning fra 1811 oplyser, at der »deri for nærværende Tid intet fandtes«.

Inventarlisten har ingen Oplysninger om Borde og Bænke. At det i saa Henseende har været mere end frygteligt, fremgaar af en Klage i 1810 fra Skolens Adjunker over Inventarets Brøstfældighed »og Mangel paa Stole i Læseværelserne«. Da der i Klasserne var Bænke, betyder »Læseværelserne« her Adjunkternes private Værelser paa Kvisten, der ikke blot var deres beskedne Embedsboliger, men ogsaa Undervisningslokaler om Vinteren. Naar der ingen Stole var, maa man tænke sig, at Disciplene har siddet paa Gulvet. At der endnu ikke i 1814 er anskaffet nyt Inventar, ses af, at Direktionen i dette Aar gennem Kancelliraad Schouboe³⁶) opfordrer

Forstanderskabet til ved en offentlig Subskription at skaffe Penge til »nye Borde, Bænke, en sort Tavle, og et Kateder med Laas og Nøgle for hver Lærer i alle Klasserne«. Forsøget mislykkedes. Først i Slutningen af 1818 fik Tauber bevilget 121 Rdl. Courant til Borde, Bænke, Katedre, »en dobbelt Nodestol, flere Knagetræer til Hatte og en Stol ved hvert Kateder«. Da der derefter saa at sige intet ofredes paa Inventarets Vedligeholdelse og Fornyelse, undrer man sig ikke over, at Ingerslev i 1844 skriver til Direktionen, at »de Omgivelser, hvorunder der undervises, er smaalige, smudsige og uhyggelige«, og at Inventaret er i en saadan Tilstand, »at han kun med Modbydelighed kan benytte samme«. Efter at nyt og tidssvarende Materiel er anskaffet til den ny Bygning, kan han 30. December 1845 indberette, at Skolens gamle Inventar er solgt for 40 Rdl., der foreslaas anvendt til Kakkelvovsskærme og »en Rulle, som skal være Skolens Ejendom, men staa til Raadighed for Rektor«. Det er trist at tænke, at Prinsesse Sophia Hedevids Kateder maaske har været med til Auktionen, hvis det da ikke forinden er gaaet samme Vej som den anden Rektortavle.

Bænke og Borde kunde være usle, men de kunde ikke undværes i en Skole. Anderledes med Undervisningsmateriel. Baade Undervisningens Indhold — gamle Sprog o. s. v. — og økonomiske Forhold bevirkede, at Undervisningsmateriel i moderne Betydning næsten ikke eksisterede. I 1802 skrev Rektor Beck til Biskoppen i Ribe, at »Landkort savnes meget«, hvorfor han med Biskoppens forventede Anbefaling vilde sende en Bønsskrivelse til Kongen. At denne ikke har virket, ses af Inventarlisten fra

1808, Side 46. Paa dette Tidspunkt har Skolens Undervisningsmateriel været indskrænket til »en Syngetavle«, to slemt medtagne Glober, et malet Bræt til Undervisningen i Astronomi, samt »Resterne af et Atlas«. Da der efter 1809 indførtes nye Fag — Svømning i 1820, Gymnastik i 1831, Naturhistorie i 1834 — blev der anskaffet det billigst mulige Materiel, nogle Svømmeseler, nogle gamle Jerngeværer og — absolut det flotteste — nogle naturhistoriske Kobbere, men Skolens Udstyr var alt i alt saa tarveligt, at der nu næppe i Danmark findes en saa elendigt udstyret Skole som »den Kongelige Lærde Skole« i Kolding i Begyndelsen af Fyrerne. Det var først efter 1844, at Skolen fik rigelige Bevillinger baade til Inventar og Undervisningsmateriel, særligt til de naturhistoriske og fysiske Samlinger, til hvilke der i 1851 indrettedes et nyt Lokale.

Adskilligt bedre var Skolen stillet med Hensyn til Bøger. Et Minimum af Bøger var en Nødvendighed selv i en Skole, hvor man nøjedes med at lære dem udenad. Det var gammel Hævd og af økonomiske Grunde nødvendigt, at der blev sørget for gratis Bøger til Lærerne og de fattigste Disciple. Skolens Regnskaber i det 18de Aarhundrede viser, at Disciplenes Andel i Ligpengene væsenligt blev brugt til Læsebøger og Skrivehæfter. For Lærerne sørgedes der ved et Skolebibliotek, der oprindeligt var grundlagt af Caspar Marchdaner og senere fornyet af Albert Thura³⁷⁾, og som efter 1800 trivedes ret godt ved Bevillinger af Direktionen og nogle Boglegater, der efterhaanden knyttedes til Skolen. Men dels blev der slidt stærkt paa Bøgerne, da de fleste var i stadigt Udlaan til Lærerne og Disciplene, dels ser det ud til, at næsten alle Rektorerne — i hvis

Bolig Biblioteket var til 1844 — har været meget uordentlige Bibliotekarer. I 1809 paalægger Direktionen Forstanderskabet at gøre Krav gældende i Rektor Becks »Stervbo« for at skaffe Skolen, hvad dens var, særligt af Bøgerne. Da Thorlacius flygtede fra Byen i 1817, maatte Ploug efter Forstanderskabets Ordre gøre Ansvar gældende med Hensyn til Skolens Bibliotek. Grønlund meddeler i 1834, at Biblioteket efter Fibiger var ganske defekt, og Ingerslev maatte i 1844 atter og atter rykke Grønlund for Skolens Bøger og meddele Direktionen, at Biblioteket var i fuldstændig Uorden. Med sædvanlig Energi bragte Ingerslev Orden i Sagerne og oparbejdede i de næste ti Aar et Skolebibliotek paa omtrent 3000 Bind. Desuden fik han en Bevilling til et Discipelbibliotek, for at modarbejde Elevernes Laan fra Byens Lejebibliotek. Ved Skolens Nedlæggelse i 1856 gik en Del af Hovedbiblioteket til Aarhus, medens »Vejle Amts højere Realskole i Kolding« fik overladt Resten og hele Morskabsbiblioteket, det sidste, pudsig nok, mod Ingerslevs Ønske.

Naar Biblioteket var i Uorden, vil man forstaa, at det samme i endnu højere Grad gjaldt Arkivet. Dette skulde opbevares i »det jernbundne Skrin« paa Raadstuen, i hvilket 1811 »for nærværende intet fandtes« (Side 46). Hvad man senere kunde samle sammen, blev lagt i Skrinet. I 1818 fik Tauber bevilget Penge til et særligt Arkivskab, og i 1819 lykkedes det ham fra Stiftsarkivet i Ribe at faa udleveret en Række gamle Gavebreve og Dokumenter angaaende Kolding lærde Skole, deriblandt Caspar Marchdaners originale Anordning 1609 om Majfesten, der nu desværre som saa meget andet er gaaet tabt.

Til Bestridelse af Udgifter til Lys og Brændsel blev der afkrævet Forældrene »Lyse- og Brænde-
penge«, en Afgift, som disse længst muligt søgte at
unddrage sig, saa at de ofte maatte inddrives ad
Rettens Vej, eller ved at Disciplene suspenderedes
fra al Undervisning, til Beløbene var betalt. Saa
længe Vinterundervisningen foregik paa Lærernes
Værelser, fik de udleveret det nødvendige Brændsel,
som skulde saves og hugges af Disciplene i de tre
nederste Lektier, desuden Tællelys, Lysestager og
Lysepudserne. Tællelysene holdt sig til 1845, da
Lamper indførtes.

De osende Tællepraase har yderligere fordærvet
Skolestuernes slette Luft. Det er svært at gøre sig
en Forestilling om al den Stank, al den Uhygge og
Urenlighed, alt det Smitstof, som har fyldt Skolens
Klasseværelser, særligt før disse i 1816 fik Brædde-
gulv. Ventilation savnedes ganske, med mindre de
smaa, blyindfattede Ruder, oprindeligt og længe af
flaskegrønt Glas, blev slaaet ud og ikke atter indsat.
Paa Rengøring ofredes ikke meget. Saa længe Skolen
holdt Majfest, indleddes denne med, at de fattigste
Disciple gjorde rent inden for og uden for Skolen for
en Betaling af fire til seks Skilling³⁸). Sandsynligvis
har til hen imod 1800 i Kolding, som i andre lærde
Skoler, nederste Klasses Disciple haft Forpligtelse
til at feje Skolestuen hver Lørdag Eftermiddag under
Tilsyn af en Discipel fra Mesterlektionen, idet de selv
maatte medbringe Kostene. I et Regnskab fra 1808
meddeles, at »Skolens Opvarterske« fik to Rdl. om
Aaret for at holde Skolen ren. I Trediverne og
Fyrernerne er Betalingen steget til 24 Rdl. aarligt for
Rengøring og Kakkelovnsfyring — før 1816 har det
sikkert paahvilet Disciplene at fyre op i Hørerens

Kakkelovne. I 1845 fik Ingerslev Tilladelse til at ansætte en Pedel med en aarlig Løn paa 100 Rdl., efter at han i sin Motivering har udtalt, at den »hidtil fungerende Skolekone« ikke kunde bruges til Budtjeneste, »da hun hverken var renlig eller paa-lidelig«. I Sammenligning med den tidligere Ordning var dette et stort Fremskridt, selv om man maa smile lidt, naar man i Pedellens Instruks læser, at hans Rengøringspligt er indskrænket til »at besørge alle Gulvene skurede, i det mindste fire Gange aarligen, Gulvene fejede og bestrøede med Sand, i det mindste to Gange om Ugen«. Man var endnu i 1845 beskeden i sine Krav om Hygiejne.

SKOLENS STYRELSE. ØKONOMISKE FORHOLD.

Den øverste Ledelse af Landets lærde Skoler i alle Forhold var hos den i 1805 oprettede Direktion for Universitetet og de lærde Skoler, fra 1848 hos Kirke- og Undervisningsministeriet. I hvert Stift førtes Overtilsynet med Stiftets Skoler af et Skole-Ephorat, hvis ordentlige Medlemmer var Stiftamtmanden og Biskoppen. I 1848 udnævntes en Undervisningsinspektør, der paa Ministeriets Vegne skulde øve Kontrol med Skolernes Afgangseksaminer og ved aarlige Besøg inspicere Undervisningen.

Den enkelte Skoles pædagogiske Ledelse var hos Rektor, i Aarhundredets Begyndelse ofte kaldt »Skolens første Lærer«. Han var de øvrige Læreres Foresatte og skulde efter Samraad med disse gøre Indstilling om Timefordeling, nye Fag, Undervis-

ningens Gang, Lærebøger m. m. Der var paabudt maanedlige Lærermøder til Drøftelse af Skolens Anliggender, en Bestemmelse der sjældent overholdtes.

Skolens økonomiske Ledelse var hos Forstanderskabet, der bestod af Stedets Magistrat, Sognepræsten og Rektor, derfor var i Kolding Raadmanden³⁹), naar der var en saadan, Medlem. Forstanderskabets Medlemmer skulde efter en Bestemmelse i 1849 »forblive hinanden sideordnede«. Borgmesteren blev i Almindelighed betragtet som Nr. 1, men der foreligger adskillige Beretninger om latterlig Rangstrid angaaende den Rækkefølge, i hvilken Medlemmerne skulde underskrive Protokollen⁴⁰).

Forstanderskabets Myndighedsomraade var begrænset til de økonomiske Forhold, Tilsyn med Skolens Kapitaler, Tiender, Udbetaling af Løn, Indkrævning af Skolepenge m. m. Kontorarbejdet var overdraget til en Regnskabsfører, Ploug til 1837, senere Prokurator Dahl⁴¹). Skolens Pengekasse, »det jernbundne Skrin« med tre dirkefrie Laase, til hvilke »trede af Forstanderne, nemlig en af Magistraten, Sognepræsten og den første Lærer skal have hver sin Nøgle«, stod paa Raadhuset. Naar Kassen aabnedes, skulde helst tre, i hvert Fald de to være til Stede.

Til 1805 var Undervisningen i de lærde Skoler vederlagsfri, men mange Steder havde der indsneget sig Misbrug ved frivillige eller tvungne Gaver fra Disciplenes Forældre. Efter levende Model har Blicher i »Juleferierne« i »Quintus« tegnet en Hører, der var meget nærgaaende i sine Afpresninger. Forgæves havde Skolelovene i det 18de Aarhundrede advaret mod »Udsnydelser« af den Art, og helt bortfaldt de først, da Anordningen af 7. November

1809 truede med Embedsfortabelse i Tilfælde af Forbudets Overtrædelse. Placaten af 22. Marts 1805 indførte »taalelige Skolepenge«, oprindeligt 20 senere 30 Rdl. om Aaret. Desuden betaltes i Indskrivningspenge fem Rdl., i Lyse- og Brændepenge aarligt fem Rdl. Indtil en Tredjedel af Disciplene kunde faa Friplads. Kolding lærde Skole var fattig paa Stipendier, til Dels fordi de kongelige Kostpenge⁴²⁾ — 312 Rdl. om Aaret — var inddragne under det almindelige Skolefond. Det var forbundet med meget Besvær at faa Skolepenge og de andre Beløb indbetalt, saa at Restanternes Tal altid var meget stort. Atter og atter kommer Ordre fra Direktionen om Indkrævning ad Rettens Vej, Suspension af Disciple, Indskrivningspengenes Erlæggelse samtidig med Indmeldelsen.

Lærerne, der tidligere var ansat af Biskoppen og lønnet fra Skolens Indtægter af Jord, Tiender, Degnepensioner, kongelige Kostpenge, Tavlepenge m. m., havde 1806 faaet kongelig Ansættelse som Adjunker med en aarlig Løn af 300 Rdl. Samtidig bortfaldt alle tidligere Indtægter, der overgik til det fælles Skolefond. Adjunkternes Løn forhøjedes i 1818 til 400 Rdl. med uvisse Stigninger, i 1855 til 500 Rdl. med fastsat Stigning til 1000 Rdl. Rektor Becks og Thorlacius' Løn var 800 Rdl. Rektor Tauber og Grønlund blev ansat med Begyndelsesløn 1000 Rdl., Fibiger med 1400, Ingerslev med 1600. Desuden efter 1818 i aarlig Huslejgødtgørelse 300 Rdl. Efter Indstilling kunde Direktionen bevilge »Gratifikationer« for godt Arbejde. Ekstratimer ud over de normerede 24 om Ugen betaltes med to Mark og var meget eftertragtede. Lærernes økonomiske Kaar var usle, saa at de fleste maatte leve paa

Laan og Gageforskud, forventede Gratialer, tilfældige Ekstratimer og logerende Disciple.

Administrationen var økonomisk til Kniberi. Modstræbende gik Direktionen med til nye Udgifter. Reparationskontoen blev holdt nede paa minimale Summer. Omkvædet var altid Sparsommelighed. I 1810 havde Forstanderskabet bevilget Raadstue-tjener Fledelius en aarlig Budløn paa seks Rdl. »som en liden Godtgørelse til Hjælp til Fodtøj for de mange Ærinder, han maatte løbe tidlig og sildig i Anledning af bemeldte Skoles Affairer«. Posten blev senere forbudt af Direktionen med den Motivering, at saadant ikke kendtes andre Steder. Da Forstanderskabet i 1833 under Rektor Fibigers Sygdom havde udbetalt »Madam Fibiger« et Kvartals Løn forud, og Fibiger døde midt i Kvartalet, maatte Borgmester Estrup som den mest velhavende af Forstanderskabets Medlemmer erstatte Beløbet, ca. 170 Rdl. At Forstanderskabet, skønt det bestod af lovlydige Embedsmænd, til Tider var irriteret over Direktionens skrappe Tilsyn og Ledelse, ses af en latterlig Strid angaaende et Plankeværk om Skolens Have. I 1840 stillede Forstanderskabet Forslag om et nyt Plankeværk, da det var umuligt at flikke mere paa det gamle, og da et nyt »meget vilde tjene til Byens Forskønnelse, da der just i dette Foraar bliver anlagt en ny Vej for Spadserende langs med dette Plankeværk«. Direktionen tilbyder et Stakit, Forstanderskabet fraraader dette som uhensigtsmæssigt og henstiller, at Sagen bliver *in statu quo* (∩. uafgjort), til der bliver Raad til et Plankeværk. Hvorefter Direktionen anmoder Ephoratet om at paase, at det omstridte Plankeværk ikke bliver repareret »for at dette ikke successive skal

føre til, at et nyt Plankeværk bliver rejst«. Ephoratet videresender paa Embeds Vegne Sagen til Forstanderskabet, der bider Tænderne sammen i indædt Raseri og bevarer en haardnakket Tavshed. Saa gaar to Aar, otte Alen Plankeværk falder om i en Storm, ti Alen truer med at gaa samme Vej. I April 1842 efterlyser Direktionen Sagen ad tjenstlig Vej, hvorefter Forstanderskabet spiller Trumf ud og udtaler »at efter en saadan Ytring af Mistillid havde det ikke følt Kald til at stille nyt Forslag, men skulde der gøres noget, maatte der rejses et nyt Plankeværk, da et Stakit »efter Localiteterne« vilde være ganske uhensigtsmæssigt«. Saa blev der rejst et Plankeværk.

Fra 1844 forandrer alt dette sig. Skolen skulde af nationale Grunde gøres til en Mønsterskole, og der udvistes derfor den største Offervillighed i Bevillinger til ny Bygning, Inventar, Undervisningsmateriel og Bibliotek, saa at Orla Lehmann i 1855 kunde udtale, at Skolen var udstyret »som om den var bestemt til at skulle være et lille jydsk Universitet«. Ingerslev kunde næsten altid finde Tilslutning hos Direktionen for sine Ønsker, selv om disse gik ud over, hvad ansaas for strengt nødvendigt, Løn til en Pedel, Indretningen af en Aftenskole, hvor Disciplene under Opsyn kunde læse deres Lektier, Ansættelsen af een Assistent i Gymnastik, og to i Svømning til Hjælp for Læreren. Der var ogsaa Raad til Luksusudgifter. Ved Skolebygningens Indvielse i 1845 var bevilget 450 Rdl. til den festlige Diner og Skolebal, altsaa mere end en Adjunkts Aarsløn. Skønt Ingerslev brugte 100 Rdl. ud over, hvad der var bevilget, fik han ingen Bebrejdelser i den Anledning. Ikke heller, da han efter Kongens

Besøg i 1847 udbad sig en Godtgørelse, fordi han havde indrettet sine Værelser mere pragtfuldt ved Laan af fine Møbler, Spejle og Lysekroner, havde ladet Skolen illuminere om Aftenen og, eftersom hans Familie skulde fremstilles for Majestæterne, havde set sig nødsaget til at »forsyne den med Adskilligt, som den dels slet ikke, dels ikke før om længere Tid havde behøvet«, i alt 270 Rdl., deraf paa sidste Konto 160 Rdl. Kun paa eet Punkt skete der ingen Forandring. Lærerlønningerne blev de samme, lige saa karrige efter som før 1844. Men Resultatet blev da ogsaa, at Skolens Undervisning efter Ingerslevs egen Dom ikke var tilfredsstillende.

Skolen var Kirkens Datter, vokset op i Ly af Kirken. Skønt der ikke foreligger bestemte Meddelelser, maa det anses for sikkert, at der før Reformationen har været en Munkeskole i Kolding, hvor sortkuttede Munke har læst og sunget Latin med Knøse i sorte Halvkapper, de saakaldte »Peblinge«, d. v. s. Smaapræster, som, naar de blev voksne, skulde være Kirkens Tjenere. Reformationen ændrede ikke væsenligt dette Forhold. Den lærde Skole laa paa Kirkegrund, dens Rektor blev til 1739 og dens Lærere til 1805 ansat af Biskoppen, idet de ikke blot var Skolemestre og Hørere, som underviste i Skolen, men ogsaa Kirketjenere, der prædikede i Kirken. Ligeledes havde Skolens Disciple baade bevaret den sorte Kappe og Forpligtelsen til kirkelig »Opvartning«, Sang i Koret og Deltagelse ved Begravelser, desuden de dermed forbundne Indtægter, Andel i Ligpenge m. m. Staten havde røvet Kirkens Gods, og nødvendigt maatte den økonomiske Omsorg for Skolerne efterhaanden glide over til Staten, men helt var Kirkens økonomiske For-

pligtelse over for Skolen ikke blevet hævet. Ifølge danske Lov 2, 22, 71 tilkom det Kirken at vedligeholde Skolens Bygninger, baade Skolehuset og Rektorresidensen. Denne Forpligtelse blev opretholdt ved Anordningen af 7. November 1809, hvilket i og for sig var en Urimelighed, da den lærde Skole ved denne Lov ophørte at være *Kirkeskole* med kirkeligt Præg og Andel i Kirkens Gerning, og blev en ren *Statsskole* med det Maal at uddanne Statens fremtidige Embedsmænd. Derfor medførte Kravet ogsaa Stridigheder i mange Byer, bl. a. i Kolding, hvor Skolen og Kirken gensidig søgte at faa Byrden kastet over paa den anden Part. Det var utvivlsomt uberettiget, at Skolens Lærere i 1810 forlangte, at Kirkeværgen skulde skaffe Stole til deres Undervisning. Men det var lige saa uberettiget, naar Kirken efter 1816 stadig søgte at unddrage sig Reparationsudgifter til Skolen. I 1841 slog Direktionen i Bordet og forlangte, at der ved fremtidige Budgetter skulde forhandles med Kirkeværgen om Vedligeholdelseskontoen. Efter 1845 nægtede Kirkeinspektionen at tage Del i Udgifterne til Rektorboligens Reparation og vilde til de nye Skolelokalers Vedligeholdelse kun bidrage, hvad den gamle Skoles Vedligeholdelse gennemsnitligt havde kostet. Efter flere Aars Strid gik Ministeriet modstræbende ind paa at overtage hele Vedligeholdelsen mod et aarligt Bidrag fra Kirken paa 50 Rdl.

Disse 50 Rdl. bortfaldt i 1856, men der eksisterer endnu en lille Rest af det økonomiske Forhold i Kirkens aarlige Refusion paa 22 Kr. 66 Øre til Kolding højere Almenskole. Sagen er følgende. Indtil 1847 udbetalte Kirken aarligt til Skolen 20 Rdl. 3 Mark og 6 Skilling. Heraf var 9 Rdl. 1 Mark og

6 Skilling fra 1765 en Erstatning i rede Penge for otte Vadmelkjortler, som Kirken hver Jul uddelte til trængende Disciple i de to laveste Klasser efter Rektors Forslag. I Tilslutning til en Redegørelse af Ingerslev overførte Direktionen i 1847 dette Beløb fra Skolens Kasse til Stipendiefonden. De resterende 11 Rdl. og 2 Mark (22 Kr. 66 Øre), som vedblivende refunderes Skolen af St. Nikolaj Kirke, stammer fra nogle Legater, som i sin Tid blev givet til Skolen af Caspar Marchdaner, Byens Magistrat og andre, i alt 10 Rdl. og 4 Mark i aarlig Rente, samt 4 Mark for »Lejen af en Kakkelovn«. Om den sidste Post skriver Ingerslev, at det er »en Indtægt, hvis Oprindelse ikke vides«. Forklaringen findes sikkert i en Decision til Regnskabet for 1807: »for en Kakkelovn, 4 Mark, som efter Anmærkningen tilhører Rectoren«. Hvis min Forklaring er rigtig, har St. Nikolaj Kirke i 120 Aar betalt Lejeafgift af en Rektor Beck tilhørende Kakkelovn, anbragt i det Værelse i Rektorresidensen, i hvilket han om Vinteren læste med Lærdskolens Disciple⁴³).

UNDERVISNINGENS ART OG OMFANG.

LÆRERNE. KARAKTERER. FERIER.

TRANSLOKATION. ELEVTAL. DIMITTENDER.

Før 1805 var Undervisningsfagene Theologia, Latina, Graeca, Hebraea, Historia, Geographia, Sphaerica (o. Astronomi). Dansk var paabudt, men Prøve aflagdes ikke ved Eksamen, og det blev i de fleste Skoler læst daarligt, eller slet ikke.

Skønt Skolens magre Protokoller intet meddeler om Undervisningens Art i disse Fag, kan man med stor Sikkerhed danne sig et Billede af den efter fyldige Meddelelser fra andre Skoler. Hovedfaget var Latin, Undervisningsprincippet slavisk Remseri. Alle vel mente Reformere i det 18de Aarhundrede for at bryde Latinens Enevælde og indføre en forstandsmæssig Tilegnelse af Stoffet strandede paa det udelige Lærerpersonales aandelige Uformuenhed. De havde som Disciple annammet deres Viden ved paa papegøjeagtig Maade at efterremse Bogens Ord, og de afleverede den paa samme Maade, da de selv blev Hørere. De var Bærere af en Aarhundreder gammel Tradition og naaede ikke derudover. Enkelte Rektorer og nogle faa Lærere har dannet en Undtagelse. Hovedfaget var Latin, ikke for Indholdets Skyld, men for Latinen som Princip. Græsk var kommet til, efter en lang Modstand, men det var af Hensyn til Theologien, ikke af Interesse for græsk Kultur, Aand og Skønhed. Baade Græsk og Hebræisk lærtes gennem Oversættelse til Latin til Aarhundredets Slutning. Steffens maatte i Slutningen af Firserne i Helsingør og Roskilde lærde Skoler lære Luthers Katekismus i latinsk Oversættelse. En ligesaa frygtelig Mishandling af Disciplene var den gennemførte Udenadslæren uden foregaaende Forklaring, som — trods enkelte fornuftige Skolemænds Forestillinger og Skoleanordningernes Forsøg paa at begrænse den — i alle Skoler og i alle Fag var den herskende Metode ind i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede. Disciplene maatte lære udenad og kunne opremse, uden at støde an eller forandre en Tøddel, ikke blot det foresatte Pensum i latinsk Grammatik, men ogsaa i de gamle Forfattere, ikke blot i det ny

Testamente, men ogsaa i de danske Religionsbøger, som sent fortrængte de latinske, ikke blot Holbergs *Historia Universalis*, men ogsaa de matematiske og astronomiske Sætninger. Fra den ene Dags Aften til den næste Dags Morgen blev der givet dem for at lære nogle Blade i hver Bog saa ordret, at den, der ikke kunde opremse dem uden at forandre et eneste Ord, var sikker paa sine fire til seks Haand-dask. Undervisningsmetoden støttedes af og støttede Pryglemetoden. Det var kun stærke Naturer, der kunde modstaa dette Pres. »Ogsaa jeg«, siger Steffens, »skulde tvinges til at opremse Alt Ord for Ord; man vilde ikke afvige fra den gængse Metode, men det var mig umuligt, og Lærerne maatte give efter«. Men hvor mange Disciple havde personlig Styrke og aandelig Overlegenhed som Steffens? Til Lede og Fortvivlelse for Ungdommen rugede denne Metodes Aandløshed og dræbende Kedsommelighed over den lærde Skole til Skolereformerne i 1805 og 1809. Selv om der i enkelte Skoler kan paavises Tilløb til en bedre Ordning, indtraadte Reaktionen snart, og alt sank tilbage i den gamle Slendrian⁴⁴).

I 1805 tilføjedes Tysk og Fransk. Ved Anordning af 7. November 1809 blev følgende Fag paabudt: Det Danske, Latinske, Græske, Hebræiske, Tyske og Franske Sprog, Religion, Historie, Geografi, Aritmetik, Geometri og Calligraphie (o. Skønskrivning). Hvor Omstændighederne tillod det, skulde der tillige undervises i Naturvidenskab, Anthropologi, Engelsk, Tegning, Sang og Gymnastik. Fagmængden var overvældende. De fleste Steder magtedes de nye Fag slet ikke af Lærerne. Først har de mange Fag trængt Latinen noget tilbage, men i Løbet af de næste 20 Aar tilrev dette Fag sig atter et stadigt

voksende Timetal. Ved Kolding lærde Skole kan denne Udvikling følges. »Det er min Overbevisning«, skriver Rektor Taubér, der var en meget religiøs Mand, i et Brev til Direktionen i Aaret 1818 »at Latin maa have flere Timer, som kan tages fra Religion. Religion, for hvilken Ungdommen, som Mennesket i Almindelighed, formedelst Fagets Harmoni med hans Indre, har saa megen Receptivitet, kan uden Vanskelighed i 6—8 Skoleaar bibringes Ungdommen med nogle Timers Undervisning ugentlig, hvorimod Grundighed i det latinske Sprog langt vanskeligere erholdes«. I 1819 meddeler han, at »Timetallet i Latin her ved Skolen siden 1808 er forøget med hartad en Tredjedel«. Lektionstabellen for Skolens tre Klasser i 1818 ser saaledes ud:

	I.	II.	III.
Latin	13	13	11
Dansk	3	3	3
Hebræisk	0	0	3
Fransk.....	1	2	0
Tysk.....	0	0	3
Religion.....	3	3	3
Historie.....	4	4	4
Geografi	3	3	3
Matematisk Geografi..	1	0	0
Græsk	0	5	5
Aritmetik	4	3	2
Geometri.....	3	0	0

I 1830 er Latin vokset til 15—14—11, Dansk aftaget til 2—3—2. Grønlund indskrænker Latin-timernes Tal og maa i den Anledning høre ilde for sin »antilatinske Tendens« af en forbitret Indsender i »Københavnsposten«⁴⁵). Lige til 1837 havde Ploug al Undervisning i Latin i de to laveste Klasser og anvendte principielt alle første Klasses 15 ugentlige Timer til Grammatik. At hans Efterfølger, som

ganske vist havde været hans egen Discipel, værdigt er gaaet i hans Fodspor, ses af, at Rektor Grønlund i 1842 i et Brev til vedkommende Lærer udtaler, at første Klasses Disciple ikke kan taale mere latinsk Grammatik, og at Repetitionen maa begynde, »for at ikke de arme Drengene skal paadrages om ikke en Hjernebetændelse, saa dog en Aandssvækkelse, der hos enkelte ikke vil kunne oprettes«. Ved Loven af 13. Maj 1850 beskæres Latinen stærkt, for at der kan skaffes mere Plads til Fag som Dansk, Tysk og Fransk.

Svømning indføres 1820, Gymnastik 1831. Svømning fandt Sted i Strandhuse fra Baade, der ogsaa bragte Drengene fra og til Byen. Men »da Baadene boede omtrent en halv Mil fra Kolding« — naar Grønlund havde Brug for et Argument, gik han ikke af Vejen for en Overdrivelse — »og lidt Blæst vanskeliggjorde Svømning fra Baade«, anmodedes Direktionen om en Bevilling til en Svømmebro. Bevillingen blev nægtet. Ingerslev fik truffet den Ordning, at Skolen i bestemte Timer fik overladt den private Badeanstalt. Adskillige Forældre var ængstelige for den tvungne Deltagelse i Svømning. »Jeg haaber«, skriver i 1846 en bekymret Moder, »at Professoren sørger for, at Disciplene tørrer sig godt efter Badningen, og at de ældre ikke have Tilladelse til at give de yngre Dukkerter . . . Dette antager jeg for ganske vist, at De, Hr. Professor, har strengt forbuden, som De jo har forbuden adskillige mindre gode Skikke, der fandt Sted før Deres Tid«. Til 1845 foregik Gymnastikundervisningen væsenligt i Garnisonens Fægtesal og i Ridehuset paa Staldgaarden. Det var først Geværercits. Skolen fik af Direktionen sendt 20 Geværer

fra Landetatens Arsenal. Geværerne »var ikke skikkede til Skydning, hvilket endog mulig kunde medføre Fare«. En senere Sending maa have været bedre egnede til Krig, siden de i 1848 af Ingerslev blev uddelt til Borgerne, men derefter beslaglagt af Fjenden. Senere kom andre Øvelser til, Klatring, Spring, Voltigering og Hugning. I 1840 blev Undervisningen om Vinteren, uvist af hvilken Grund, henlagt til et Klasseværelse. En Gymnastiksal fik Skolen først i 1845. Gymnastiksko blev paabudt i 1848.

Et Led i Religionsundervisningen var Elevernes tvungne Kirkegang, paabudt eller dog stærkt anbefalet i Anordningen af 1809, en Rest fra den tidligere Kirkeskole. Skolen havde af Kirkeinspektionen faaet overladt bestemte Skolestader. Det ses af Forhandlingsprotokollen fra 1820, at adskillige Disciple havde søgt at unddrage sig denne Pligt, »under et foregivet Tilsyn af Forældre og Værger«, hvorfor Tauber dekreterede »almindelig Kirkegang af samtlige Skolens Lærere og Disciple en Gang maanedlig«. Lørdag Aften forud samledes Disciple i Skolen eller i Kirken for under Sanglærerens Vejledning at øve sig i »choralmæssig Afsyngning af de Psalmer, som ved den følgende Dags Guds-tjeneste vilde blive brugt«. Om Søndagen marcherede de saa under Lærernes Opsyn fra Skolen til deres anordnede Pladser i Kirken, og for at »forvise sig om Ungdommens Agtsomhed under Prædikenen«, tilkom det Religionslæreren i den næste Religionstime at »kræve Disciplene Regnskab for Prædikenens Indhold«. Ligeledes omtales fælles Altergang for Lærere og Disciple til Slutningen af Trediverne. Et personligt Vidnesbyrd fra ca. 1830

om denne tvungne Kirkegangs religiøse og moralske Værdi er givet af Johannes Fibiger⁴⁶). »Vi gik vore visse Gange til Kirken med den paapassende Ploug i Spidsen. Paa Prædikestolen stod en Mand, som drev en aandløs og smagløs Prædiketone til Karrikatur, men hvad han havde at sige, faldt det vel ikke blot os Drengene, men ogsaa de andre meget enkelte Tilhørere aldrig ind at høre. I Kirken kendte jeg hver Snirkel, hvert Billede og hvert Bogstav paa Epitafierne, men Grunden hertil var Kedsomhedens Svøbe«. I 1851 besvarer Ingerslev en Forespørgsel fra Ministeriet, om den offentlige Kirkegang burde kræves opretholdt, med et ubetinget Ja. »Saa godt som alle Forældre ville være Skolen taknemmelige for, at den holder deres Børn til det, som de i Hjertet anser for godt, men som flere af Magelighed eller Sløvhed forsømmer«. Det var først i 1856, at en ministeriel Bestemmelse tillod, men ikke paabød, Ophævelsen af Disciplenes tvungne Kirkegang⁴⁷).

Et andet Levn fra Kirkeskolen var Undervisningen i Musik, ikke blot Faget, men ogsaa Læreren. Fag og Lærer var efter 1800 uadskilleligt forbundne og maa behandles under eet. Sang og Musik — »Vocal og Instrumentalmusik« — var fra gammel Tid Hovedfag ved Skolen, mindre af æstetiske Hensyn end paa Grund af deres praktiske Nytte ved Kirkesangen, Sangopvarningen ved Bryllupper og andre Højtideligheder, desuden Sangen ved Tiggeroptogene de fire Helligaftener.⁴⁸) Sangundervisningen, som stammer ned fra den saakaldte Sanglektie eller Øvelse i flerstemmig Sang fra Dronning Dorotheas Tid, lededes af *Cantor*, en af Hørerne. For en ekstra Godtgørelse skulde denne en Time om Dagen undervise de Disciple, som havde Anlæg

i Sang og forud øve dem, hver Gang deres Sangopvartning paakaldtes. Undervisning i Instrumentalmusik, særligt Violin og Fløjte, gaves fra Begyndelsen af det 18de Aarhundrede af Stadsmusikanten («Instrumentisten»), ligeledes for en fastsat Betaling. Fra 1794 til 1854 var begge Fag, først med tilsammen seks ugentlige Timer, hos samme Lærer, Cantor, Organist og kongelig udnævnt Bedemand, Rasmussen. Han skildres som »*sær, grim, gerrig, vranten, plump, kun fin i Musikken.*«⁴⁹⁾ Han var sejt i alle Henseender, virkede efter sit eget Hoved under seks Rektorer, af hvilke de fleste var utilfredse med ham, holdt 50 Aars Jubilæum i 1844 og fortsatte endnu i ti Aar. Der var Fællessang for alle Skolens Disciple, men da Rasmussen havde en udpræget Tendens til at udskyde alle formentlige Sinker, var Deltagernes Tal sjældent over tolv, til stor Ærgrelse for Rektorerne fra Tauber til Ingerslev, der mente, at flere Disciple maatte have »Anlæg« for Faget. Musikdisciplenes Tal var kun fem til seks, der hver havde en hel eller en halv ugentlig Time. Udbyttet betegnes som tarveligt, fordi Lærerens Ligegyldighed forplantede sig til hans Elever, der gik til disse Timer uden Forberedelse. I 1840 var det lykkedes Grønlund, der var dygtig til at faa Skolens Lærere afsat, at bevæge Direktionen til at fratage Rasmussen hans seks Timer. Men dette Skridt vakte saa stor Forbitrelse i Byen, at Forstanderskabets øvrige Medlemmer, uden om Grønlund, henvendte sig til Direktionen med Anmodning om at faa Afskedigelsen taget tilbage. Man henviste blandt andet til, at han maatte anses for fast ansat Embedsmand, da han før 1805 blev regnet i Klasse med Hørerne. I omtrent et halvt Aarhundrede havde han virket »med

usvækket Iver og Nidkærhed i sit utaknemlige Kald«. Da han sandsynligvis var den sidste af de gamle Cantorer ved de lærde Skoler, forekom det Forstanderskabet uretfærdigt, at en saadan Mand »næsten med Vanhæder« fjernedes fra en Skole, som han havde saa kær. Den offentlige Mening var stærkere end Rektor. Rasmussen blev, han beholdt fire ugentlige Timer i Musik og sin Løn ubeskaaret, medens Undervisningen i Sang blev overdraget til Adjunkt Wittrup. Forgæves søgte Ingerslev at reformere Musikundervisningen, der fortsattes efter de samme Principper og først bortfaldt ved Rasmussens Død i 1854.

Af de moderne Sprog læstes Tysk og Fransk i ringere Omfang end nu, Engelsk slet ikke. Tauber fik med Direktionens Tilladelse i et Skolelokale indrettet en saakaldt »Collateralklasse«, i hvilken han gratis to Gange om Ugen uden for den almindelige Skoletid underviste Skolens dygtigste Elever i Engelsk. Ingerslev søgte forgæves at faa Faget indført som frivilligt.

Før 1837 havde Skolen, foruden Rektor, fire fast ansatte Lærere. Oprettelsen af en fjerde Klasse i 1837 medførte Ansættelsen af en femte Lærer. Efter 1845 steg Tallet til ti. Af disse var enkelte filologiske eller polytekniske Kandidater med tilfredsstillende faglig Viden. Langt de fleste af Skolens Lærere — til 1838 alle — var teologiske Kandidater, der brugte Lærerstillingen som Gennemgangsled til et Præsteembede, som ofte lod vente længe paa sig. De manglede altsaa i næsten alle Fag de nødvendige Kundskaber, som de saa maatte prøve paa efterhaanden at skaffe sig. Selvfølgelig lykkedes dette ofte meget daarligt, og baade Grønlunds og

Ingerslevs Indberetninger viser, at det hos mange af Skolens Lærere stod smaat til ikke blot med Evne til Undervisning og Disciplin, men ogsaa med Kundskaber. Det siges om en Lærer, at »han maa selv lære lige til de simpleste Ting, hvad han skal meddele sine Disciple, og derved giver han sig ikke sjældent blot for uskaansomme og dog sande og rigtige Domme«. Eller: »hvis N. N. faar Fransk, vil det være til Tab for hans Agtelse«. Hos adskillige var Disciplinen saare mangelfuld. »Der hersker i N. N.s Timer den frygteligste Uorden, thi Disciplene kan regne, skrive eller læse Tysk, alt i samme Time«. Om Disciplenes Skrivefærdighed hedder det i 1838, at den er yderst tarvelig; hvis enkelte skriver bedre, er det sket ved privat Undervisning; »men det er dog under en Skoles Ære, naar Forældrene skal være nødt til, hvis deres Børn skal lære at skrive, at tage privat Lærer dertil«. Lignende Udtalelser findes om andre Fag. Fra Direktionen kom Paamindelser om, at Skolens Dimittender stod langt tilbage i Latin og Matematik. »Det var min Hensigt«, skriver Grønlund i August 1835, »at indrykke en Anmeldelse i Aviserne om Optagelse i Skolen, men anbefale Skolen turde jeg ikke, saa længe Anstødsstenene (de daarlige Lærere) var der endnu«. Det staar i Forbindelse med daarlig Undervisning, at der til Tider indstilledes saa faa Dimittender til Universitetet — i de fire Aar 1836—39 kun een. Undervisningen blev langt bedre efter 1845, men ogsaa Ingerslev udtaler haarde Domme om adskillige Læreres Uduelighed, og da han i 1855 blev anmodet om at indstille til nogle nyoprettede Overlærerpladser, svarede han, at ingen af Lærerne var værdig til en saadan Forfremmelse.

Man er ikke forbavset over, at det glippede for teologiske Kandidater at undervise i fremmede Sprog og Matematik. Mere mærkeligt er det, at det ogsaa i lange Tider stod yderst slet til med Undervisningen i Religion. Denne blev i omtrent tyve Aar besørget af en Lærer, om hvem Grønlund skriver, at hvis hans Timer gaves til Pastor Kragerup⁵⁰⁾, vilde »alt være gjort hvad der behøves, for at udslette det Vanrygte, hvori Skolen er kommet«. Grønlund læste selv Religion med sine Børn, »thi Plapremetoden uden Indvirken paa Følelsen, hvor alle læse højt i Munden paa hinanden, som i en Pugeskole, vil jeg aldrig komme til at ynde«. Det nyttede kun lidt, at denne Lærer langt om længe fik Præstekald, da hans Efterfølger paa sin Vis var endnu værre, »thi en koldere og mere frastødende Maade at foredrage Religionen paa, end Hr. N. N.s, vil næppe kunne tænkes«.

Saa længe en Lærer var konstitueret, kunde Skolen blive af med ham. Værre var det, naar han havde faaet fast Ansættelse. Afskedigelse var en vanskelig Sag. Nedsættelse af Timetal til det halve var dyrt, dog omtales to Tilfælde af den Slags, det ene fra Ingerslevs Tid. Tilbage stod saa som sidste Udvej Befordring til præstelig Virksomhed, og det virker komisk, naar man ser Skolens Rektorer anraabe Direktionen om at befri Skolen for en umulig Lærer ved at gøre ham til Præst. »Ved Skolen kan han ikke stifte Nytte; dette tror jeg derimod, at han snarere kan som Præst med Fogtmanns⁵¹⁾ Lærebog i Hovedet« skriver Grønlund om en af sine Religionslærere, hvem han derefter giver følgende betingede Anbefaling: »Hans moralske Karakter er som Folks i Almindelighed, og jeg er overbevist om, at han

som Præst vil blive lige saa god som mange andre«. Paa samme Maade erklærer Ingerslev om en umulig Lærer i et Brev til Direktionen, at det er nødvendigt for Skolens Vel at faa vedkommende befordret i gejstligt Embede, og i sin Anbefaling af samme Lærers Ansøgning til Kongen hæver Ingerslev sig til at »lykønske den Menighed, hvem Deres Majestæt allernaadigst maatte skænke en saa elskelig Præst«.

Skolen havde delt Undervisningstid. I 1843 udtaler Direktionen, at den er betænkelig ved samlet Skoletid, som indført af private Skoler i København, Metropolitanskolen og enkelte Skoler i Provinsbyerne. Den normale Undervisningstid var 8—12 og 2—5, desuden efter Kl. 5 Gymnastik, Musik og Sang. Undertiden medførte Tillæg i Timetal Undervisning 12—1 eller 5—6. Saaledes havde i 1836 øverste Klasse 43, næstøverste Klasse 45 Timer foruden Gymnastik, Musik og Sang. Det var en Velsignelse for Eleverne, at Lærerne den Gang var mindre fordringsfulde og mindre energiske og pligt-opfyldende end nu. »Det var kun til højst een Time om Dagen, der behøvedes nogen Forberedelse«, siger Johannes Fibiger⁵²). »Naar dertil kommer, at det ifølge den Uorden, der den Gang var gængs ved al Undervisning, var Skik, at Lærerne saa godt som altid kom indtil en halv Time for sildig, var der en velsignet Tid for Disciplene til at ud-danne sig paa egen Haand«. Det lykkedes Grøn-lund at mindske Timetallene, saa de fire Klasser i 1843 havde henholdsvis 39, 36, 38 og 35 Timer. I 1841 foreslog han Direktionen 36 Timer som Maksimum i øverste Klasse, 33 i nederste. Direk-tionen udbad sig en Lektionsplan til dette Timetal, et Krav Grønland ikke evnede at opfylde paa Grund

af Faglærernes Modstand. Ved Loven af 1850 blev 36 ugentlige Timer slaaet fast som Maksimum. Nogle Gange prøvede man at skaffe de overlæssede Disciple en Lettelse, enten ved at forbyde Lektier, givne for om Formiddagen til om Eftermiddagen, eller ved en halv ugentlig Fridag. Den sidste Ordning blev noget illusorisk ved Tilføjelsen, at den halve Fridag »kunde benyttes til adskilligt, f. Eks. til Oversiddens for de forsømmelige«. Efter første Undervisningstime Formiddag og Eftermiddag gaves et Kvarter fri, mellem de andre Timer fem Minutter. Disse Friminutter blev afskaffet af Ingerslev, men snart igen indført for at faa Klasserne udluftede.

Elevtallet var i de 56 Aar stærkt svingende, i 1806 kun 8, stigende og atter faldende under Thorlacius, saa at der ved Taubers Tiltræden var 20. I Fibigers første Aar var der 60, ved hans Død 27. Grønlund naar 41 i 1840, men paa Grund af Skolens Vanry i de følgende Aar, hvorom mere i anden Sammenhæng, sank Tallet atter til 29. Efter 1845 steg det stærkt — det højeste Tal under Ingerslev var 71 — for saa, da Skolens Nedlæggelse var vedtaget, at synke til 37 i 1856. Det gør med disse Tal for Øje et ejendommeligt Indtryk at læse om flere Rektors Bestræbelser for at faa Elevtallet ned. I 1811, da Skolen havde ca. 20 Disciple, meddeler Thorlacius Direktionen, at han og hans Medlærere, i Anledning af de mange Anmeldelser af nye Disciple, havde troet indtil videre at maatte vægre sig ved at optage disse, før den høje Direktion havde fastsat Discipeltallet i de forskellige Klasser. Ikke mindre ejendommelig end Forespørgslen er Tilføjelsen: »Fra den Kongelige Direction indløb denne Gang intet Svar«. I 1824 indberetter

Fibiger med Selvfølelse, at man havde skærpet Principperne for Omflytning for at vække Disciple-nes Kappelyst og foranledige de udeliges Bortgang »med den velgørende Følge, at fire af de sletteste straks blev udmeldt af Skolen«. I 1838, da Elev-tallet var 35, udtaler Grønlund i en Indberetning, at han ikke har søgt at holde paa seks Elever, »da jeg ikke sætter en Ære i at have mange, men gode Elever«, en Frase, der virker hult, naar man sammenholder den med, at der i Aarene 1836—39 kun dimitteredes een Discipel til Universitetet.

Af Disciplene var som Regel de fleste udenbys. Det var Børn af Præster og andre Embedsmænd, velhavende Proprietærer og Købmænd, enkelte Lærersønner. Skolens Maal var Universitetet, det var en »videnskabelig« Skole, ikke en Borgerskole med Almendannelse som Maal. »Ustuderende« Disciple kunde optages, men denne Tilladelse be-nyttedes kun af faa Hjem.

Da Disciplene optoges i ti Aars Alderen og dimitte-redes atten Aar gamle, skulde otte Aargange før 1837 fordeles i tre Klasseværelser. Dette beredte store Ulemper af forskellig Art, særligt i første Klasse, der f. Eks. i 1823 havde 28 Disciple. Af disse kunde de yngste »læse og skrive danske Bogstaver«, de mellemste »lidt Mer«, medens de øverste var naaet til at »tyde Cornelius Nepos og skrive latinsk Stil«. Følgen var, at to af de tre Hold skiftevis maatte sidde ledige, »med mindre vi skulde forandre Men-nesker til Maskiner og indføre den saakaldte ind-byrdes Undervisning«. Den sidste Bemærkning er et Hug til Tauber, som i 1819 havde foreslaet at prøve Bell-Lancasters Metode, Tidens pædagogiske Tryllemiddel, saa at de dygtigere Disciple under-

viste de svagere i Retskrivning og latinsk Grammatik. Fibiger sender derfor Direktionen en indtrængende Anmodning om at indrette en fjerde Klasse. »Fire Værelser kan efter min ringe Formening ikke anses for nogen Overdaadighed ved en videnskabelig og kongelig Læreanstalt«, men skønt han paa Lærerkollegiets Vegne tilbød *gratis* Undervisning i den ønskede fjerde Klasse, blev Andragendet afslaaet. En fjerde Klasse oprettedes først i 1837. Efter 1845 steg Klassetallet til syv, af hvilke den øverste var to-aarig.

For at raade Bod paa Ulemperne i første Klasse havde den altid foretagsomme Tauber i 1819 faaet Tilladelse af Direktionen til i Skolens Lokaler at indrette en privat Forberedelsesskole, i hvilken der blev undervist af Skolens Lærere. Af Mangel paa Tilslutning blev den snart ophævet. Grønlund, der ønskede en Forberedelsesklasse i organisk Forbindelse med Lærdskolens, fik det Svar, at Direktionen ikke kunde anse en saadan Ordning for nødvendig. Under Ingerslev forsøgtes flere Gange Oprettelsen af »et forberedende Institut« *uden for* Skolen, sidste Gang med ret godt Held.

Før 1800 og vekslende med andre Karakterskalaer ogsaa efter 1800 vurderedes Disciplenes Dygtighed med de akademiske Betegnelser Laudabilis, Haud Illaudabilis, Non Contemnendus, undertiden med Tillæg af + eller ÷. Efterhaanden sejrede ug, mg, g, tg, mdl., slet. Ved Sammentællingen regnedes omkring 1840 $ug = 1$, $Slet = 6$. At denne Pointsberægning allerede før 1826 har været brugt andre Steder, ses af Hans Pandekages Klagesang i Poul Møllers »Scener i Rosenborg Have«: »Hver en Lærer gav mig Sexer«. Til megen Ærgrelse for Grønlund

indførte Magister Bjerregaard egenraadigt Karakteren 7 for en Præstation, der laa under »Slet«. Efter 1844 blev der vendt op og ned paa Skalaen, saa at ug var 6, Slet 1. Foruden Dygtighedskarakterer indførte Tauber Karakter for »Husflid« og for »Sædelighed«. Disciplene omflyttedes hver fjerde Uge og havde fire Kvartalseksaminer, til i 1838 de to af disse afskaffedes som overflødige og forstyrrende for Undervisningen. Ingerslev, der i mange Henseender var forud for sin Tid, fik i 1847 de daglige og Aaret efter de maanedlige Karakterer afskaffede i øverste Klasse.

Medens Skolens andre Ferier omtrent var som nu, varede Sommerferien kun 14 Dage, i Slutningen af Juli og Begyndelsen af August. Da Eksamen laa i Slutningen af September, maatte Eksamenforberedelsen lide en Del ved denne Afbrydelse. Tauber fik Sommerferien flyttet hen til Slutningen af September, *efter* Eksamen, baade af Hensyn til Dimittenderne, som herved fik ubeskaaret Læsetid fra Pinse til September, og af Hensyn til Skolens øvrige Disciple, »der ved de landlige og selskabelige Adspredelser, som de i længere Tid overgav sig til, stundom afvantes fra Arbejde og især blev utilbøjelige til den Anstrengelse, som bør forudgaa en Hovedeksamen«. Denne Ordning blev opgivet af hans Efterfølger. Ved Loven af 15. Maj 1850 blev Sommerferien forlænget til en Maaned, fra 23. Juli til 22. August, og Eksamen flyttet fra September til Juli, *før* Sommerferien.

Til Eksamen blev som ekstraordinære Censorer indbudt Byens og Omegnens »Embedsmænd og Videnskabsdyrkere, dog ikkun dem, der havde videnskabelig Dannelse«. For at sprede Festivitas

over Eksamenshøjtideligheden udsendtes fra 1822 Indbydelsesskrifter, først med Mellemlum, efter 1836 hvert Aar, med meget forskelligt Indhold, Taubers værdifulde historisk-topografiske Breve om Kolding, Fibigers formfuldendte græske og latinske Oder, Grønlunds pædagogiske Afhandlinger, Ingerslevs og hans Medlæreres videnskabelige Bidrag, omhandlede Emner som latinsk Tekstkritik og Keglesnit. Af større Betydning er Grønlunds og Ingerslevs aarlige Meddelelser om Undervisningens Art og Omfang, Elevtal, Lærernes Arbejde og andre Oplysninger af samme Art som i Nutidens Skoleprogrammer. Eksamen afsluttedes med Translokationen, d. v. s. Disciplenes Omflytning efter deres Dygtighed. Ordet har bidt sig fast i Kolding og bruges nu — efter at Omflytning er opgivet — i Betydning af Aarsarbejdets Afslutning, ikke blot i Almenskolen, men ogsaa i adskillige andre Skoler. Til Musik af Skolens Drengeorkester blev der sunget en Sang, Rektor holdt — før Grønlunds Tid paa Latin — en Tale, meddelte Eksamensresultaterne, Elevernes nye Numre, eventuelt deres Opflytning i en højere Klasse. Før 1849 kunde der ikke meddeles noget om Studentereksamen, som holdtes ved Universitetet. De til denne Eksamen indstillede Disciple var forinden dimitterede — d. v. s. bortsendte til Universitetet — og havde »med Skibslejlighed« begivet sig til København. Da der kunde gaa 14 Dage til Overfarten, forlangte Grønlund, for at hindre dette Spild af Tid, at Dimittenderne skulde rejse over Land. Den flittige Fyhn⁵³) har samvittighedsfuldt efter Universitetets Matrikel optegnet de latiniserede Navne paa Skolens Dimittender fra 1612. Tallet er ikke imponerende, 117 fra

1800—1845, i Aarene 1807—09, 1812—14, 1837—39 slet ingen, det højeste Antal otte i 1828. Fra 1849 toges Studentereksamen ved Skolen; men heller ikke i Ingerslevs Tid var Tallet stort, i Almindelighed to til fire hvert Aar, kun i 1855 steg Tallet til otte.

PENNALISME. STONTNING. DRIKKEGILDER. DISCIPLIN. PRYGL.

Alle Beretninger om Disciplinen, Aanden og Tonen i de lærde Skoler ved Aar 1800 vidner om Raahed, Brutalitet og Tyrannisering af de svagere. Disciplene ringeagtede og drillede Hørerne, naar de troede at kunne gøre det uden alt for stor Risiko. Lærerne tyranniserede Disciplene, og de ældre Disciple tyranniserede de yngre Disciple. Enhver yngre Discipel var de ældre Disciples selvskrevne Tjener. Brutaliteten gik altsaa særligt ud over de mindste og svageste. Drengene i Smaalektierne maatte ikke blot gøre Pedeltjeneste i »Lektien« og Oppasser-tjeneste i Hørerens private Værelse, børste Klæder og Støvler, hente Vand, save og hugge Brænde, gøre Ild i Kakkellovnen, løbe Byærinder m. m., de var tillige Mesterlektiens Opvartere og Rendedrenge og udsatte for Mesterlektianernes lunefulde Mis-handling. Hele Systemet næredes ved Eksemplet fra oven og ved, at Disciplene i høj Grad var overladt til sig selv ogsaa i Undervisningstiden, fordi de fleste Lærere mødte saa sent som muligt i Klasserne. For at sikre sig over for Rektor udstillede Mesterlektianerne i alle de lærde Skoler Vagtposter, — »significatores« — som skulde gøre Anskrig, naar

Rektor var under Vejs til Skolen, saa at der kunde være tilbørlig Ro og Orden, naar han traadte ind i Lokalet. Fyhn meddeler, at denne Vagtpost i Sommerskoletiden var udstillet under et Lindetræ ved Indgangen til Bygningen fra Kirkegaarden.

Det er beklageligt, at Fyhn, der saa omhyggeligt har samlet alle tilgængelige Oplysninger om Skolens 30 Rektorer og — efter 1640 — 100 Hørere, kun giver knappe og tilfældige Meddelelser om Undervisning og Disciplin. Meddelelser af den Art vilde have været langt værdifuldere Bidrag til Skolens Historie. Han bevidner dog udtrykkeligt, at det ovenfor skitserede Discipelyranni — den saakaldte Pennalism eller Primret — eksisterede ved Skolen ikke blot, mens han var Discipel — til 1806, — men ogsaa senere. Ligeledes meddeler han, at det paa hans Tid var en fast Tradition i Kolding lærde Skole, at hver ny Discipel ved sin Optagelse i Skolen eller sin Opflytning i en højere Klasse skulde give et Gilde til hele Klassen. Til dette Gilde kunde, efter Behag, ogsaa anden og tredje Lektie indbydes, hvorved man købte sig fri for Forpligtelser ved senere Oprykning i disse Klasser, derimod ikke Mesterlektianerne, der ansaa det for under deres Værdighed at deltage i de lavere Klassers Gilder. Vægrede en Discipel sig, fik han »Stontning«. Fire haandfaste Kammerater tog ham i Arme og Ben, en femte lagde sig over hans Mave, hvorefter Ofret blev svunget og »stonted« (s. stødt) som paa en Køretur mod Enden af en af Skolens faststaaende Bænke. Samme barbariske Indvielsesceremonier nævnes ved andre Skoler, hvorimod Navnet »Stontning« er særligt for Kolding. Der var i Fyhns Tid en Discipel, som slog sig gennem

Skolen uden denne Behandling, nemlig den senere bekendte Bestyrer af Borgerdydskolen i København, Michael Nielsen. Forklaringen er ligetil. Han var 20 Aar, da han blev optaget, stærkere end alle de andre, og 25 Aar, da han i 1801 blev dimitteret⁵⁴).

Ved disse Klassegilder er der sikkert ikke blot blevet spist, men ogsaa — efter Tidens Smag — drukket rigelig Punch. Med utilfredsstillende Resultat bekæmpede Skolens Rektorer Disciplenes Tilbøjelighed til at søge Byens og Omegnens Gæstgiverier. I en Meddelelse fra 1820 beretter Tauber, at Politimesteren til ham havde klaget over, at flere af den øverste Klasses Disciple havde »besøgt Værtshuse, hvor der var Bal med mere« og lavet Klammeri med Vægteren, hvem de havde »begegnet med utilbørlig Tale, ja endog med Skældsord«. Af de i Sagen indviklede havde to »alt tvende Gange tilforn været advarede og irettesatte for utilbørlig Opførsel og Overtrædelse af Skoleloven«. Der hentydes til, at det ved Anordningen af 1809 og senere Bekendtgørelse var forbudt de lærde Skolers Disciple at komme i Værtshuse uden i Følge med Forældre eller Værger. Der er Grund til at antage, at Disciplenes Forhold i denne som i andre Henseender havde forværret sig i Fibigers Tid. Kort før Jul 1837 anmoder Grønlund Borgmester Estrup om at tiltale Bager Logie⁵⁵), som havde skænket Spiritus til den lærde Skoles Disciple »der have haft Sammenkomster hos ham«, og i et Brev til Direktionen i 1838 udtaler han sin Glæde over den Sømmelighed, han nu har skabt hos Disciplene i og uden for Skolen, »skønt denne udvortes Sømmelighed og Afholden fra forbudte Steder har været vanskeligst at tilvejebringe, saa at først i Aar den sidste Rest,

som jeg haaber, af denne Surdej er blevet udfejlet«. Grønlund glædede sig for tidligt. I en længere Anmærkning fra 1841 klager Magister Bjerregaard over, at »det er en Kendsgerning, som formedelst dens Indflydelse paa Aanden i Skolen herved paa- tales, at nogle af denne Klasses Disciple søge og pleje et for deres Grundsætninger og Dannelse far- ligt Samkvem og Selskab uden for Skolen«, hvorved han sigter til halvoffentlige Baller og Ophold i Værtshuse sammen med Byens ikke skolesøgende Ungdom. Sandsynligvis har dette Forhold været almindeligt i alle Byer med Lærskoler. Drengene i Lømmelalderen faar let Tendenser i den Retning. Der foreligger adskillige Beretninger, som viser, at Disciplenes Drikkegilder fortsattes i Ingerslevs Tid. I »Strarups Vise«, der vil blive meddelt i et senere Kapitel, omtales »den røde Vin« som en god Be- kendt. Sandsynligvis har man, da man paa Grund af Ingerslevs haardhændede Disciplin frygtede for at søge Byens Værtshuse, taget sin Tilflugt til de logerende Disciples Hybler. At Skolen har haft Mistanke herom, ses af, at de ældre Disciple fik Advarsler mod at gaa ud om Aftenen og mod at besøge hinanden paa deres Værelser. En anden Udvej var at tage ud paa Landet. Den nærmeste Kro var Vonsild. Da Ingerslev opdagede, at Dis- ciplene her havde faaet et Tilholdssted, forbød han det strengt. Følgen var blot, at de forlagde Stedet for deres Gilder til fjernere liggende Kroer. Fra Februar 1851 findes en lang Beretning om, at fem Disciple, da Skolen havde en halv Fridag, havde lejet en Vogn og fejret et Gildelag fra Kl. 2—10 i Stenderup Kro. Selvfølgelig fik disse Disciple en haard Straf, de blev sat nederst i deres Klasser og

mistede foreløbigt den ugentlige halve Fridag. »Desuden«, skriver Ingerslev til Direktionen, »har jeg meddelt Forældrene det passerede for at bede dem hindre Gentagelse, ihvorvel jeg der efter Omstændighederne ikke kan vente meget«. Tilføjelsen er betegnende. Ingerslev turde ikke vente Støtte fra Hjemmenes Side. Mange Hjem har tværtimod ved overdreven Nydelse af Spiritus givet deres Sønner et daarligt Eksempel. Hertil kom, at de fleste af Drengene var Sønner af udenbys Forældre. De havde privat Logi i Byen, manglede Hjemmets Støtte, og deres Husværterers Tilsyn har oftest kun været saa som saa. Skoleanordningen af 1809 stillede for saadanne Disciple Krav om en ansvarlig Værge, og Tauber forlangte, at Værgerne skulde vaage over deres logerende Disciples private Liv og »lige indtil haandgribelige Midler afholde dem fra unødvendigen og til Tidsspilde at forlade deres Logi«. Men det var lettere at stille et saadant Krav end at faa det opfyldt. Selv om Værgerne havde en god Vilje, hvor mange af dem havde vel Mynlighed overfor deres 16—19 Aars Logerende? Systemet var i sig selv farligt. Disse Disciples Værelser blev let Samlingssteder for Drik, Kortspil og andre Fornøjelser af en uheldig Art, der medførte Forsømmelighed, Dovenskab, daarlige Vaner, Gæld o. s. v.

I Skolens udførlige Lærermødeprotokoller fra Fyrerne og Halvtredserne findes de almindelige Bemærkninger om adskillige Elevers mangelfulde Flid, Orden og Opførsel. Der klages over Uro, Snakken, Uopmærksomhed, Snyderi paa Skolen, Forfalskning af Karakterbøger. Disciplene er »grinagtige« (s. lattermilde) i Klassen eller under Kirke-

gangen. De er »mukne«, naar de faar daarlige Karakterer. Andre anmærkes, fordi »de bruger Spyttebakken for tidt«, eller fordi de i Timen »tygger Gummielastikum«. En Lærer klager over, at Disciplene ideligt beder ham om at skære deres Fjerpenne, en anden, fordi de ved Hosten forstyrrer Undervisningen, en tredje fordi de »render i Gaarden i hans Timer« o. s. v. o. s. v. Alt dette karakteriserer Lærerne bedre end Disciplene. At Drengene anmærkes for at komme for sent, er mere forstaaeligt end at det paatales, »at de efter Middagspausen kommer for tidligt til Skolen«; det maa vel forstaaes saaledes, at de har brugt Tiden før Lærernes — ofte ret sene — Tilstedekomst til at lave Fest paa Kirkegaarden foran Skolens Hovedindgang.

De samme Anmærkninger vil kunne findes i samtidige Lærerskoleprotokoller, saa at de ikke indeholder noget, der særligt kendetegner Drengene i Kolding lærde Skole. Mere karakteristiske er de gentagne Anmærkninger om Disciplenes »mukne« og »trevne« Væsen, »skønt indenfor Legalitetens Grænse«. Grønlund meddeler i 1841, at Eleverne i de sidste Aar Fredag før Fastelavn havde et Skolebal »noget som jeg i de første Aar slet ikke kunde faa bragt i Stand, lige saa lidt som Fugleskydning⁵⁶⁾ formedelst de fleste Disciples uddannede Væsen og Mangel paa Sans for Sligt«. I samme Retning udtaler Ingerslev sig i 1844 i et Brev til Direktionen: »Disciplenes Væsen er trevent og lidet dannet«. Der ligger i disse samstemmende Udtalelser en Tilkendegivelse af noget tungt og langsomt og tilbageholdende hos Skolens Disciple, karakteristiske Træk for Skoleungdommen i adskillige jyske Skoler — i Modsætning til Øernes —

der nu kun spores i ringere Grad, men som var mere fremtrædende lige til Slutningen af det 19de Aarhundrede.

Om Skolens Disciplin kan det med Sikkerhed siges, at den har været god under Tauber, slet under Fibiger, at Grønlund med ærlig Vilje og i de første Aar med noget Held forbedrede den, og at endelig Ingerslev med Fasthed og Myndighed skabte Orden i dette som i Skolens andre Forhold. De almindelige disciplinære Straffemidler var under disse fire Rektorer væsenligt de samme som nu, kun anvendte med større Haardhed, Anmærkninger, Eftersiddende, Irettesættelse i Klassens eller hele Skolens Paahør. Desuden som en særligt vanærende Straf Fuksepladsen i en Maaned. Ved alvorligere Forseelser gik man haardt, undertiden brutalt frem. I 1848 havde nogle Disciple ved Bortgangen fra Skolen, eller naar de paa Gaden mødte bestemte Lærere, raabt disses Øgenavne saa højt, at de kunde høres af Lærerne, »hvilket ogsaa var Hensigten«. De havde faaet en alvorlig Straf, og Ingerslev havde advaret hele Skolen mod en Gentagelse, da denne vilde faa de alvorligste Følger. To Dage efter havde en Discipel i tredjeøverste Klasse i Anledning af en daarlig Karakter, da han gik ud af Klassen, sagt Lærerens Øgenavn saa højt, at det nødvendigt maatte høres. Han blev straks udvist af Skolen, men senere — efter Faderens indtrængende Bøn — atter optaget. Hans Straf blev følgende. I den samlede Skoles Nærværelse fik han en alvorlig Irettesættelse af Rektor, dernæst Prygl. I to Maaneder blev han i Frikvartererne udelukket fra Samkvem med de andre Disciple og anbragt i en Krog i Korridoren. Desuden skulde han i alle Formiddagstimer og de

flESTE Eftermiddagstimer *staa* i Klassen. Et Mindretal af Lærerne fandt Straffen for mild og stemte for Udvisning. *Staa*-Straf blev ogsaa anvendt i andre Tilfælde. Som Regel var baade Grønlund og Ingerslev mildere end Lærerkollegiet. I 1841 havde en yngre Discipel en Vinteraften efter Skoletid brækket alle Lysene i sin Klasse. Han fik i den Anledning Spanskrørsstraf i *Klassens* Paasyn, medens et Mindretal i Lærerraadet havde krævet Spanskrørsstraf i *Skolens* Paasyn med paafølgende Udvisning af Skolen.

Udvisning efter en Lærerraadsbeslutning forekommer adskillige Gange, men var et Overgreb fra Skolens Side og blev alvorligt paataalt af Direktionen i 1848. Efter Anordningen af 1809 kunde Udvisning kun finde Sted med Direktionens Billigelse. Skolens Myndighed indskrænkede sig til *Suspension* (Udvisning paa Tid) og *Consilium abeundi* (Raad om Udmeldelse), et Raad der meget ofte blev givet og næsten altid fulgt.

Ved Siden af disse Straffemidler anvendtes korporlig Revselse i Tide og i Utide. Forordningen af 1775 havde søgt at indskrænke det 18de Aarhundredes Mishandlinger, kun tilladt Prygl i Tilfælde af »Ugudelighed, Løgn, Banden og Skjemten med Guds Ord eller modvillig Ulydighed« og truet tyranniske Lærere med Afsked. Men Skolerne tog lidet eller intet Hensyn til denne Trusel, saa at Disciplenes Behandling vedblivende var langt haardere, end Loven hjemlede, ofte brutal. Den Omstændighed, at der i de fleste Skolestuer ikke fandtes Kakkellovne, saa der om Vinteren læstes i Hørernes private Værelser, medførte, at Disciplene i disse Maaneder fuldstændigt prisgaves til Hørernes vilkaarlige Luner.

Alle, der som ældre Mænd har skrevet om deres Skoletid omkring Aar 1800, er enige om at skildre Skoletugten som yderst barsk, undertiden helt bød- delagtig. Ferlen har næppe i Danmark været brugt længe efter 1800 — Fyhn meddeler, at den i Aarene 1794—99 anvendtes i Koldings *danske* Skoler — og der er efter 1800 kun svage Spor af Nævlinger og Haandtager med Risets tynde Ende i den bare Haand. Men Lærerens disciplinære Myndighed fik et nyt truende Symbol i Spanskrøret, som i mange Skoler havde sin reglementerede Plads paa Katedret, og i Tampen, som en og anden bragte med i Lommen og svingede under Læsningen⁵⁷).

Ogsaa efter at Anordningen af 1809 havde gentaget den tidligere Forordnings Bestemmelser og nedlagt et kraftigt Forbud mod enhver legemlig Revselse, der kunde paadrage en Discipel Skade for hans Helbred, fortsattes Prygleriet. Der var stadige Klager fra Hjemmenes Side og alvorlige Sammenstød mellem Rektorerne, som vilde have Anordningen overholdt, og Lærerne, som — til Dels paa Grund af svigtende disciplinære Evner — krævede fuld Frihed paa dette Omraade. I 1821 maatte Direktionen gribe ind og udsende en Meddelelse om, at Lærerne kun havde Ret til at anvende legemlig Revselse i Tilfælde af »Opsætsighed, Kaadhed eller lignende Opførsel«, »dog uden Overilelse og ikke paa saadan Maade, at Disciplenes Helbred kunde lide Skade derved«, hvorimod saadan Straf i Tilfælde af Dovenskab kun maatte finde Sted med Rektors Tilladelse. Denne Bestemmelse maatte i de følgende tredive Aar gentages flere Gange, bl. a. i 1851 i Anledning af en Pryglehistorie i Kolding lærde Skole.

Omkring 1840 havde Spanskrørsstraf for Dovenskab grebet saaledes om sig i Skolen, at Grønlund anmodede Direktionen om en Instruks mød Misbrugen. En Lærer havde med Spanskrøret slaet en Dreng, der ikke kunde sin franske Lektie, saa voldsomt i Ansigtet, at der saas en rød Stribe over den ophovnede højre Kind og Øret. Sagen blev ordnet ved en Undskyldning til Faderen. Magister Bjerregaard, der var frygtet for sit Prygleri og sine lange Lektier, havde egenmægtigt indført den Ordning, at han ved Siden af Karakteren 7 tilføjede: »Skal have Prygl«, »Skal have Hug«. Da en Discipel fire Gange i Rad havde faaet denne Tilføjelse i latinsk Stil, kom Faderen til Rektor og viste ham Drengens Ryg, der var fuld af Strimer og blodige Saar, »hvortil dog denne Gang ogsaa Slag af andre Lærere havde bidraget«. Ikke en Gang Rektors Søn slap fri. Skønt han »i forrige Uge kun een Nat sov syv Timer, i de øvrige kun fem til seks, saa overvældede med Lektier er Disciplene her«, fik ogsaa han den sædvanlige Tilføjelse: »Skal have Hug« og en Dragt Spanskrørsprygl »af et hertil af Magisteren nyt anskaffet Spanskrør«. »Skolen kommer i Vanry«, skriver Grønlund i sin Indberetning til Direktionen, »for sin strenge Disciplin, og stundom indløber der for mig ubehagelige Klager fra Forældre over den alt for haarde Behandling. Thi det er jo ikke en slavisk Underkuelses Aand, men en beskeden Frimodighedens Aand, som vi ønske dem meddelte. Den første kan bibringes dem gennem Ryggen, den sidste kun ved at indvirke paa Gemyttet, der dog i Reglen, naar vi ikke selv have fordærvet vore Dreng, er aabent for alt, hvad der er ædelt og godt«. Grønlund var en for sin Tid human Skoleleder, men

han manglede særligt i sine sidste Aar, af forskellige Grunde, Myndighed og Autoritet. Han opnaaede intet ved sin Indberetning til Direktionen. Prygleriet og Mishandlingerne fortsattes.

Ogsaa i Ingerslevs Tid læses om Sammenstød mellem Rektor og pryglelystne Lærere. En Gang truer han en Lærer med Indberetning til Ministeriet, fordi Læreren i Hidsighed have slaet en kirtel-svag Dreng, saaledes at denne »som Følge deraf var ganske ophovnet i den ene Side af Hovedet«. Faderen havde klaget, og Ingerslev fandt Anledning til at indskærpe Lærerkollegiet, at Prygl efter de gældende Bestemmelser var indskrænket til Tilfælde af »Opsætsighed, Kaadhed eller lignende Opførsel«, at legemlig Tugtelse for Dovenskab kun maatte tildeles med Rektors Tilladelse, og at Lærernes Opfattelse, »som ofte er udtalt af dem ogsaa i Lærermøderne, at *alt* er overladt til dem«, var ganske urigtig. Ligesom Grønlund maatte ogsaa Ingerslev opleve den Ydmygelse, at hans egen Søn blev mishandlet af en Lærer. Hans Forbitrelse var saa meget større, som Drengen »var en Krøbling, vanfør, med forvokset Hofte og stiv Arm«. Sagen blev indberettet til Ministeriet med en udførlig Redegørelse for vedkommende Lærers ubeherskede Optræden. Der gik ikke en Time, uden at han slog. Forældre havde ofte klaget, men ikke ønsket Navn nævnet af Frygt for, at det skulde gaa ud over Børnene. Resultatet af Ingerslevs Indberetning var en alvorlig Irettesættelse af Læreren og til alle Skoler en Indskærpelse af de anordnede Grænser for Pryglestraffens Anvendelse.

Det er et lidet tiltalende Billede af Skoletugten, man faar gennem disse Meddelelser. Der er ingen

Grund til at antage, at Forholdet har været væsentligt anderledes ved andre lærde Skoler. Mange Aarsager, særligt en Aarhundreder gammel Tradition og Lærernes svigtende disciplinære Evner, bidrog til at opretholde Misbrugen af legemlig Revselse. Samtiden saa ogsaa anderledes end vi paa den Sag. Det var baade den Gang og det 19de Aarhundrede ud ikke blot hos Lærere, men ogsaa hos mange Forældre en almindelig Opfattelse, at »den vel anbragte Lussing« eller »en god Dragt Prygl« var fortræffelige Opdragelsesmidler, selv om enkelte Hjem maatte protestere, naar deres egne Sønner blev mishandlede — og det er først ind i det 20de Aarhundrede, at denne Tankegang efterhaanden helt er ved at forsvinde.

MATHIAS BECK.

Paa Overgangen mellem det 18de og 19de Aarhundrede, væsentligt virkende under den gamle Ordning, men med Foden inden for den ny, staar Mathias Beck, Skolens Rektor fra 1786—1809. Han var født i Fredericia den 14. Juni 1752, Student fra Fredericia Skole, teologisk Kandidat 1777, Magister for en Afhandling om Solon 1782. Han virkede som Rektor i Kolding i 23 Aar og døde i Embede den 24. April 1809.

Han fik først 1806 fast Aarsløn, 800 Rdl. om Aaret. Før den Tid var hans Indtægt en broget Blanding af mest smaa Beløb, Andel i de kongelige Kostpenge, Kongetiende fra Herslev Sogn, Konsumptionspenge, fire Rdl. af Kolding Kirke, en Tredjedel af Kor-

pengene, Tavlepenge fra Slotskirken, Halvdelen af Accidenser ved Bryllup, Barnedaab, Kirkegangskoners Indførelse, Ligbegængelse m. m., de første som Rektor, de sidste som Kirkens Tjener⁵⁸). Han var den sidste af de Rektorer ved Kolding lærde Skole, der ikke blot var Skolemestre, men ogsaa

Mathias Beck.

gejstlige Embedsmænd, den sidste Rektor, der har prædiket i St. Nicolai Kirke, efter Reglementet til Morgenprædiken hver Torsdag og til Aftensang paa alle Festdage. I Præstekjole og ledsaget af »den halve Skole« eller »den hele Skole«, i sorte Halvkapper med hvide Pibestrimler i Halsen, har han fulgt Lig og holdt Ligprædiken for en Betaling af to eller fire Rdl. pro persona. Naar Kirkens Klokker paa Søn- og Helligdage ringede første Gang, har

han i Skolen holdt Bøn med Skolens Lærere og Disciple og læst et Kapitel af Bibelen. Derefter er de i Procession gaaet over Kirkegaarden til Kirken, Disciplene parvis, hver Hører efter sin »Lektie«, Rektor sidst. Disciplene, som i Forvejen havde indøvet Salmerne under *Cantors* Ledelse, har taget Plads i Korets 24 Munkestole. Under Forsangerens Anførsel — senere Adjunkt Ploug var som Discipel i en Aarrække Forsanger, hvilket indbragte en aarlig Indtægt paa fire Rdl. — har den lærde Skoles Disciple bestyret Sangen hver Søn- og Helligdag, naar der holdtes Skriftemaal og Altergang om Torsdagen og Fredagen, ved Bryllupsfærd og Ligbegængelse. Paa de store Højtidsdage har de fra Orgelet afsunget flerstemmigt udsatte Kantater. I Kordøren har en Discipel læst de anordnede Bønner, hvormed Guds-tjenesten begyndte og endte. Andre Disciple har baaret Tavlerne om i Kirken. »Tavlerne«, der ogsaa kaldes »Klingbeuteln«, var Kasser med Klokker anbragte i Enderne af lange Stokke. De blev fra Kirkegangene rakt ind i Stolene for deri at modtage Menighedens Gaver til Kirken, Skolen, de fattige og — i Henhold til gamle og sære Bestemmelser — Helsingør Latinskole og Frederiks Hospital i København. Efter Indsamlingen nedlagdes Pengene i de dertil bestemte særskilte Blokke. Naar Disciplene ikke længere var i Funktion, skulde de sætte sig paa nogle Bænke, der var anbragt foran de øverste Kirkestole, Mesterlektionerne undtagne, der havde Ret til at sidde i *Kirkestolene*. Efter endt Guds-tjeneste vendte Processionen tilbage til Skolen, for at det ved en »Catechisation« kunde prøves, om Disciplene havde lyttet andægtigt efter og forstaaet noget af Prædikenen.

Der er adskilligt, som tyder paa, at Rektor Beck ikke har været glad ved sin og Skolens Dobbeltstilling. Den bragte ham i et vist Afhængighedsforhold af Stedets Gejstlige, særligt Provsten, der rangerede højere end han, og som interesseret Skoleleder maatte han med Sorg være Vidne til talrige, undertiden daglige Forsømmelser og Forstyrrelser i Skolens Arbejde, hvilket var en uundgaaelig Følge af hans egne, Hørernes og Disciplenes kirkelige Forretninger. Disse sidste skulde ikke blot være til Tjeneste i St. Nicolai, men ogsaa i Slotskirken, naar Hoffet var i Kolding, og i St. Jørgens Hospitals Kirke, hvor de foruden Sangen og Tavlens Ombæren besørgede Klokkingningen, naar Gudstjenesten ved Præstens Ankomst skulde begynde. I 1788 opnaaede Beck at blive fritaget for Aftensangstjeneste paa Festdagene, saa at han derefter kun var forpligtet til Prædiken hver Torsdag Morgen⁵⁹⁾. Vanskeligere var det at faa Disciplene løst fra i hvert Fald en Del af deres kirkelige Forretninger. I Skolens Arkiv findes fra 1786 en Skrivelse til Ribe Biskop paa 13 Foliosider, i hvilken Beck med kraftig Veltalshed og fyndige Argumenter protesterer mod Provst Volquarts⁶⁰⁾ Krav om, at Rektor selv eller ved sine Disciple skulde besørgede Provstebreve til Harthe. Provsten havde henvist til, at dette efter gammel Praksis hørte ind under Skolens Degneforpligtelser, en Paastand som Beck søger at afvise med, at denne Praksis skyldtes Misgreb og uforsvarlig Eftergivenhed af tidligere Rektorer, at Skolens Rektorer ikke var Degne, og at denne Brevbesørgelse var en for Disciplene upassende og skadelig Beskæftigelse. Stridens Afgørelse kendes ikke. Derimod mislykkedes i 1795 et Forsøg paa at indskrænke Sang-

opvartningen i St. Nicolai Kirke. Da Beck mente, at »Kirkesangen fordærvede de bedste Sangeres Stemmer«, undlod han i dette Aar at ansætte en Mesterlektianer som Forsanger. Undladelsen blev skarpt paatalt af Stiftsøvrigheden, der lod ham vide, at han maatte afholde sig fra Forandringer af den Art egenmægtigt og uden Anmeldelse for hans Foresatte. Der var derefter sat Bom for fremtidige Forsøg paa at ophæve eller indskrænke en Aarhundreder gammel Forbindelse mellem Skolen og Kirken. Spørgsmaalet var ikke lokalt og kunde kun ordnes ved Lov. Dette skete ved Reskript af 27. December 1805, der for de lærde Skolers Vedkommende ophævede al Kirketjeneste, Degneforretninger, Sangopvartning og overførte disse Forpligtelser til de danske Skolers, »især Fattig- og Fri-Skolernes« Lærere og Elever.

Hans elskede Elev Jens Jørgen Fyhn, hvem han dimitterede i 1806 og i hvis Stambog han skrev et lille Digt, priser ham for Djærvhed og Sandhed og karakteriserer ham i sin Nekrolog med et kendt Vers af Horats:

Incorrupta fides nudaqve veritas
Quando ullum invenient parem?

»Naar vil den ubestikkelige Ærlighed og den usminkede Sandhed finde en Mand, der kan staa Maal med ham«? Karakteristikken er rigtig og bekræftes af hans Optræden ved forskellige Lejligheder. Da Kolding lærde Skoles Eksistens truedes i 1805 — hvorum mere i et senere Kapitel — stillede han Forslag om Indrettelsen af nye Skolelokaler i Koldinghus Slot. Efter hans uforgribelige Mening kunde det kongelige Slot »hvis mange Værelser staae tomme eller dog kun for en deel nyttede af

dem, som gerne kunde undvære dem, afgive en halv eller heel Længde til udvidede Læreanstalter«. En saadan Ordning vilde efter Becks Opfattelse »være mere hædrende end vanærende for en dansk Konge eller Prinds, om han enten kort eller længe boede under Tag med den Minerva, for hvilken Han selv eller Forfædre her havde indrømmet et Tempel«. Der hørte i 1805 ikke saa lidt Mod og Usnobbethed til i Danmark at fremsætte et saadant Forslag, der smagte af Revolutionsideerne i Frankrig, og Beck kalder selv sit Forslag for »dristigt«. At han har arbejdet videre med Tanken, ses af nogle Regnskabsbilag i Slutningen af 1805 fra en Haandværker i Anledning af en indsendt »Tegning over de syv Værelser paa Slottet med derhos hørende Forslag og Overslag«.

Hans tidligere meddelte Forsøg paa at fritage en Mesterlektianer for at lede Kirkesangen viser, at hans Djærvhed var forenet med Selvraadighed. Der findes andre Eksempler af samme Art. Uden højere Tilladelse lod han i Aarene 1804—05 hvert Aar udbetale 12 Rdl. til Søndagsskolens Lærere⁶¹⁾ for Undervisning af nogle Lærerskoleelever i Geometri, Tegning og Skrivning. Da Udgiften blev paatalt, forsvarer han den med Virkning ved at oplyse, at Anordningen af 1775 krævede »en Skrivemester« ved de latinske Skoler, og da en saadan manglede ved Kolding lærde Skole, maatte han paa anden Maade opfylde Anordningens klare Paabud. Med endnu større Selvraadighed havde han i 1798 ophævet »Bøssepengene«. I Aarhundreder havde de fattigste Disciple i første Klasse om Søndagen efter Højmesse og Dagen før Festdagene ved Middagstid gaaet rundt i Byen med to Bøsser, idet de sang ved

Dørene: *Panem propter Deum* (∴: Brød for Guds Skyld) og til Tak: *Deo Gratias* (∴: Takket være Gud). Brødet blev straks uddelt i Rektors Residens eller i Skolen, Pengene ved Udgangen af hvert Kvartal. Ved Forordningerne af 1756 og 1775 var Brødingsamlingen blevet forbudt og Pengeindsamlingen indskrænket til, at Rektor een Gang hvert Kvartal udsendte to Disciple med de to Bøsser. I en Antegnelse til Skolens Regnskab for 1799 paatalte Stiftsøvrigheden, at der ikke for dette Aar var opført noget Beløb for Bøssepenge, og at det endogsaa var meddelt, at de for Fremtiden vilde udgaa af Regnskabet, hvortil »Aarsagen maatte behagelig forklares«. Da Rektor Beck svarede, at denne Indsamling var en Uskik, som var ganske uværdig for Musernes Sønner, lod Stiftsøvrigheden ham vide, at hvad enten Bøsseindsamlingen var »Skik eller Uskik«, saa var han ganske ubeføjet til at aflægge en hævdvunden Skik til Indtægt for Skolen uden højere Bifald og Foranstaltning. Af Skolens Regnskaber ses, at der ikke indsamledes Bøssepenge efter 1798. Mathias Beck satte altsaa sin Krig igennem, selv om hans egenmægtige Optræden havde indbragt ham en Irette-sættelse, der vel nok har krænket ham. At han i alle Forhold har haft høje Tanker om sig selv, ses af Tonen i hans Skrivelser, hvor f. Eks. »uforgribelig Mening« er et oftere forekommende Udtryk. I hans næstsidste Embedsaar forledte sygelig Æresfølelse ham til et latterligt Skridt, idet han af Stiftsøvrigheden udbad sig en Decision om, i hvilken Rækkefølge Forstanderskabsprotokollen skulde undertegnes, da han ikke mente, at hans Navn skulde staa efter Borgmesterens og Sognepræstens. Stiftsøvrigheden nøjedes med at udtale Ønsket om, at Rektor i denne Sag vilde ud-

vis en passende LigeGYldighed, da han derved ingenlunde krænkede sit Embede, men opløftede sig selv over Fordomme, hvilket sikkert vilde blive bemærket til hans Fordel.

Han boede i den gamle, nu helt brøstfældige Rektorbolig paa Kirkegaardens østre Side. Her har han den største Del af Aaret læst med Mesterlektionen. Om Sommeren har han fra sit Kateder i Mesterlektionens Skolelokale kontrolleret Hørernes Undervisning i de tre mindste »Lektier« og Disciplenes Opførsel. Han nød megen Anseelse i Byen for sin Ledelse af Skolen. Det har næppe været hans Skyld, men andre Forhold, væsenligt økonomiske, der i 1806 bragte Elevtallet ned til kun otte, medens det tidligere havde været over tyve. Til Sammenligning kan anføres, at Fredericia lærde Skole samme Aar havde syv Disciple. Hans selvraadige Afgørelser vidnede i hvert Fald om, at han ikke var bange for paa eget Ansvar at tage de Bestemmelser, som Skolens Tarv efter hans Mening nødvendiggjorde. Han har været en myndig Rektor og har sikkert, med de Midler, der stod til hans Raadighed, opretholdt Skolens Tugt. Naar den lille korpulente Rektor i Piskeparyk, lang Frakke og Knæbenklæder om Morgenen bøjede om Kirken, har Udkigsposten ved Lindetræet faaet travlt med at give Signal, for at alt kunde være i Orden. Han nærrede Venlighed og Interesse for sine Disciple, ogsaa efter at de havde forladt Skolen. Han var en kundskabsrig Mand. Enkelte bevarede Smraadigte viser, at han havde en lille poetisk Aare.

Han havde mange gode Egenskaber, men Ordensmenneske var han ikke. Fra sit første Embedsaar til sin Død undlod han at føre Skolens Eksamens-

protokol, der kun indeholder een Meddelelse af ham, nemlig at han allernaadigst blev beskikket til Rektor den 17. Martii Anno 1786 og offentligt indsat den 28. Martii. Skolens Bibliotek var ved hans Død i frygtelig Uorden, saa at Direktionen maatte give Forstanderskabet Ordre om at foretage et grundigt Gennemsyn, da Beck aldrig havde indsendt Fortegnelser over anskaffede Bøger, »ihvorvel det var ham paalagt og han var blevet erindret om denne Forpligtelse«. Værre var det, at han heller ikke havde Orden i sin økonomiske Administration, saaledes som det fremgaar af talrige Revisionsanmærkninger til hans Aarsregnskaber fra 1795—1807. Blandt andet havde han — ikke ved Uærlighed, men ved Ligegyldighed — paadraget sig en betydelig Restance, der blev alvorligt paataalt og voldte ham mange bitre Timer. »Her ligger den Sten«, skriver han i 1804, »som jeg hverken selv har kunnet rydde af Vejen, ej heller har villet letsindig springe over. Med Græmmelse har jeg længe dvælet for den, og selv da, naar — som jeg har Grund til at haabe — mine høje Foresattes Retsindighed og Godhed har væltet den fra min Fod og min Vej, vil Mindet om, hvorledes den kom der, hvorledes den voksede m. m., længe vorde mig bittert«. Han anmoder om lempelig Afvikling og benytter Lejligheden til at beklage sig over, at han nu snart i tyve Aar »har maattet sidde i et lidet Levebrød« uden enten at have kunnet naa allernaadigst Befordring eller Tillæg i Indkomster.

Mathias Beck opnaaede aldrig den Befordring, som han har haft Grund til at haabe efter sin videnskabelige Uddannelse og sin Dygtighed i mange Henseender, hvad enten saa Aarsagen har været

hans uordentlige Administration eller hans selvraadige Optræden. Han har i sine sidste Aar formedelst Afviklingen af Restancen siddet i trange Kaar, og da Undervisningens Nyordning skulde gennemføres fra 1805, har han manglet den nødvendige Kraft, foruden at Skolens slette økonomiske Tilstand vanskeliggjorde baade materielle og pædagogiske Reforme. Han døde den 24. April 1809, og ved hans Grav sang daværende og ældre Disciple, blandt disse Fyhn, følgende af Pastor Garnæs⁶²⁾ skrevne Afskedssang:

Han er ej mere,
 Han, de godes Ven,
 Han, som Lyset tændte
 I de unges Sjæl,
 Hjertet brast, som brændte
 For hver Ynglings Vel!⁶³⁾

CHRISTIAN PETER THORLACIUS.

Christian Peter Thorlacius, »den yngre Thorlacius«, var Søn af den berømte Oldforsker Skuli Thordarson Thorlacius, »den ældre Thorlacius«, der var Skolens Rektor 1769—1777. Han var født i Kolding den 19. Februar 1773, blev Student fra Metropolitanskolen 1789, teologisk Kandidat 1792, filologisk Kandidat 1794, Doctor i Filosofi i 1797, en hurtig og straalende akademisk Løbebane, der maatte vække store Forventninger om en videnskabelig Fremtid. Men svag af Helbred og melankolsk og hypokonder af Temperament som han var, skuffede han disse Forhaabninger. Hertil kom en ulykkelig Kærlighedshistorie. Familietraditionen vil vide, at han

under Spaniolernes Ophold i Kolding overraskede sin Kæreste — en Datter af en større Købmand i Kolding — i en, fra hendes Side vistnok uskyldig, tête-à-tête med en ung spansk Officer, og at han tog sig dette saa nær, at han derefter blev »helt underlig«, og efterhaanden ganske sindssyg. Begivenheden gjorde den lidet modstandsdygtige Mand til Dranker og svækkede hans Livsmod og Arbejds-kraft. Hans Ledelse af Nyborg lærde Skole, hvor

Christian Peter Thorlacius.

han i 1803 var blevet ansat som Rektor, bragte Skolen i Vanry, idet han til sidst lod Drengene ganske passe sig selv, og heller ikke i Kolding, hvorhen han blev forflyttet i 1809, magtede han sin Opgave. Paa Grund af tiltagende aandelig og legemlig Svag-hed overlod han efterhaanden det mest mulige, ogsaa Forhandlingerne med For-

standerskabet, til Ploug, der i 1813 blev ansat som Regnskabsfører. I Forstanderskabets Protokol for 3. Maj 1817 meddeles det, at »Rector Thorlacius efter længere Tids Sygelighed var taget med Skibslejlighed til København, for at blive restitueret«, og »at der var indgivet Anmodning til Magistraten om at lægge hans efterladte Papirer under Skifterettens Segl«. Kort efter søgte og fik han Afsked med Pension og levede derefter Resten af sit Liv som sindssyg hos en Broder, Kammerassessor Theodorus Thorlacius, Byskriver i Ringkøbing. Han døde den 16. Februar 1834.

I sine første Embedsaar holdt han regelmæssige Lærermøder, uden at dog Protokollen indeholder Meddelelser af Interesse, idet den mest angaar Resultatet af de anmeldte »Subjecter«s Optagelsesprøve. Elevtallet, som ved hans Tiltrædelse var 10, steg i Løbet af nogle Aar til 25, for derefter i hans sidste Aar at synke ned til 20. Eksamensprotokollen, som han kun førte i de første fire Aar, viser, at han i disse Aar ved hver Translokation *paa Latin* holdt en Tale, f. Eks. i 1810 »om den metodiske Undervisningsmaade som et af den nuværende Skoleindretnings væsentlige Fortrin« — sikkert til minimalt pædagogisk Udbytte for Flertallet af de tilstedeværende Forældre — i 1811 om »danske Kongers milde Gaver til Colding lærde Skole fra Kong Christian den 3djes Tid, hvis Dronning Dorothea 1552 lod den *nærværende* Skolebygning opføre«, en Udtalelse, der røber en hos Skolens Rektor beklagelig Uvidenhed om Skolens Historie⁶⁴). »Acten«, hedder det i Referatet, »indledes med en Instrumentalouverture af de Disciple, der nyde Undervisning i Musikken«. Efter Talen blev der hvert Aar afsunget Sange af Pastor Garnæs eller Adjunkt Ploug. Følgende Sang fra 1810 er af Pastor Garnæs:

Gaaer med Lyst, Athenes Sønner!
 Til Gudindens Tempel hen!
 Naaer den Krands, hvormed hun lønner!
 Aldrig, aldrig visner den.

Lærdom danner Aand og Sæder,
 Mildner selv Tyrannens Iid!
 Kundskab adler Livets Glæder,
 Styrker i dets haarde Strid.

O, Athenes unge Sønner!
 Iler frem paa Lærdoms Vej!

Intet, intet bedre lønner:
Den Gudinde sviger ej.

Det skyldes sikkert Thorlacius' Mangel paa Energi, at Skolen — trods de bestemte Krav i Anordningen af 1809 om adskilte Klasseværelser — vedblev at arbejde i det gamle Undervisningslokale, der umuliggjorde Undervisning efter den ny Ordning. At Skolen endelig i 1816 fik bevilget Indretning af nye Klasseværelser med nye Borde og Bænke, Kakkellovne m. m., skyldtes ikke ham, men Forstanderskabet og særligt Kancelliraad Schouboe⁶⁵), Raadmand og Forstanderskabets drivende Kraft. Det var ogsaa Forstanderskabet, der i disse Aar ved mundtlige Forhandlinger i København og skriftlige Indstillinger til Direktionen, samt Opraab til Byens Borgere om økonomisk Støtte, med Held søgte at afværge de Farer, der truede Byens lærde Skole — Nedlæggelse til Fordel for Fredericia, eller Indskrækning til *Middelskole* uden de øverste Klasser, saa at Dimission bortfaldt. Herom mere i en anden Forbindelse.

Forhandlingerne om Rektor Thorlacius' Afsked og Embedets Nybesættelse trak saa længe ud, at Vakancen varede næsten et Aar. I denne Tid var Skolens Ledelse overdraget til Ploug, saa at det blev ham, der kom til at ordne Skolens Reformationstest i Jubelaaret 1817. Til Festen skrev han en Kantate, hvori følgende Vers:

Her i Plante-Skolen
Frøet lægges ned,
Og naar Visdoms Solen
Af dens Urtebed
Lokker frem sin Spire
Frodigen og skøn,
Hvad kan bedre zire
Støvets unge Søn?⁶⁶)

ERIK GJØRUP TAUBER.

Erik Gjørup Tauber, der tilhører en berømt Slægt af Rektorer, blev født i Odense 24. September 1782. I 1804 tog han teologisk Embedseksamen med Ud-

Erik Gjørup Tauber.

mærkelse, efter at han tidligere havde forberedt sig til Lærergerningen ved at gennemgaa det nyligt oprettede pædagogiske Seminariums teologiske og filologiske Klasse. Han viste sig hurtigt at være en fremragende dygtig Lærer, ikke blot i Religion og Latin, men ogsaa i Dansk, moderne Sprog og Historie, samtidig med at han snart vandt videnskabelig

Anseelse baade som Teolog og som Historiker. I 1811 fik han Tilbud om en Professorplads ved Universitetet i Kristiania og i 1819 Tilbud om en lignende Stilling ved Københavns Universitet. Han afslog begge, fordi han følte, at hans Plads var i Skolen. Det var dog i 1819 en medvirkende Grund til Afslaget, at hans Læge af Hensyn til hans Helbred fraraadede Ophold i København.

Skønt han tilsyneladende struttede af Sundhed, var han ikke nogen stærk Mand. Han led af daarlig Fordøjelse, Kongestioner til Hovedet og periodiske Hovedsmerter. Han skriver selv et Sted, at han sjældent nogen Middag kommer fra Skole uden Hovedpine. Johannes Fibiger meddeler, at han led af en Blodrigdom, som til Tider, naar Sindsbevægelse eller legemlig Svaghed bragte hans Blod i Kog, kunde bringe ham i en Tilstand, som ikke var ulig en Rus, »skønt han var Vanddrikker«. Hans Disposition til Blodrigdom og Fedme og dermed følgende legemlige Ildebefindende er blevet forværret ved hans anspændte Studier og stillesiddende Liv. Dette har yderligere paavirket hans koleriske Temperament, der to Gange skulde koste ham hans Embede.

Efter i tretten Aar at have virket som Adjunkt og Overlærer i Aarhus, blev han i 1818, kun 36 Aar gammel, udnævnt til Rektor for Kolding lærde Skole, og fire Aar efter til Direktør for Sorø Akademi. Han havde i Sorø mange Vanskeligheder med nogle af Lærerne, særligt den stridbare Litterat Peder Hjort, der indsendte en Klage over Tauber til Direktionen. Det ligger nær at antage, at Tauber i Sorø, som senere i Frederiksborg, er optraadt egenraadigt og uden Sindsligevægt. Selv om den officielle Be-

grundelse var tiltagende Svagelighed, har sikkert Forholdet til Lærerpersonalet været den virkelige Aarsag til, at han i 1830 søgte og fik sin Afsked i Naade og med Vartpenge. Aaret efter blev han udnævnt til Rektor for Frederiksborg lærde Skole, en Stilling, som han — efter en utrykt Meddelelse af Johannes Fibiger — mistede paa Grund af sin Optræden ved Byens Brand i 1834. At Skolebygningen ikke blev reddet, tilskrev man hans egenraadige Opførsel i et farefuldt Øjeblik, idet han, forbitret over Redningsmandskabets efter hans Mening urigtige Fremgangsmaade, formentede det Adgang til Skolegaarden. Efter Branden skrev han i et Aarhusblad en ganske ubehersket Artikel, i hvilken han klager over Tabet af sit store Bibliotek og skildrer, hvorledes han selv sammen med en ung Adjunkt gjorde alt, hvad der kunde gøres, medens der af andre »udvistes en tilsyneladende Utjenstvillighed«. Han klager over Brandvæsenets »slette og udisciplinerede Forfatning, de Adlydendes Insubordination og de Befalendes Afmagt«. »Ved Siden af lysende Beviser paa Menneskekærlighed viste sig under denne Ildebrand desværre ogsaa Træk af Ligegyldighed, Ladhed, Raahed og Tyvagtighed, især hos Landboerne fra Kulsvieregnene, der var indkaldte til Brandhjælp«. Artiklen vakte stor Forbitrelse i Lærerkollegiet og hos Omegnens Sognefogeder. Lærerne protesterede i Bladene, Sognefogederne indgav en Stævning mod Tauber, der maatte tilbagekalde sine Udtalelser og betale en Bøde paa otte Rdl. Der var forskellige Meninger om Sagen, men hans Egenraadighed i Forening med, at han ikke stod sig godt med Byens Øvrighed, medførte hans Afsked. Derefter levede han som Privatmand, dels i Køben-

havn, dels paa Rejser i Udlandet. Han døde 6. Oktober 1854.

Han var i sin Rektortid i Kolding en fuldstændig Modsætning til Thorlacius, fuld af Arbejdskraft og Viljelyst, ladet med Energi, aldrig i Hvile. Hans Interesseomraade spændte fra Latin og Religion over Dansk, i hvilket Fåg han var en for sin Tid usædvanligt begejstret og fortræffelig Lærer, moderne Sprog, særligt Tysk og Engelsk, historisk Forskning. Han var desuden en praktisk Mand med megen økonomisk Sans, en dygtig Administrator, interesseret for de Spørgsmaal, der var oppe i Tiden, og for sin Bys Forhold. Han blev i de Aar, i hvilke han virkede i Kolding, pædagogisk Reformator i Skolen og den ledende i Forstanderskabets Forhandlinger, hvilket bl. a. fik sit Udtryk i, at han førte Forstanderskabets Protokol.

Han gik straks i Værk med at optage til Forhandling i Lærerraadet Undervisningsplanerne, Timefordelingen, de benyttede Bøger, fik indført nye Bestemmelser med Hensyn til Disciplenes Hjemmearbejde, skriftlige Arbejder, selvstændig Læsning, Flid og Opførsel, hvorom Forældrene skulde have ugentlige Meddelelser. For at lære Disciplene grundigt at kende, tog han selv Timer i alle Skolens Klasser. Han fik gennemført en ny Ferieordning, Regelmæssighed i Disciplenes fælles Kirkegang og fælles Altergang, bedre Tilsyn med deres Opførsel uden for Skolen. Han havde Planer om at anvende Bell-Lancasters indbyrdes Undervisningsmetode. For at ordne alt dette holdt han mange og lange Lærermøder, der undertiden fortsattes Søndag Morgen, naar de ikke blev afsluttet Lørdag Aften. Ved sin Iver har han sikkert til Tider virket trættende for Lærerne,

der var vant til et langsommere Tempo, men der findes ikke i hans Korrespondanceprotokol nogen Antydning af Stridigheder med Lærerpersonalet.

For at lette Optagelsen i laveste Klasse fik han i Skolens Lokaler oprettet en Forberedelsesklasse, med Undervisning af Skolens fire Lærere, under eget Tilsyn, men uden egen økonomisk Fordel. Samme Uegennytte viste han ved gratis at give Undervisning i Engelsk til særligt dygtige Disciple, to Gange om Ugen, efter den normale Undervisnings Ophør. Han var ivrig for Fag som Svømning og Gymnastik, og det lykkedes ham at faa Svømning indført, derimod ikke Gymnastik. Han interesserede sig ogsaa for Sang og Musik og arbejdede for, tilsyneladende dog uden Held, at faa Cantor Rasmussen med til en fornuftigere Ordning af Undervisningen i disse Fag.

Han haandhævede med Fasthed, men uden overdreven Haardhed, Skolens Orden, baade indadtil og udadtil, forlangte af Værgerne et effektivt Tilsyn med deres Myndlinge, af Forældrene, at de skulde respektere Skolens Ferieordning. Ligegyldige Elever fik *Consilium abeundi*, men Udsættelse, naar Hjemmene paa deres Sønners Vegne lovede Bod og Bedring.

Taubers dygtige og faste Ledelse skabte hurtigt Orden paa Skolen og i Løbet af et Par Aar stærk Fremgang i Discipeltallet. Dette, som i 1817 var 20, blev mere end fordoblet i Løbet af tre Aar, og var i Fibigers første Embedsaar naaet op til 60. Tilgangen skyldtes for en væsenlig Del udenbys Forældre, som, naar de havde Valget mellem flere Skoler, foretrak den, der i det almindelige Omdømme havde det bedste Ry. At Kolding Skole ved Taubers Bortgang havde vundet et godt Navn,

ses af Fibigers første Brev til Direktionen i December 1822: »Jeg har fundet Skolen i en meget god Forfatning og ønsker, jeg med mine værdige Medlæreres Hjælp maa kunne hævde den Hæder, som Kolding Skole allerede med saa megen Ret har erhvervet sig«.

Intet Under, at Direktionen satte Pris paa Tauber og roste ham for hans Iver. Heraf fulgte Imødekommenhed over for hans Forslag. Blandt andet gik Direktionen ind paa ret betydelige Bevillinger til Biblioteket, Komplettering af Inventaret, Gratialer til Lærerne, og — om end nødtigt — til Nybesættelsen af et vakant Embede, som man helst vilde have sparet. Derimod lykkedes det ikke Tauber at faa indført Gymnastik, at faa indrettet »en Forfriskningsplads« til Disciplene ved Inddragning af et Stykke af Kirkegaarden, ej heller til en ny Rektorbolig at faa købt Major Borgens Gaard paa Torvets Nordside, et Køb, der interesserede ham stærkt, ogsaa fordi han mente, at det vilde være en klog Pengeanbringelse, »om ti Aar det dobbelte værd«. Han kunde have tilføjet »om 50 Aar det tidobbelte værd«.

Taubers teologiske, litterære og historiske Interesser gav sig i disse fire Aar Udslag paa forskellig Maade. I 1819 medvirkede han ved Oprettelsen af et Bibelselskab i Kolding, i 1820 ved Dannelsen af et Slags Centralbibliotek for Ribe, Ringkøbing, Vejle og Kolding, i Samarbejde med de to lærde Skolers Bogsamlinger. I 1819 fandt han i Ribe Stiftsarkiv en Del Dokumenter angaaende Kolding lærde Skole, som det lykkedes ham at erhverve for Skolen. Med utrættelig Iver samlede han ved Studier i Raadstuearkivet og paa anden Maade Oplysninger

om Byens Historie. Desværre har vi ved en senere Tids Ligeegyldighed igen mistet adskillige af de originale Dokumenter, som han paa forskellig Maade skaffede frem, f. Eks. Caspar Marchdaners Anordning om Majfesten og et Stykke af St. Knuds Gildeskraa, der nu kun haves i Taubers Afskrift. Ligesom han i Aarhus havde skrevet Katedralskolens Historie, samlede han i Kolding Resultaterne af sine topografisk-historiske Undersøgelser til den fornøjelige lille Bog »Breve fra Kolding«, der baade for Byens og for Skolens Historie indeholder værdifulde Oplysninger, der ellers vilde være gaaet tabt.

I Indledningen til Bogen, der udsendtes som Indbydelsesskrift i 1822, og som nu ved Bogauktioner betales med høje Priser, sender Tauber »en venlig Hilsen til en Kreds, hvor han tilbragte henved et Qvinquennium — o. Femaar — i en behagelig Embedsvirksomhed«. Han blev savnet efter sin Bortgang, baade i Byen og paa Skolen, hvor man snart skulde mærke Tabet af hans kloge og faste Ledelse. Ved Skolens Afskedsfest blev der sunget en Kantate af hans tidligere Elev og Medlærer, Adjunkt, senere Rektor ved Aarhus Katedralskole H. H. Blache. Kantaten er et smukt Udtryk for dennes Følelser over for sin fordums Lærer, Følelser, der sikkert deltes af alle, der havde haft den Lykke at have Erik Gjørup Tauber til Lærer og Rektor:

Du, som os Vejen førte
 Mod det lyse Kundskabs Land,
 Fra hvis Kyst vi Stemmer hørte,
 Dem vi aldrig glemme kan.
 Ej forsmaa Du disse Toner,
 Barnligt Sind Dig ofrer nu!
 Og naar Sølv din Isse kroner,
 Kom dem venligt da ihu!⁶⁷⁾

PEDER GRIB FIBIGER.

Peder Grib Fibiger blev født den 28. September 1784 paa Snoghøj Færgegaard. Paa mødrene Side nedstammede han fra Tordenskjolds tapre Vaabenfælle, Søhelten Peder Grib, efter hvem han blev opkaldt. Efter en grundig filologisk Uddannelse og efter at have gennemgaaet det pædagogiske Seminarium var han først Adjunkt i Roskilde, dernæst Overlærer i Nykøbing, fra 1822 Rektor i Kolding. Allerede som Student havde han vundet en Prismedaille for en Opgave om den græsk-romerske Elegi, og han udfoldede hele sit Liv en rig litterær Virksomhed som Oversætter af græske og latinske Klassikere og som Forfatter af græske og latinske Digte. Af disse blev adskillige offentliggjorte i Skolens Programmer, mest Hyldestdigte, afsungne af Disciplene ved Kongebesøg, desuden den latinske Ode til Kolding Slot, *Arx Coldingensis*, med dansk Oversættelse, i 1831. Af Odens 25 Vers anføres her 1—3, 11—13, 16—17:

Fra Thetis¹⁾ stille, taagesvøbte Barm
 bortspreder Eos²⁾ Natten, gyder milde
 Sølustraaler gennem Kongeborgen varm;
 men, ak! kun over Gruus sin Straalekilde.

Du Heltedages gamle, stærke Væg!
 som Alderdommens tykke Støv bedækker,
 Muurværn! opreist mod Feidens frække Leeg³⁾,
 at spotte mørke Seklers⁴⁾ Kæmperækker.

Hvor hæved fordem du med Magt dit Tag,
 hvor stolt i Morgenluftnings friske Vinde
 højt fra din Banke mod den unge Dag,
 du *Ørnens Borg*⁵⁾! opsteeg din ranke Tinde!

* * *

End staae, med Steenkrops Skuldre, vildt i Sky,
 paa Taarnets skjøre Pynt forladte Tvende,
 med mørke Blik hen over Lundens Ly,
 og Vaarens Skatte, som Zephyrer⁶) sende :

Den store Hannibal⁷), som barsk og stiv
 mod Libya⁸) henstirrer over vide
 Vandsvælg og Lande, gram i blodig Kiv
 for Land og Stad, kampstærk, som Stenens Side

Og Scipiaden⁹), som ved sidste Glød
 af Byrsa¹⁰) stod, han, fra hvis Helteøje
 den Taare, Perlen ej opveier, flød
 sorgtung han skuer mod Qvirini Høie¹¹).

* * *

End gjemmer under tung, barbarisk Fod
 du, Kæmpetaarn! den skumle Fængselshule¹²),
 opfyldt af Gru, da *Retfærd* ikke stod,
 i Folkets Kreds, med *Fromhed*; men den fule

Tvedragt svang Borgers Spyd mod Borgers Bryst,
 og lovløs Vold, liig Dyret med sin hvide
 Mordtand¹³), fremfoer med Rov og Niddingslyst,
 og stødte Sværdet i den Svages Side.

1) Havet. 2) Morgenrøden. 3) Fibiger antager fejlagtigt, at Borgen er rejst mod Sønderjyllands oprørske Hertuger, medens den i Virkeligheden blev bygget af Abel mod Danmark. 4) Aarhundreder. 5) Hentydning til Slottets formodede oprindelige Navn, Ørneborg. Eliassen Side 7. 6) Vestenvinde. 7) Fejlagtigt for Herkules. 8) Afrika. 9) Scipio den yngre, som 146 ødelagde Kartago og græd ved Byens Brand. Støtten styrkede ned fra Taarnet i en Storm 3. Oktober 1854. Eliassen Side 198. 10) Kartago. 11) Rom. 12) Den svenske Kælder. I de følgende Linter hentydes til Skipper Clement og Bondeoprøret. 13) Der tænkes paa en Drage.

Hans Søn, Præsten og Digteren Johannes Fibiger, har vist Ret, naar han siger, at Faderens græske og latinske Digte var Kunstværker, som næppe nogen anden dansk Filolog har præsteret Magen til⁶⁸). Rektor Fibiger vandt da ogsaa for saa vidt Anerkendelse af sin Samtid, som han to Gange fik Pris-

medaille af Selskabet for de skønne Videnskaber. Men uden for en snæver, lille Kreds naaede hans Arbejder aldrig, og hans Drømme om at skabe en klassisk Genfødselse glippede, fordi der var for dyb en Kløft mellem hans Idealer og hans Evner. Han vilde være Digter, skønt han kun var en smagfuld Filolog, og han, som af Anlæg og Kærlighed var Æstetiker, fik til Livsgerning Skolens altid ensformige, ofte slidsomme Arbejde. »I Fibigers Livsskæbne« — skriver Hother Ploug, sandsynligvis støttende sig til Faderens Dom — »var der noget tragisk: han sad inde med rige Aandsgaver, men manglede paa en forunderlig Maade Evnen til at gøre disse gældende udadtil: en Digter synes at være gaaet i Stykker hos ham. Den brændende Kærlighed til den klassiske Oldtid og dennes Skønhedsideal, der er arvelig i den Fibigerske Slægt og i vort Slægtled findes stærkest udpræget hos Karl Gjellerup, var hos Rektoren i Kolding af en mærkelig gold og ufrugtbar Natur. Den levede egentlig kun i hans eget Spind af Tanker; den sidste Impuls til digterisk Frembringning manglede han . . . Denne inderste Tvivl om hans Digterkald, dette Savn af den formende Evne i højere Forstand nagede ham og fyldte hans Tilværelse med Utilfredshed«⁶⁹). I sit Digt ved Rektor Fibigers Død har Carl Ploug givet sin Taknemmelighed for sin gamle Lærers aandfulde Undervisning et pietetsfuldt Udtryk, men tillige i sidste Vers ladet skimte igennem, at denne Undervisning havde betydet alt for lidt for Fibiger selv, kun en tarvelig Erstatning for hvad han havde drømt om, men ikke naaet:

Dig var den store, skønne Oldtid kjær; -
den stod for dig i dine Barndomsdrømme,

den vied du din bedste Manddomsfærd,
med den du stirred over Tidens Strømme.

Der stod et dejligt Træ paa Hellas' Grund,
indviet til Apollon og Athene,
men Faa kun kendte det i Danalund,
Faa hørte Fuglesangen fra dets Grene.

Da greb du det med stærk, med dristig Haand
og plantede det her ved Sund og Belte;
stolt staar det — synger i den gamle Aand
med Danmarks Tunge de henfarne Helte.

Du vidste, at »den store Pan er død«,
dødt Livet, der i Oldtidskvadet brused,
og dog du drømte om en Morgenrød,
da Helikon¹⁾ steg atter op af Gruset.

Og derfor rask Alcæos²⁾ Barbiton³⁾
du greb og satte paa den nye Streng,
og vilde nu af dem med kraftig Haand
de Toner vriste, som var gjemte længe.

Sig, tyktes da din Lod dig ikke skjøn?
Er det ej skjønt i Kundskabs stille Sale
at tolke Danmarks haabefulde Søn
det Liv, der rørte sig i Hellas' Dale?

1) Bjerg i Boiotien, Musernes Hjem. 2) Græsk Digter, Aar 600 f. Chr.
3) Lyre.

Han var en Mand under Middelhøjde, smal-skuldret, men af et smukt og kraftigt Ydre, med sort, kruset Haar, en smuk, tænksom Pande, kop-arret efter et haardt Anfald, regelmæssige Øjenbryn, Næsen svagt buet, blege Kinder, nervøse Træk om Øjnene og et usædvanligt blidt Minespil om den fintformede Mund. »Hvad Livslyst angaar«, siger Johannes Fibiger, »var han en Stakkel, altid bag de glades Rækker«. Men med hans Tungsind, der

voksede alt som Illusionerne brast, var forenet høje Tanker om eget Værd og en Hæftighed i Karakteren, der kunde bringe ham til at forløbe sig. Da en Fader en Gang lod ham høre, at han ikke havde holdt et Løfte om at indstille hans Søn til højeste Stipendium, giver han følgende ejendommelige Svar: »Dette fragaar jeg som ærlig Mand ingenlunde, men

Peder Grib Fibiger.

man kan gerne begaa en Uforsigtighed uden just at fortjene Uartighed . . . Herefter skal jeg aldrig love noget Stipendium!« Ploug kalder ham i et Brev til Sønnen *mistænsom* — et Træk, der maaske har udviklet sig under hans Ledelse af Skolen, som han maa have mærket var Genstand for megen Kritik — og *uselvstændig*, en Egenskab, der maatte komme frem baade i Skolen, hvor Ledelsen sammen med Sliddet tilfaldt Ploug, og i Hjemmet, hvor hans kloge og praktiske Hustru var den raadende.

Han var en ædel og fin Natur, der vilde udrette alt med milde Midler. Han brugte aldrig legemlig Straf i sit Hjem, og sikkert højst nødigt paa Skolen. Af sine tidligere Elever skildres han som en elskværdig Personlighed. Han elskede Børn og vandt let deres Hengivenhed. Johannes Fibiger fortæller, at det samme var Tilfældet med Hunde. Hans Husvært i Kolding havde en glubsk Lænkehund, »Vagtmand«, »et stort, sort Bæst, som vi Børn altid gik langt uden om«, men »som var færdig at slide

sig ud af sit gode Skind i sin Kærligheds Henrykkelse«, naar Fibiger gik hen og kløede den i Nakken. Hans Sans for det komiske var stærkt udviklet. Han var i Besiddelse af Vid og Lune og ledede meget interesseret Disciplenes Opførelse af Holbergske Komedier. Naar han ved Translokationen, i Nærværelse af Byens og Omegnens Honoratiores, udleverede Drengenes Karakterbøger, kunde han ledsage Udleveringen med morsomme og træffende Bemærkninger, som da han en Gang karakteriserede sin ikke særligt flittige, men eksamensheldige Søn, Johannes med Ordene: »Jo større Gris, desto bedre Lykke«.

Aandsaristokrat som han var, kom Byens Befolkning ham vanskeligt paa nært Hold. Han deltog ikke i Selskabslivet, spillede ikke Kort og passede daarligt ind i Provinsembedsmændenes lidet dannede Kreds. Kun naar der i hans eget Hjem var smaa musikalske Soiréer, var han med Glæde Midtpunktet, ved andre Besøg blev han paa sine Værelser⁷⁰).

Han boede i Købmand Moses Friederichsens⁷¹) lange Gaard paa Torvets Nordside. Op til Boligen førte en høj Stentrappe med Jernrækværk og Bænke paa den brede Afsats, hvor man kunde nyde en Sommeraften i Snak med Naboerne. Indenfor var en stor, fliselagt Forstue, der førte ind til rummelige Værelser med Bjælkeloft og højtsiddende Vinduer med smaa Ruder, overskyggede af en Række Lindetræer, klippede i Firkanter. I disse Stuer, hvorfra man havde frit Kig ned ad Østergade med Borgmesterstenenes Eslinie, levede Fru Jakobine og Børnene et hyggeligt og virksomt Familieliv, medens han selv oftest trak sig tilbage til sine to afsondrede

Stuer i øverste Stokværk, en fjern og højtidelig Helligdom, viet til hans klassiske Studier, regelmæssigt til langt ud paa Natten.

Det var den Mand, som fik den vanskelige Opgave at fortsætte Taubers Værk. Fru Fibiger var Taubers Søster, og Fibiger har sikkert af sin Svoger faaet gode Raad om Skolens Ledelse. I hans første Embedsaar mærkes baade Interesse og Initiativ. Tidligere er omtalt hans forgæves Forsøg paa at faa oprettet en fjerde Klasse, hans Afvisning af Tanken om at indrette et Klasseværelse i Kvistetagen »med et Par Dalers Bekostning« og hans Udtalelse om, at fire Klasser ikke kunde anses for nogen Overdaadighed ved en videnskabelig og kongelig Læreanstalt«. Det er en Grand Seigneur i Aandens Verden, der taler, en Idealist, der endnu ikke har gjort sine Erfaringer med Hensyn til Direktionens økonomiske Synspunkter. Han var ikke heldigere, da han i 1825—26 energisk bekæmpede en Nedsikring af Skolens i Forvejen meget knappe Stipendier. At han ogsaa i de første Aar har søgt at opretholde den af Tauber skabte Flid og Disciplin, ses af, at han fik Disciplenes Omflytning ordnet efter strengere Principper, og at han i et Brev til Adjunkt Borgen gentog »sin forrige mundtligt udtrykte Begæring« om større Orden og Kravet om »different, bestemte og fremfor alt strengt retfærdige Karakterer«. Man maa formode, at han efterhaanden er blevet grebet af Mismod, da han paa alle Omraader har set, at hans Bestræbelser var uden Virkning, og fra 1826 spores i alle Forhold Ligegyldighed for Skolens Ledelse. Fra den Tid holdt han kun Lærermøder een Gang om Aaret, efter Eksamen, og Referaterne i Protokollen giver kun Navnefortegnelser

over opflyttede Elever uden Meddelelser om Opførsel, Flid og Fremgang. Undervisningens Ordning og nye Lærebøger ses aldrig at være drøftede. Han opgav hurtigt de i Anordningen paahudte Kvartals-Omflytninger af Disciplene, ligeledes Prøve af Dimittenderne før deres Rejse til København. Hans Bibliotekslistes var i sørgelig Uorden, Biblioteket var til sidst ganske defekt, han anvendte ikke en Gang de bevilgede Beløb til Indkøb af Bøger. Hans Korrespondanceprotokol består efter Marts 1826 af hvide, ubeskrevne Blade. Han drev det til i sine tre sidste Embedsaar ikke en Gang at indføre Karaktererne ved Hovedeksamen i Eksamensprotokollen. Skolen kedede og pinte ham⁷²). Dens synkende Anseelse ses klart af Elevtallene. Taubers energiske og dygtige Ledelse havde skabt fulde Klasser og stadigt tiltagende Indmeldelser, der endnu holdt sig i Fibigers første Embedsaar. I Tiden $\frac{1}{10}$ 1822 til $\frac{3}{10}$ 1823 optoges 18 nye Elever, hvorved Elevtallet naaede 60. Derefter var det i fortsat Tilbagegang, saa at det i 1830 var sunket til 24. I hvert af Aarene 1828 og 1829 indmeldtes kun tre Elever. Det var en forfærdende Tilbagegang i et kort Aaremaal. Det eneste Lyspunkt er de mange Dimittender i Fibigers Rektortid, men Æren herfor tilkommer væsenligt Tauber, som havde draget disse Elever til Skolen og lagt den gode Grund, medens paa den anden Side en stor Del af Skylden for, at der i Grønlands Tid var saa faa Dimittender — i Aarene 1837—39 slet ingen — er Fibigers.

En samlet Dom over Skolens Tilstand ved Fibigers Død haves i en Skrivelse til Direktionen fra hans Efterfølger. »Jeg modtog en Skole«, skriver Grønland, »hvor Forsømmelser og Ligeegyldighed for

Studeringerne og hyppig Frihed hørte til Dagens Orden . . . Jeg modtog en Skole, hvor al Disciplin var forsvunden, hvor Tummel og Støj i Skolen og Kaadhed og Drengestreger uden for samme, og ofte det, som var værre, ideligt plagede Lærerne og harmede Byens Indvaanere Jeg modtog en Skole, hvis Vanry genlød baade fjernt og nær, saa jeg næsten gruede for at modtage Bestyrelsen af samme, og jeg ser nu for mig en Skole, der efterhaanden, skønt langsomt, hæver sig i den offentlige Mening«. Dommen er haard — maaske overdrevent haard — for at skabe en Baggrund for egen formentlig Dygtighed, men den bekræftes i Hovedsagen af Brevene til Carl Ploug fra Overlærer Ploug, der stod i venskabeligt Forhold til Fibiger. Det hedder i et Brev af 26. Oktober 1832, delvis citeret i Hother Plougs Bog⁷³⁾: »Desuden var jo din hele Skoletid under uheldige Omstændigheder; som du bagefter, og de Andre med dig, indser alt for vel. Hvorledes var de to sidste Aar, du gik i Skolen? Det kan du vel bedst selv sige. Var du i øverste Klasse bleven behandlet saaledes, som du skulde og burde være bleven behandlet, saa havde du ikke savnet det i Kundskab, som du nu siden føler, og som har kostet Dig Umage at erhverve, og forsinket noget Din videre Fremgang. Var du bleven rigtig behandlet, saa havde jeg heller ikke ladet dig saa tidligt dimittere⁷⁴⁾, thi hvad man har, behøver man ikke senere at erhverve sig; men at se Dig hver Dag forsømt, og mere at gaa tilbage end fremad, hvor kunde jeg længere taale at se dette. O, min Søn, mange sure og bittere Øjeblikke har din uheldige Skoletid foraarsaget mig! Taarerne perle ofte mine Øjne, naar jeg ser tilbage derpaa Nej! skal

Disciplene faa Lyst og Agtelse for Videnskab, saa maa den nok først findes hos Læreren«. I et utrykt Brev fra November 1832 ses det, at Carl havde haft til Hensigt at give Fibiger nogle »Vink« om Skolens Tilstand og Ledelse. Overlærer Ploug anmoder indtrængende Sønnen om at opgive denne Tanke, »thi han er for Tiden meget svag, og desuden ville dine Vink, om end nok saa gode og nyttige, ikke have videre gavnlige Følger, thi dertil er han alt for uselvstændig, og alt for ophøjet over andre, til at han skulde tage imod Raad, især af den yngre«. Ploug frygtede ogsaa med god Grund, at Fibiger skulde fatte Mistanke om, »at sligt var opspundet af mig, og at jeg brugte Dig til et Redskab med at irettesætte ham«.

I alle trykte Skildringer af Fibiger undskyldes hans slette Ledelse af Skolen med hans Sygdom. Denne Undskyldning har nogen Berettigelse for de tre Aar, i hvilke Sygdommen begyndte og efterhaanden nedbrød ham, ikke for de forudgaaende Aar. Og selv for de tre sidste Aars Vedkommende ser det besynderligt ud, at han ikke en Gang enten selv kunde indføre eller sørge for, at andre indførte Karaktererne ved Hovedeksamen, naar det udtrykkeligt meddeles, at han endnu i Aarene 1831—33 holdt sig oppe, »mens han som sædvanligt arbejdede flittigt ved sin Pult og altid til sent paa Natten«.

Fra Efteraaret 1832 var hans Tilstand haabløs, og Døden befriede ham for haarde Lidelser den 8. August 1833⁷⁵).

SKOLENS LÆRERE FRA 1800 TIL 1833.

I 1806 udnævntes Skolens tre »Hørere«, Boesen, Eschildsen og Ploug til Adjunkter. Der vides kun lidt om de to første. De var begge teologiske Kandidater, Boesen Lærer i Geografi og Historie, Forfatter til Fortegnelsen over Planter i Koldingegnen i Taubers »Breve fra Kolding«, død 1824, efter Fibigers Dom »en udmærket, duelig og flittig Lærer«, Eschildsen Lærer i Religion, Græsk og Tysk, fra 1817 Præst i Alrøe i Aarhus Stift, død 1831.

Christian Frederik Ploug blev født i Kolding den 9. December 1774. Hans Fader var en fattig Vagtmester af norsk Oprindelse, der efter et omflakkende Liv var havnet i Kolding og senere blev Toldpøbselsbetjent i Neustadt. Den velbegavede Dreng blev sat i den lærde Skole, hvor han bl. a. udmærkede sig i Sang, saa at han i Aarene 1791—94 var Forsanger i Kirken. Han blev Student 1795, og teologisk Kandidat 1800, efter at han allerede i 1797 havde faaet Ansættelse ved Skolen som Hører. Som ugift havde han sit Skoleværelse i Kvistetagen, men da han i 1812 ægtede Parmone Caroline Petersen, Datter af Provst Parmo Carl Petersen, efter hvem Sønnen Carl Parmo blev opkaldt, flyttede han ned i et Hus, beliggende hvor nu Elektricitetsværket er bygget — paa Hundredaarsdagen indsattes i denne Bygning en Plade om Carl Plougs Fødsel 29. Oktober 1813. Samme Aar var Ploug blevet Regnskabsfører, i 1817 Inspektør ved Skolen, med Fribolig i Kvisten, tre smaa, lavloftede, men »pyntelige« Værelser, af hvilke det ene senere blev afskildret til to smalle Sovekamre. Det var, da Familien blev større, en indkneben Lejlighed og næppe sund for hans svage

Christian Frederik Ploug.

Bryst. Herom havde dog Ploug en anden Mening. Efter i et Brev i Februar 1837 at have beskrevet Gadernes Sjap og hæslige Føre fortsætter han: »Have vi nogen Uro og Tummel af Disciplene om Dagen, saa maa jeg dog, med Hensyn til mit Helbred, foretrække den Fordel at bo paa Skolen«.

Han underviste i Begyndelsen i Dansk og Latin, senere kun i Latin. Han var meget nidkær for at skaffe sit Fag mange Timer, grundig, Grammatikpisker i det 18de Aarhundredes Aand. Han har været respekteret af sine Disciple, men næppe elsket. Der var intet vækkende og fængslende i hans Undervisning, hans Sprog var gammeldags og ubehjælpeligt, ganske aandløst og krydret med vrantne Skældsord, prægede ikke af Lune, men af Smagløshed, saa at det for Disciplene var en yndet Morskab at bruge dem om ham selv. Johannes Fibiger giver et livfuldt Billede af sin gamle Lærer, som han var i Begyndelsen af Trediverne. »En spinkel, vindtør, glatkæmmet, graahaaret Mand, der mest gik i lysegraa Klæder, med det reneste og fineste Linned og de blankeste Støvler, hvis Knirken forkyndte hans Komme, en højst agtværdig Mand, strengt pligtopfyldende, et Mønster paa Orden. Hans Metode var stiv og gammeldags, og han var streng mod vore Udskejelser. Men vor Grammatik lærte vi, og det vanlige Skolegriseri blev vi vænte af med«. Han var som Skolens Inspektør »en frygtet Cerberus«, en uangribelig Regnskabsfører og en værdifuld Støtte for de to svage Rektorer, Thorlacius og Fibiger, i hvis hyppige Forfald han ledede Skolen.

Han var i sin ydre Optræden stilfærdig og beskeden, en from og resigneret Mand, en kærlig Ægtefælle, en opofrende Fader, af smaaborgerlig Tænkemaade,

gammeldags i alle sine Synspunkter. At han har haft en lille poetisk Aare, ses af adskillige efterladte Digte. Han skrev bl. a. nogle Translokationssange, en Kantate til Reformationsfesten i 1817, hvoraf et Vers er citeret Side 98, desuden Sange til Rektor Taubers og Kongens Fødselsdage. Fra Indholdets Side er de uden Interesse, flad Rationalisme helt igennem, men rent formelt bemærkelsesværdige ved dygtig Anvendelse af et vanskeligt Versemaal, saa at Carl Ploug paa dette Omraade synes at have taget noget i Arv efter Faderen. Han havde litterære Interesser og stod i Spidsen for et Læseselskab, til hvilket han med Sønnens Hjælp foretog rigelige Indkøb af gode Bøger i København.

Han døde den 11. Maj 1837, efter at have tilbragt ca. 50 Aar af sit Liv ved Skolen, som Discipel, som Hører, som Adjunkt og fra 1829 som titulær Overlærer. Hans Løn har aldrig oversteget 900 Rdl., og han efterlod sin Enke og sine Børn næsten i Nød. Rektor Grønlund søgte at hjælpe Familien ved at foreslaa Carl at overtage Embedet, men trods de fortvivlede Omstændigheder afslog denne Tilbudet, i en stærk Følelse af, at han var kaldet til noget større end til at lade sig begrave i en lille Ravnekrog.

I 1807 blev Peter Nicolai Borgen ansat som Adjunkt. Han var født i 1770 i Asp ved Holstebro og var i nogle Aar Biskolelærer i Sognet. Fattig og stavnsbunden som han var, havde han længe vanskeligt ved at faa sit brændende Ønske om at studere opfyldt. Da det endelig i Slutningen af 1788 blev ham tilladt at forlade Godset, begav han sig paa Lykke og Fromme til Viborg, hvor Rektoren prøvede den 18-aarige Knøs i Kristendom, Regning og Skrivning, fandt ham dygtig og optog ham i Skolen. Han blev

Student 1793, men naaede aldrig at faa en Embeds-eksamen. I Kolding underviste han i Naturhistorie, Astronomi, Hebræisk, Matematik, Tysk og Skøn-skrivning, til han i 1839, mod eget Ønske, blev afskediget i Naade og med Pension. Han døde i Kolding 20. April 1851.

Han var efter Johannes Fibigers Skildring en højst mærkelig Fremtoning, en sværthbygget, duvnakket Knub, med sort Kalot ned over de buskede Øjenbryn, med voldsomme Bevægelser og et Ansigt som en Dværg, der kommer ud af en Sten, men i hans Bryst sad et blødt, barnligt Hjerte, han var i høj Grad en Børneven, mere sine Disciples Kammerat end Lærer. Han botaniserede med dem, han kiggede Stjerner med dem, han tog dem hjem til sig i sin Bolig, hvor han sammen med sin Hustru, lige saa underlig som han selv — en Gaardmandsdatter fra Taps — levede i det skrækkeligste Roderi. Her fremviste han alle sine Snurrepiberier, thi han var en Samler af hvadsomhelst. Han havde sine egne mærkelige Maader til at anskueliggøre Videnskaben for sine Disciple, Metoder som han vel ikke altid anvendte, men altid var villig til at anvende, naar han blev anmodet derom. Saa lærte han dem Grammatik med Fingrene, som han skubbede ind eller trak frem for at betegne Kasus. Til Geometri anvendte han, hvad han kaldte »Paavisning«. Først tav han bomstille, saa viste han mimiske Figurer og sluttede Beviserne ved teatralisk at slaa ud med Armene, saa at Disciplene »var færdige at trille af Latter«. Fornøjelsens Toppunkt var hans »Forklaringstimer«. I disse var det Disciplene til-ladt at spørge om hvad det skulde være, og saa gjaldt det om i stort Alvor at friste ham til at variere

de mest latterlige Temaer. Johannes Fibiger er i Tvivl, om Borgen i sin Godmodighed fandt sig i, hvad han ansaa for gavnlig Frihed, eller om han i sin egen Rørelse ikke mærkede Drengenes Narrestreger. Naar de f. Eks. fik listet en Kat op paa hans Arm, hvorefter han holdt et rørende Foredrag om den kære Mis, da løb aabenbart hans Følelse af med ham, thi han var i høj Grad en Dyreven. En Gang var han om Aftenen med Disciplene nede ved Aaen for at kigge Stjerner. »Man havde faaet ham til at gaa ud i en Baad, som man derefter løste. Da Baaden drev ind under den hvælvede Bro, slog han forbavset over Naturens Under Hænderne sammen og raabte: Hvilken Formørkelse«.

Johannes Fibiger ender sin Skildring med at erklære, at »gamle Borgen« lærte sine Elever slet ikke saa lidt, baade fordi de elskede ham, og fordi han virkelig havde en tjenlig Metode, saa mærkelig den end var. Hermed stemmer en Udtalelse i Hother Plougs Bog, at Borgen maa have haft en egen Evne til at faa de unge Barnehjerner til at opfatte Aritmetikens og Geometriens Abstraktioner, og at det sikkert skyldtes ham, at Carl Ploug, der ikke var noget matematisk Hoved, ved Studentereksamen fik Laud og ved anden Eksamen præ ceteris (∴ Udmærkelse) i hans Fag.

At Borgen har været elsket af sine Elever, fremgaar bl. a. af Carl Plougs smukke Digt, undertegnet »Gamle Disciple«, i Anledning af hans Afskedigelse i 1839:

Der flyver Toner over Belt og Fjord,
til Barndomshjemmets stille Dal de trænge;
Lyt, gamle Fader, til det fjerne Chor!
Genkender du paa Røsten dine Dreng?

Dem er det, der, saa tidt din Stemme klang,
 Stod om din Stol, en taus, opmærksom Klynge,
 Hvis Tunger løstes af en indre Trang,
 Hvem Hjertets Kald fik lært engang at synge.

* *

Vær hilset Du, som skrev din Viden ind
 Med dybe Træk i Barnets bløde Tanke,
 — Mens Orm og Møl fortære tykke Bind,
 staa hine Cifre talende og blanke, —
 Som forskede med indadvendte Blik
 Naturens skjulte Kræfter, Livets Gaade,
 Mens Drengens Videlyst i Eje fik
 Hvert Sandhedsblink, din tavse Grublen naa'de.

* *

»Gamle Borgen« blev dybt rørt over denne Sanghilsen, og da snart efter Smakken bragte Studenterne hjem til Kolding, stod han paa Bryggen, grædende af Glæde over atter at se sine Dreng omkring sig.

Hilsenen fra »gamle Disciple« er ikke blot det længste, men ogsaa det dybest følte af Carl Plougs tre Digte til gamle Lærere, men naar man sammenholder det med de faktiske Forhold, ser man snart, at Digteren har kastet en Kærlighedens Kaabe over sin Lærers Fejl, og at adskillige af Udtrykkene ikke taaler en nøjere Undersøgelse, f. Eks. »taus« i første Vers — Tavshed var netop noget, der ikke kendtes i Borgens Timer.

At Borgens Undervisning i Aritmetik og Geometri ikke har bragt alle hans Disciple *Laud* og »*præ ceteris*«, ses af en Klage fra Direktionen i 1823 over Dimittendernes tarvelige Præstationer i disse Fag. At hans Orden og disciplinære Forhold allerede i Rektor Fibigers Tid har ladet meget tilbage at ønske, kan sluttes af det Side 112 citerede Brev. Kort efter sin Tiltrædelse udtaler Rektor Grønlund, at det havde sine Vanskeligheder nøjagtigt at specificere de tyve

Timer, i hvilke Borgen underviste i Hebræisk, Geometri, Aritmetik og Skrivning. Det ses af et senere Brev, at denne Omskrivning var et mildt Udtryk for, at han rodede alle sine Fag sammen. »Ved min Ankomst herskede der i hans Timer den frygteligste Uorden, thi Disciplene kunde regne, skrive og læse Tysk, alt i den samme Time, efter Behag«. Det blev en af Grønlunds sværeste Opgaver at skaffe Mening og Orden i Borgens Timer, og det lykkedes, efter hans egen Fremstilling, i nogen Tid delvis. Men Forbedringen var af kort Varighed, og efterhaanden som Borgen nærmede sig de 70, krævede den offentlige Mening højlydt hans Afsked. Der udvistes stor Langmodighed mod den gamle Mand, idet f. Eks. hans ugentlige Timetal blev nedsat til 14. Endelig forlanger Direktionen, for at faa en Afgørelse, en udførlig Indberetning med oplysende Eksempler. »Der er i hans Timer«, hedder det i Grønlunds Indberetning, »en Uro og Støj, der gør Opmærksomhed i Klassen umulig, og tillige forstyrrer Undervisningen i Naboklasserne. Drengene sidde aldrig paa deres Plads, men løbe omkring, som de ville, krybe op paa Bordet og paa Katedret, og naar de ej ville eksamineres, saa bringe de ham fra Tingen ved at gøre ham allehaande Spørgsmaal, som han da anvender hele Timen til at forklare. Hr. Borgen kalder det Forklaringstimer . . . Skolens Rygte lider meget ved Fortællinger om alt, hvad der kan foretages i Hr. Borgens Timer, hvilket undertiden grænser til det utrolige«. Rektor Grønlund ender sin Indstilling med at foreslaa ham afskediget med fuld Løn. Borgen fik kun almindelig Pension, saa at han i de sidste Aar af sit Liv levede i trange Kaar. Det vidner om Grønlunds gode Hjerte, at

han i 1841 søgte at skaffe ham nogle faa ledige Timer i Naturhistorie, et Forslag, som Direktionen ikke godt kunde tiltræde.

Skolens Hovedlærer i Religion, desuden Lærer i Dansk, Fransk og Græsk, var Jens Lund, født 1794, teologisk Kandidat 1817, Adjunkt i Kolding 1818—35, derefter Præst til 1840, da han pludseligt faldt om og døde i Stauning Kirke i Ribe Stift. Han var som Lærer en fuldstændig Stakkel. Eleverne var ham saaledes paa Nakken, at Uordenen og Larmen i hans Timer var, om muligt, endnu større end hos Borgen. »Vi lærte aldeles intet hos ham«, skriver Johannes Fibiger. »Jeg tror aldrig jeg en Gang har vidst, hvad der skulde foretages i Timen«. Han var det godmodigste Menneske af Verden, flittig og villig, desuden ængsteligt nøjagtig i Opfyldelsen af sine Pligter, men ganske ude af Stand til planmæssigt at behandle et Undervisningsstof. Det var ham, som af Grønlund fik den mærkelige anbefaling til et Præsteembede, »at han som Præst vilde blive lige saa god som saa mange andre«.

Den sidst ansatte af Lærerpersonalet før 1833 var Anders Bryndum, født 1797, teologisk Kandidat 1820, ansat som Adjunkt i Kolding 1824. Han var efter Johannes Fibigers Skildring en meget paafaldende, men ret fremragende Mand. Med energisk, begejstret og overvældende Veltalenhed, ledsaget af teatraliske, men for ham naturlige Gestikulationer, underviste han i Verdenshistorie og Geografi. Han indprentede med en forfærdende Bestemthed — ikke sjældent med en lige saa kraftig Kæp — sine Disciple de overmaade udførlige Lærebøger, idet han ledsagede disse med endnu udførligere Skildringer. Ved Studentereksamen fik hans Disciple saa godt som

Anders Bryndum.

altid Udmærkelse i hans Fag. Han var ogsaa Lærer i Gymnastik og Svømning, og »hans stærke Legeme havde derved Anledning til at vise lige saa smukke som voldsomme Bevægelser«.

Bryndum var i lige Grad respekteret, beundret og elsket af sine Elever. Han hørte til Fru Fibigers Husvenner, og Johannes Fibiger, der kendte ham lige saa godt fra Dagligstuen som fra Skolen, har i sin Bog: »Mine Søstre« benyttet ham som Model for Personen Støhr, dog, som han udtrykkeligt erklærer, kun med Hensyn til hans Udvortes og hans Optræden i Skolen. At ogsaa Carl Ploug endnu tyve Aar efter har beundret og med Glæde husket sin tidligere Lærer, ses af Digtet til Bryndums 25 Aars Jubilæum i 1849. I faa, kraftige Træk tegner han Billedet af en dygtig, frisk og fornøjelig Lærer, der frit og selvstændigt gik sine egne Veje mod Maalet. Tonen er mindre inderlig end i Digtet til Borgen, men Dommen des mere tilforladelig:

Du følte aldrig Dig som en Træl,
 Der slæbte om med Pligtens Lænke;
 Din Dont var Maalet, Du valgte selv,
 Du aanded frit blandt Skolens Bænke;
 Du var en Sædemand med Liv og Lyst,
 Og hvad Du saaede, modnes nok til Høst;
 Vi skal som Mænd
 Saae ud igen
 til Andre Frugten af din Møje.

Naar man til dette Galleri af sære Personer føjer Cantor Rasmussen (Side 65), forstaar man, at Johannes Fibiger kan sammenstille Lærerkollegiet i Kolding Skole ved Aar 1830 med det af Blicher i »Juleferierne« skildrede Collegium, »en lige saa latterlig

Samling af Originaler med deres Rektor i Spidsen, naar man i en glad Ferie havde Humør til at tage dem fra deres komiske Side«⁷⁶).

JOHANNES GRØNLUND.

Johannes Grønlund var født den 18. September 1783. Efter at være blevet Student fra Odense Katedralskole og efter at have gennemgaaet det pædagogiske Seminarium blev han i 1810 Adjunkt, 1825 Overlærer i Vordingborg, September 1833 Rektor i Kolding. Den 14. Februar 1844 fik han mod sit Ønske sin Afsked. Han blev boende i Kolding og døde den 26. Juli 1859.

Han var en interesseret Pædagog. »Jeg indtraadte«, siger han selv, »i 1806 i det pædagogiske Seminarium, besjælet af en brændende Iver for Opdragelse og Undervisning. Jeg er Lærer af Tilbøjelighed og indre Kald, og har aldrig betragtet mig som en Lejesvend, men som Drengenes gode Hyrde, til hvis Tarv jeg, selv i Nød og Trængsler, ja stundum Fortvivlelse nær, har viet mine Dage«. Hans Hovedfag var Latin — i et af Skolens Programmer offentliggjorde han et Brudstykke af en Oversættelse af Ciceros »de Oratore« — men han underviste ogsaa i andre Fag, derimod var han ikke ferm i Græsk. »Det er rigtigt nok, som du skrev«, hedder det i et Brev fra Ploug til Carl, »at han kan ingen Græsk . . . Det havde jeg ikke troet, thi Græsk og Latin burde man jo først forlange af en Rektor«. I samme Brev karakteriserer Ploug ham som »meget godlidende og flink, ja endog snart mere ydmyg,

end man kunde vente« og udtaler som sin Overbevisning, at han vist nok vil blive »en flink Rector for Lærerne«. Det stemmer godt med Plougs Vurdering, at Direktionen kalder Grønlund »en meget retsindig Embedsmand og derhos af en saa godmodig Karakter, at det skulde synes at maatte være ham en let Sag at leve i god Forstaaelse med sine Medlærere«.

Grønlund har sikkert selv ønsket at blive »en flink Rektor for Lærerne«. Han havde aabent Blik, ikke blot for Betydningen af et godt Samarbejde mellem Skolen og Hjemmet, men ogsaa mellem Lærerne indbyrdes. Ved sin Indsættelse talte han om den »Alt omfattende Kærlighed, der aabenbarer sig saa vel i hele Menneskesamfundets Forbindelse og især i Ungdommens Dannelse«. »Det er ikke nok«, siger han, »at Kærligheden hersker mellem Lærere og Disciple, den maa ogsaa herske mellem Lærerne indbyrdes. Og hvorledes kunde det være anderledes? Naar vi alle have det samme Maal, naar vi alle med samme Lyst og Iver arbejde paa Alt, hvad der tjener til vor Skoles Tarv, naar vore Bestræbelser mødes der, som ved et fælles Foreningspunkt, hvor kunde vi da andet end med Venskab og Kærlighed omgaas hinanden?« Ikke-Opfyldelsen af dette smukke Program blev en af hans bristede Illusioner.

Han gik til sin Gerning med Interesse og Iver, med god Forstaaelse af de Maal, der skulde naas, og i fast Overbevisning om, at han vilde magte Opgaven. Paa adskillige Omraader lykkedes det ham ogsaa at gennemføre Forbedringer. Disciplinen bedredes, Latinens Overvælde blev begrænset til Fordel for Fag som Dansk og moderne Sprog,

Naturhistorie blev indført, Gymnastikundervisningen udvidet, Sangundervisningen ordnet paa en bedre Maade, Elevernes ugentlige Timetal nedsat. Biblioteket blev forøget, Grunden lagt til et Morskabsbibliotek, noget Undervisningsmateriel anskaffet til Naturhistorie. I talrige Lærermøder drøftedes Skolens forskellige Anliggender. Han holdt sine Protokoller i mønsterværdig Orden. De af Fibiger opgivne Eksaminer blev atter indført, og Hjemmene fik hver Uge Meddelelse om Disciplenes Flid og Fremgang. I 1837 fik han oprettet en fjerde Klasse og Kvistetagen indrettet til et nyt Klasseværelse. Hans aarlige Skoleprogrammer indeholder fyldige Meddelelser om Skolens Arbejde og velskrevne pædagogiske Afhandlinger om Emner, der maatte antages at have Interesse for Hjemmene.

Paa andre Omraader naaede han ikke sine Maal. Trods sin Godmodighed lykkedes det ham ikke at skabe det ønskede Samarbejde med sine Medlærere, der manglede Respekt for ham og ikke synes at have haft Tillid til ham. Han mødte hos Lærerne aaben Modstand mod sine Bestræbelser for at faa Prygleriet afskaffet og kunde heller ikke bevæge dem til at lette Elevernes Hjemmearbejde ved kortere Lektier. Direktionen afviste hans flere Gange fremsatte Ønske om en Forberedelsesklasse. Hans største Skuffelse var, at hans højeste Ønske, en ny Skolebygning, glippede, skønt han utrætteligt motiverede denne Sag over for Stiftsøvrigheden, den samlede Direktion og dens enkelte Medlemmer, til sidst over for Kong Christian den 8de ved dennes Besøg paa Skolen den 3. August 1840, da han i sin versificerede Velkomsthilsen indflettede følgende Bøn:

Men Pladsen er saa snever her,
Og Skolen er saa trang og lille.

Dog, hvis vor Virken er dig kjær,
 Og, ædle Konge! hvis Du vilde,
 Da sank det gamle ned i Gruus,
 Og der blev rejst et større Huus.

Fire Aar efter blev Ønsket opfyldt, men under en anden Rektor.

Grønlunds tiaarige Ledelse af Skolen falder i to Afsnit, Tiden før og Tiden efter 1839. I hans første Embedsaar medførte hans Arbejde i hvert Fald nogen Fremgang i Skolens Undervisning, Disciplin og Anseelse udadtil, saa at Elevtallet voksede fra 27 i 1834 til 41 i 1840. Grønlund fremhæver selv i sine Breve til Direktionen denne Fremgang, undertiden med lidet klædelig Selvgladhed og Snakkesalighed, samtidig med at han i en ydmyg og klynkende Tone taler om sit overvældende Arbejde og sine mange Vanskeligheder. Fra 1839 indtræder Tilbagegang paa alle Omraader, med Hensyn til baade fast Ledelse, Respekt, Orden og Disciplin. Dette skyldtes tre Aarsager, Forholdet til Lærerkollegiet, tiltagende Svagelighed, hans fortvivlede økonomiske Kaar.

Det var ikke noget dygtigt Lærerpersonele, han overtog efter Fibiger, og ved adskillige Nyansættelser var han uheldig. Det lykkedes ham at faa Læreren i Religion befordret til et gejstligt Embede, men hans Efterfølger var ikke meget bedre og blev snart paa Grund af Sygdom uarbejdsdygtig i flere Aar. Borgen fik han fjernet, men baade denne Afskedigelse og det mislykkede Forsøg paa at blive af med Cantor Rasmussen satte ondt Blod i Lærerkollegiet. Den efter Ploug ansatte Overlærer, Magister Bjerregaard, var en meget stridbar Mand, der foraarsagede idelige Spektakler af den groveste Art og i det mindste for en Tid samlede Lærernes Flertal til systematisk

Opposition mod Rektor. I disse Aar gav Lærermøderne Anledning til forargelige Optrin, der var hyppige Skændescener i Klasseværelserne i Disciplenes Paahør, Byen genlød af Rygter, Skolen kom i Vanry, Discipeltallet sank fra 41 til 30. Skønt Direktionen paa forskellig Maade støttede Grønlund, bl. andet ved i 1841 at tildele den stridbare Bjerregaard en meget alvorlig Irettesættelse i Lærerpersonalets Paahør — herom mere i næste Kapitel — og ved at godkende Grønlunds af Lærerne bestridte Ret til at overvære deres Undervisning, maatte disse Forhold, foruden at skade Skolens Omdømme, ogsaa svække Skolelederens Anseelse.

Ikke blot forbitrede disse Spektakler hans Liv, men de bidrog ogsaa i nogen Grad til at nedbryde den snart 60-aarige Mands Helbred. Grønlund led af Nyregrus og klagede allerede før 1839 over Svagelighed og mindsket Arbejdskraft. Værre blev det efter 1839. I Anledning af en Scene med Bjerregaard giver han Direktionen følgende Skildring af sine Lidelser: »Natten derpaa blev jeg angreben af et voldsomt Nyresting med nervøse Tilfælde og med de ulideligste Smertes, der kun med Møje lod sig fordrive efter ni Dages Forløb med alskens Afføring, Iglar, Opium og Aareladning, Salve, Draaber og flere Slags Mixtur, saa at jeg var nær min Grav, hvorfra kun min stærke Natur frelste mig. Og endskjønt jeg vel tror, at Sygdommen var en Følge af Forkølelse, saa forsikrer dog min Læge, Dr. Markussen⁷⁷⁾, at det aldrig uden foregaaende Ærgrelser og krænkende Behandling vilde være kommet til et saa voldsomt og næsten ubetvingeligt Udbrud«. Der er vel nok en Del Overdrivelse i denne Sygehistorie, men det er let forstaaeligt, at de fortsatte

Stridigheder har skabt Irritation og Mangel paa Sindsligevægt hos ham, og at dette ogsaa har paa-virket hans Helbred.

Hertil kom saa, at hans Anseelse i det almindelige Omdømme blev undergravet ved hans haabløst derangerede økonomiske Forhold. Han var i Borg og Gæld til alle Sider. Han skyldte Penge bort, da han kom fra Vordingborg. Begyndelseslønnen i Kolding var lille, han havde en stor Familie, han synes at have været en daarlig Økonom. Hans Indberetninger vrimler af Hentydninger til hans Fattigdom og Nød. Han undsaa sig ikke en Gang for at nævne denne Sag i sine Programmer. »Jeg maa selv spare, thi det bliver fra alle Kanter gjort mig til en pinlig Nødvendighed«⁷⁸), hedder det et Sted ganske umotiveret. I en Indberetning til Direktionen, i hvilken han vel stærkt har drøftet sine egne Fortjenester, fortsætter han med lignende Taktløshed: »Og Alt dette er sket, medens jeg selv dagligt sukkede under Bekymringer for dette Livs Ophold«. Atter og atter trygler han om Lønforhøjelse eller Gratiale. Hvad han ikke fik paa denne Maade, søgte han at opnaa ved Forskud eller Laan af Skolefonden og andre Statsinstitutioner. Han fik Forskud paa Løn og Forskud paa Huslejegodtgørelse, dernæst Udsættelse med Afdrag, saa at han til sidst havde Laan paa 6—7 Aars Afbetaling. For at klare sig maatte han laane paa sit Indbo. Han drev det saa vidt, at han ikke en Gang fornyede Assurancen for dette Laan, saa at han paa Forespørgsel maatte meddele, at »han paa Grund af sine tarvelige Indtægter i nogle Aar havde set sig nødsaget til at forsømme denne Sikkerhedsforanstaltning«. Han havde faaet bevilget ekstraordinær

Friplads — for Skolepengenes Vedkommende — til sine Sønner, men var stadig i Restance med Brænde- og Lyspenge. Han havde saa lidt Æresfølelse, at han, for at skaffe sig en Biindtægt, overtog talrige betalte Overtimer. Samtidig med at han fik Forskud paa sin Huslejegodtgørelse, undlod han at betale Huslejen, saa at han til sidst skyldte sin Vært, Købmand Moses Friederichsen, 500 Rdl. Ved et for Forligskommissionen tinglæst Forlig havde han forpligtet sig til at afdrage denne Gæld med 65 Rdl. Kvartalet, men i 1841 meddeler Direktionen Stiftsøvrigheden og denne Forstanderskabet, at Købmand Friederichsen, da Grønlund ikke overholdt Forliget, havde krævet sit Tilgodehavende successivt udbetalt af hans Gage, og at han, hvis dette Krav nægtedes, vilde belægge Grønlund med Gældsarrest. »Det maa«, hedder det i Skrivelsen, »være Directionen ønskeligt, om et Arrangement i denne Sag kunde træffes, hvorved Rector Grønlund kunde undgaa en for Directionen og ham selv saa ubehagelig Afbrydelse af hans Embedsfunctioner«. Derfor anmodes Stiftsøvrigheden og Forstanderskabet om at prøve paa at faa Sagen mindeligt afgjort. Forlig blev sluttet mod kvartalsvise Afdrag paa 40 Rdl. i Grønlunds Gage og Skrivelse herom i Juni 1841 sendt til Regnskabsføreren, Prokurator Dahl⁷⁹). Denne sender imidlertid Svar tilbage, at »Rectorens Gage til indeværende Aars Udgang er der allerede saaledes disponeret over, at yderligere Afgang er umulig, saa at jeg ikke ser mig i Stand til i dette Aar at indeholde noget Afdrag til Friederichsen, om endog Rectoren hertil vil give sit Samtykke«.

Da det saa i 1843 blev afgjort, at Kolding Skole skulde have en begunstiget Stilling, under Forsøget

med den reformerede Undervisning, maatte det staa klart for Direktionen, at Grønlunds Stilling var saa rokket, at Opgaven ikke kunde betros ham. Efter at Rektorstillingen var tilbudt Ingerslev, og denne havde modtaget Tilbudet, sendte Direktionen 14. Februar 1844 Forstanderskabet Meddelelse om Rektorskiftet og Grønlunds Entledigelse i Naade og med 1000 Rdl. i aarlig Pension, med Tilføjelse, at den allerhøjeste Resolution om denne Sag under samme Dags Dato var sendt til Rektor Grønlund.

Hvad enten Grønlund har været forberedt eller ikke, maa Slaget have været frygteligt. Dybt ned-sunket i Gæld saa han med eet sine Indtægter formindskede med omtrent det halve Beløb. En Maaned forud havde han haft den Ydmygelse, at hans Søn, Frantz, af Lærerne var forlangt udelukket af Skolen. Nu led han en anden, endnu større Ydmygelse, at se sig selv lukket ude af den Skole, som han havde ledet i ti Aar, efter egen Mening med stor Dygtighed. Han havde den Frejdighed, før Rektor Ingerslev selv overtog sin Stilling, at indfinde sig paa Skolen og meddele den konstituerede Leder, Adjunkt Trojel, at han vedblivende ønskede at fungere. Trojel afviste ham under Henvisning til Direktionens Skrivelse, at »Rector Grønlund havde ophørt at fungere«. Ingerslev tilføjer i sin Indberetning om Sagen, at Grønlunds Ønske havde en dybere Grund. »Han har nemlig for mig fremført den indstændige Begæring at fortsætte paa Skolen som Timelærer i Tysk. Dette kan ikke ske, selv om Grønlund, hvad jeg endda er lidet tilbøjelig til at tro, havde de dertil nødvendige Kundskaber og Lærergaver«.

Forholdet mellem Grønlund og Ingerslev maatte

nødvendigt medføre Rivninger. Biblioteket var i Uorden, og Ingerslev forlangte, først høfligt, dernæst i en skarp Tone, Aflevering af de manglende Bøger. En Strid om Huslejegodtgørelsen for April Kvartal endte med, at de begge fik Godtgørelsen udbetalt. Da Grønlund ønskede at beholde Rektorhaven ved Søen, protesterede Ingerslev, bl. andet med det Argument, at »denne Have bliver lige saa forsømt som den før ved den gamle Skolebygning beliggende«. Direktionen traf den salomoniske Afgørelse, at Grønlund fik Lov at beholde en Tredjedel af Haven. Størst Bitterhed foraarsagede Sønnen Frantz, som Rektor Ingerslev havde faaet genoptaget i Skolen. Det er let forstaaeligt, at Opholdet i Skolen har været pinligt for Drengen, og der findes i Skolens Arkiv Citater af et næsten hysterisk Brev fra Sønnen til Faderen, i hvilket han trygler om at blive udmeldt af Skolen. Ingerslev paa sin Side klager i et Brev til Direktionen over Drengens skammelige Uaknemmighed, hans Dovenskab og hans hadefulde Sindelag, der bl. andet viste sig i, at han udbredte falske Rygter om Skolen. Resultatet blev, at Grønlund udmeldte Drengen for privat at dimittere ham. Med Paaberaabelse af den kongelige Anordnings Bestemmelser om privat Dimission søgte Ingerslev at hindre dette, men led den Krænkelser, der ærgrede ham stærkt, at Direktionen gav Grønlund den søgte Tilladelse.

Bevidst eller ubevidst maa disse Rivninger have paavirket Ingerslevs Dom om Grønlunds Ledelse af Skolen. Den var ikke blid. »Skolens Tilstand ligger langt under de ikke synderligt glimrende Forventninger, jeg havde gjort mig«, hedder det i hans første Indberetning. I de følgende Skrivelser er

Tonen endnu haardere: »De forvirrede Forhold, som her i flere Henseender har fundet Sted, den slette Aand hos en Del af Disciplene, den fuldstændige Mangel paa Plan og Sammenhæng i den hele Undervisning har selvfølgelig hindret Fremgang Grønlund er en Mand, om hvem jeg ikke skal fælde nogen Dom (!), men som Directionen selv har erklæret uduelig til at forestaa en Skole ved at foranledige ham mod hans Vilje entlediget fra hans Embede«.

Ingerslevs Dom over Grønlunds Virksomhed og dens Resultater stemmer med Direktionens Udtalelser i dens Indstilling til Kongen om Grønlunds Afsked. Det hedder i denne, at »Rector for Kolding lærde Skole, J. Grønlund, hverken med Hensyn til Kundskaber eller de øvrige fornødne Egenskaber har været i Stand til at fyldestgøre de Fordringer, som med Rette bør gøres til en Embedsmand i en saadan Post«. Efter Direktionens Mening har de senere Aars Stridigheder mellem Grønlund og Bjerregaard »bidraget til at sætte den Førstnævntes Mangel paa Embedsconduite, Tact for det Sømmelige og Evne til at sætte sig i Respect hos Lærerne i et desto klarere Lys, og Directionen maae derfor ansee det for umuligt for Rector Grønlund — *ogsaa med Hensyn til hans notoriske Mangel paa Kundskaber og Lærdom* — at kunne genvinde den Agtelse og Tillid, som maae ansees for den første og ueftergiveligste Betingelse for en Rector«. Direktionen maa derfor »ifølge Omstændighederne og de den fra flere Sider tilkommende Efterretninger og Oplysninger fra Byen, holde sig overbevist om, at dersom han ikke, jo før jo hellere, fratræder Embedet, vil Skolen om føje Tid synke ned i en til Opløsning

grændsende Tilstand«. Hertil kommer saa, efter Direktionens Opfattelse, det betydningsfulde Forhold, at »det har behaget Deres Majestæt at bifalde, at Kolding Skole skal organiseres som et udvidet Institut af større Omfang og Betydning end de hidtilværende lærde Skoler Rector Grønlund, der end ikke under sædvanlige Forhold har været sin Plads voxen, vil umuligt kunne fyldestgjøre de Fordringer, som ere Følger af Skolens nye Organisation, saa at det ogsaa fra denne Side bliver aldeles nødvendigt, at han afløses af en anden Rector«.

Man kan sikkert antage, at det sidste Hensyn har været det afgørende for Direktionen, og at dette Hensyn har bidraget til at skærpe den ovenfor anførte Dom over Grønlunds hidtidige Ledelse af Skolen og hans Kvalifikationer i det hele taget. Det ser f. Eks. lidt mærkeligt ud, at den samme Direktion, som i 1843 taler om »*hans notoriske Mangel paa Kundskaber og Lærdom*«, for 10 Aar siden havde forfremmet ham til Rektor. Det vilde være en Uretfærdighed mod hans Eftermæle ikke meget stærkt at fremhæve, at Dommen i hvert Fald kun er berettiget for den sidste Halvdel af hans Embeds-tid, og at den bør lyde adskilligt mildere, naar der ogsaa tages skyldigt Hensyn til hans Arbejde i de første fem Aar. Grønlund var ikke nogen fremragende Mand. Det er let at pege paa hans Fejl, og han overvurderede i høj Grad sit eget Værd. Men han arbejdede med en god Vilje, han søgte, i de første Aar med noget Held, at genrejse Skolens Orden og Anseelse, han ønskede at skærme Disciplene mod Overbebyrdelse og at mildne den barbariske Skoletugt, han virkede for en inderligere Forbindelse

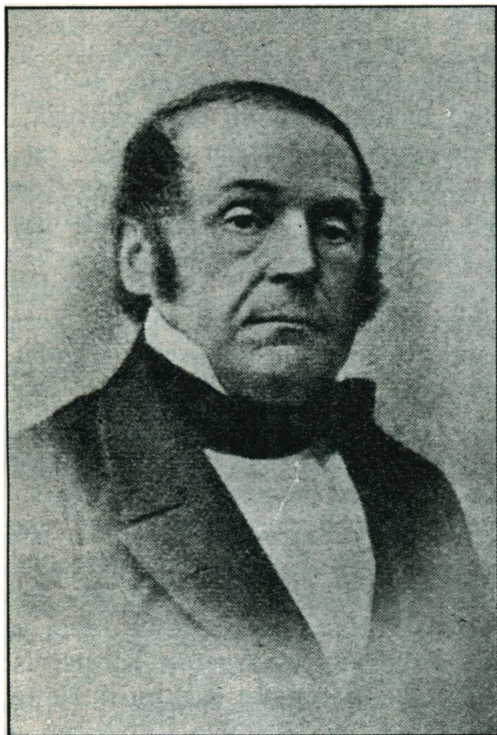
mellem Skolen og Hjemmet, end man før havde haft. Han havde Forstaaelsen af, at en ny Tid var ved at stille nye Krav til Skolen, men han manglede aandelig Myndighed til at gennemføre sine Idealer, og ublide Livsvilkaar hæmmede hans Stræben og medførte hans tragiske Nederlag.

Han blev — mærkeligt nok — boende i Kolding efter sin Afsked. At Forholdet mellem ham og Ingerslev i de senere Aar er blevet mindre spændt, ses af et Brev fra Ingerslev i 1855: »Hvor jeg har kunnet, har jeg bestræbt mig for at gøre den gamle i sin Tid i Livets Besvær noksom prøvede Mand hans Livs Aften saa blid som mulig«. Skolens Protokoller viser, at Ingerslev indbød ham som Censor til Skolens Eksaminer, og man kan formode, at han ogsaa har anbefalet ham til privat Undervisning og paa anden Maade støttet ham.

DE BJERREGAARDSKE AFFÆRER.

Af forskellige Grunde havde baade Grønlund og Ingerslev med uforstaaende og stridbare Lærere alvorlige Sammenstød, der appelleredes til Direktionen. Afgørelsen gik altid Lærerne imod. Den haardeste Kamp var Kampen mellem Grønlund og Overlærer Bjerregaard. Den gik — fordi den var en fortsat Række af Sammenstød — baade officielt og i samtidige, private Breve under Navnet »De Bjerregaardske Affærer«, den fylder ca. 100 Sider i Korrespondanceprotokollen, den strakte sig over fem Aar og endte med Afsked for begge de stridende Parter.

Janus Bagge Friis Bjerregaard var født i Kiel den 21. Juni 1807, Student med Udmærkelse 1823. I 1830 vandt han Universitetets Guldmedaille for

Janus Bagge Friis Bjerregaard.

Besvarelsen af en filologisk Prisopgave, blev filologisk Kandidat 1831, Overlærer i Kolding fra 1. Juli 1837, Magister 1840, entlediget 27. December 1844, umiddelbart derefter ansat som Overlærer i Slagelse, en Stilling, som han allerede opgav den 24. Januar 1845 for at overtage Pladsen som Bestyrer

for det lærde Institut i Fredericia, hvor han døde i Embede den 10. Januar 1870.

I sin første Indberetning roser Grønlund Bjerregaard som en meget dygtig Lærer med fortræffelige Kundskaber i Græsk og Latin. Denne Ros gentages, og endnu i 1843 taler han om hans »herlige filologiske Kundskaber«. Men samtidig dadler han, at Bjerregaard lader haant om al Pædagogik, at han giver urimeligt lange Lektier og Stile, og at han optræder ganske hensynsløst over for Disciplene, hvem han »mere behandler som bevidstløse Maskiner eller som Soldater ved Excerskolen end som Fornuftvæsener«. Brutal i sin Bedømmelse, saa at han, ikke tilfreds med den laveste Karakter: 6 (= Slet), indførte en ny af ham selv opfundet Karakter: 7, ofte med Tilføjelsen »Skal have Prygl« eller »Skal have Hug«, regelmæssigt otte, en enkelt Gang seksten Spanskrørsslag med et Spanskrør, som han synes at have fornyet for egen Bekostning. Forgæves søgte Grønlund at bevæge ham til at være mere maadeholden. »Jeg prygler, naar jeg har Lyst«, svarede Bjerregaard, »og lader mig ikke foreskrive noget af Dem«. Hans pædagogiske Ideal var efter Grønlunds Skildring »den gamle Klosterdisciplin«. Han var en kold, indesluttet, sarkastisk Natur, skarp i sine mundtlige og skriftlige Udtalelser, desuden forfængelig og herskesyg, »vilde ikke anerkende Grønlund som sin, men kun som Skolens Rektor«. Systematisk titulerede han ogsaa over for Disciplene Rektor som »Hr. Grønlund«. Derimod var han meget fordringsfuld med Hensyn til sin egen Magistertitel, blev rasende forbitret paa en Kollega, der havde kaldt hans Hustru »Madam«, slettede i Grønlunds Rundskrivelse »Dr.« foran Timelæreren, Læge

Esrichts Navn og erstattede det med »Regimentskirurg«. Han »korrexede Lærerne«. Da en Gang en af hans Kollegaer følte sig stødt over en af Bjerregaard givet Anmærkning, fik han til Svar: »Det er ikke Dem, jeg mener. De er mig en alt for ubetydelig Person, til at jeg skulde bekymre mig om Dem. Det er Rektoren, det skal ramme«. Over for Forældrene udviste han en anmassende Stolthed og stødte i den Grad Folk fra sig ved sine »krænkende Bitterheder, at han mentes at lide af en Slags Aandsforvirring«. Ved sin hele Optræden havde han tabt sin Agtelse ikke blot i Skolen og i Byen, »men i mange Miles Omkreds«.

Skønt Grønlund ønsker at give det Udseende af, at Bjerregaard var lige saa ilde lidt af sine Medlærere som af sin Rektor, fremgaar det dog af et Brev til Direktionen, at dette ikke altid var Tilfældet. I 1839—40 havde han, efter Grønlunds Fremstilling, »søgt at stifte en farlig Koalition, der havde til Hensigt at berøve mig min hele Anseelse, trak alle Lærerne til sig, undtagen Bryndum, der gennemskuede Planen . . . rev ned paa mig, stemte Lærerne til at opponere imod mig ved alle Lejligheder . . . thi der ligger en koglende Kraft i hans Øjne, som i Klapperslangens, der kan trække til sig alt, hvad der ikke tager sig i Agt«. Utvivlsomt staar denne mod Grønlund fjendtlige Stemning i Lærerpersonalet i Forbindelse med Borgens Entledigelse i 1839 og Forsøget paa at fjerne Cantor Rasmussen i 1840, og man mærker, at Grønlund i sin Skildring skjuler noget. Men da saa Lærerpersonalet i Sommeren 1840, medens Bjerregaard var i København for at tage sin Magistergrad, mærkede, hvor herligt alt gik paa Skolen uden ham,

blev »Koalitionen sprængt«, og da den hjemvendte Bjerregaard derefter søgte at vinde Grønlunds Ven- skab — »til min store Forbavselse roste han end- ogsaa min Oversættelse af »de Oratore« — kunde Grønlund, der »straks maatte gennemskue hans Hen- sigter, ikke modtage et Venkab, der var bygget paa saa uædle Grunde, og fra den Tid udbrød hans Had i fortærende Flammer«.

Derefter følger Skildringer af alle Bjerregaards Nederdrægtigheder. Han udeblev systematisk fra de maanedlige Omflytningsmøder, idet han oven i Købet »rumsterede, smækkede med Dørene og lavede Støj i Klassen ved Siden af«, ligeledes tre Aar i Træk fra Translokationen, de to Gange uden Meddelelse, tredje Gang »ved Bud gennem Skolekonen«. Lærer- møderne forsømte han, naar det behagede ham, i et Skoleaar seks af elleve, og naar han kom, benyttede han Tiden til at sige Grønlund Uartigheder »medens han gik som den ene Regerende med stærke Skridt op og ned ad Gulvet, og de øvrige Lærere havde stillet sig omkring ved Væggene«. Pludseligt kunde han saa raabe: »Er der intet Andet at forhandle i Lærermøderne, kan man lige saa godt blive hjemme«. Hans Formastelighed gik saa vidt, at han søgte at forstyrre Skolens offentlige Kirkegang med den Motivering, at »man efter Forordningen dog ikke kunde tvinge Disciplene dertil, og at man derved let kunde komme i Klammeri med Forældrene«.

Da Grønlund en Gang var kommet nogle Minutter for sent til sin Klasse, beklagede Bjerregaard, der læste i Naboklassen, sig over, at han var blevet forstyrret i sin Undervisning, og udtalte i Discip- lenes Paahør Ønsket om, at Grønlund »en anden Gang vilde komme lidt ordentligere«, hvorefter han

smækkede Døren i. Da Grønlund havde summet sig lidt, gik han ind til ham og lod ham vide, at han ikke tog mod Irettesættelser af ham, hvortil Bjerregaard svarede: »Jeg gør ikke alene dette, men mere end dette, naar De fortjener det, og naar De næste Gang kommer for sent, faar De en Anmærkning«. Forudsat, at Fremstillingen er paalidelig, maa man give Grønlund Ret, naar han fortsætter: »Yderligere kan dog en Lærer ikke gaa mod sin Rector, naar det ikke skal ende med Haandgribeligheder«.

At det i det mindste een Gang nær var kommet til Haandgribeligheder, ses af en anden »Affære«. Bjerregaard vilde spærre Grønlund Indgangen til sin Klasse, idet han erklærede, at der havde Grønlund ikke noget at bestille. »Dog, jeg lod mig ikke Indgangen spærre, og kunde for min egen Anseelses Skyld ikke gøre det, men da jeg var den stærkeste, saa banede jeg mig Vej med Magt, men hvor forargeligt!«

Endnu en Scene. Grønlund gik ind i Bjerregaards Klasse for at bede ham om nogle Eksamensoptegnelser, som Bjerregaard havde undladt at give ham til Læremødet Aftenen forud. »Han lod, som han ikke forstod det, begyndte at rynke Panden, krølle Næsen og vise Tænder, stak sit Øre tæt hen til min Mund og spurgte: Hvad sa'e De? Da saa Grønlund »i en forstærket Tone, men lige saa høfligt som før« gentog sin Anmodning, svarede Bjerregaard »med et højst uforskammet Aasyn, som ingen kan forestille sig, der ikke har set det«, at det kunde Drengene gøre, og lidt efter: »De kan passe Dem selv«. »En saa nedværdigende Opførsel viser Magisteren mig i Disciplenes Nærværelse, for at gøre Skandalen

fuldstændig«. Det var efter denne Scene, at Grønlund fik det Side 131 omtalte Sygdomsanfald.

Naar saa Grønlund — for at undgaa Mundhuggeri — sendte ham en skriftlig Meddelelse, fik Overbringeren Brevet tilbage med den Hilsen, at »vilde Hr. Grønlund ham noget, kunde han selv komme til ham«. Da Grønlund en Gang selv overbragte ham et Brev i hans Klasse, nægtede Bjerregaard at modtage det: »Her er ikke Stedet at modtage Deres Breve, De kan sende det hjem til mig«. Det kunde ogsaa falde ham ind at kaste Breve i Katederpulten og 14 Dage efter rase over, at de var »fravendte ham« og kræve en Undersøgelse. Det var et Tilfælde af denne Art, som i 1841 bevirkede de overordnede Autoriteters første Indgriben.

Ud fra Oplevelser af den Art tog Grønlund ved Translokationen i 1841 sine Betragtninger fra 1834 — Side 128 — op til Revision under et nyt Synspunkt. Han betonedede atter Nødvendigheden af et godt Samarbejde mellem Lærerne og indflettede med tydelig Adresse til Bjerregaard følgende Bemærkning: »Held da Enhver, der idet han stræbte at forædle Andre, ogsaa har forædlet sig Selv, og saaledes kan aflægge dette Regnskab med Frimodighed og uden at frygte for Frelserens: Ve den, fra hvem Forargelsen kommer«⁸⁰). Det har sikkert været en haard Skuffelse for Grønlund, at Bjerregaard var udeblevet fra Translokationen.

Meget af, hvad ovenfor er meddelt om Forholdet mellem Grønlund og Bjerregaard, unddrager sig Kontrol. Det viser med Sikkerhed, at Skolen i Aarene omkring og særligt efter 1840 har været Skueplads for forargelige Optrin, og det er let for-

staaeligt, at Forældre ikke ønskede at sende deres Børn til en Undervisnings- og Opdragelsesanstalt, hvor de ledende gav et saa slet Eksempel. Skolen kom i stigende Vanry, og Discipeltallet sank til 29. Men Grønlunds Referater beviser ikke, at al Skylden har ligget hos Bjerregaard, at denne har været en næsten sindssyg Kværlant, og at Grønlund selv har været den blide og resignerende Fredens Mand, som han i sine Indberetninger ønsker at gaa for. Man maa antage, at der fra først af har været en saadan Modsætning til Stede i de to Mænds Karakter, at Samarbejde hurtigt umuliggjordes. Bjerregaard, der var et Stykke af en Videnskabsmand med glimrende Eksaminer, Universitetets Guldmedaille og Magistergraden, har set ned paa Grønlund, der ikke havde filologisk Embedseksamen. Det er i saa Henseende betegnende, at da Grønlund i 1837 havde indsat ham som Overlærer med en *dansk Tale*, takkede Bjerregaard *paa Latin*, sandsynligvis den sidste latinske Tale, der er holdt paa Skolen. Endvidere ses det af forskellige Meddelelser, at Bjerregaard har set paa den nymodens Pædagogik med ufordulgt Foragt og betragtet Grønlunds pædagogiske Teorier som Floskler og Vrøvl. Han har foragtet Grønlund som Lærer i de klassiske Sprog, som Skoleleder, sandsynligvis ogsaa som Menneske. Han har ment, at han selv var ham i høj Grad overlegen, og, herskesyg som han var, har han ikke villet finde sig i nogen som helst Indblanding i sit Arbejde fra hans Side. Paa dette Punkt var han i Overensstemmelse med den almindelige Tankegang hos den Tids Lærere, en Tankegang, som ogsaa Ingerslev maatte kæmpe med. Bjerregaard har sikkert været en forfængelig Mand, eftersom han ofte

i Protokollerne føjede *Mag.* eller *A. M.* til sit Navn. At han har undladt at komme til Lærermøderne, ses af Protokollerne. Det maa anses for sikkert, at han, naar det behagede ham, er udeblevet fra de maanedlige og aarlige Translokationer. At han baade mundtligt og skriftligt er optraadt anmassende og upassende over for ikke blot Grønlund, men ogsaa selve Eforatet, fremgaar baade af Direktionens Skrivelse i 1841 og af Afskedigelsesskrivelsen i 1843. I Skolens Protokoller findes sikre Beviser for, at han i hvert Fald to Gange er optraadt ganske usømmeligt over for Skolens Rektor. En Gang skrev han en Anmærkning om, at en Klasse var kommet til Skolen i et uanstændigt Optog »tildels som Følge af en misforstaaet Iver for at forene deres Læsen ude i Byen hos Hr. Grønlund med deres Pligt at være punktlig til Stede paa Skolen ved Undervisningens Begyndelse«. Endnu hensynsløser optraadte han ved en anden Lejlighed. Da Grønlund i Februar 1841 havde sendt et Brev, der vakte hans Forbitrelse, til ham i Klassen, skrev han følgende Anmærkning: »Øverste Klasses Disciple advares mod den Uskik at overløbe mig med Hr. Grønlunds Breve, naar jeg underviser i Naboklassen. Noget hvori saa vel Vaupell som Finsen har gjort sig skyldige. Næste Gang dette skeer igjen, faar Overbringeren Prygl. Mag. J. Bjerregaard«. Ligeledes indførte han Anmærkningen i de to Disciples Karakterbøger til Forevisning i Hjemmet. I den Anledning tilføjede Grønlund baade i Protokollen og i Karakterbøgerne: »Til slige Anmærkninger som den ovenstaaende og en saadan Trudsel er Hr. Bjerregaard i sin Stilling aldeles uberettiget, hvorfor den herved erklæres for ugyldig. Grønlund, Rektor«. Tilfældet var ikke enestaaende.

En anden Gang indførte Bjerregaard 24 Anmærkninger og Grønlund 24 Kontraanmærkninger i 24 Karakterbøger, en opbyggelig Læsning for de 24 Hjem.

Grønlunds fortsatte Klager medførte, at Direktionen i 1841 afkrævede Bjerregaard en Erklæring og anmodede Justitsraad Estrup om i Skolens Lokaler at afholde en retslig Undersøgelse, der skaffede Disciplene en ekstra Fridag og Byen et for Skolen lidet smigrende Samtalestof. Bjerregaards Erklæring fylder seksten Kvartsider. Den har til Motto »Man har ikke Ro længer end ens Nabo vil« og er meget skarp og ironisk mod Rektor Grønlund. Han betegner stadig denne ved G., med en Note om, at »Tegnet G. betyder her og fremdeles S. T. (s. Salvo Titulo) Hrr. Johannes Grønlund, Rector ved den lærde Skole i Kolding«. Et andet Sted siger han, at det varede fire Aar, inden G. begyndte at kalde ham »Hrr. Magister«, og tilføjer følgende Note: »Navnet »Overlærer« har han en vis Sky for formedelst den første Del af Sammensætningen«. Efter at have imødegaaet de fremsatte Klager slutter han sin Erklæring med i en sidste Linie, skrevet med større Bogstaver og særdeles fremtrædende midt under de forrige Linier, at udtale, at »G. gjorde Foranstaltningen og

forsaavidt

sig selv latterlig hele Aaret om«.

Efter at have modtaget Indberetning fra Stiftsøvrigheden udtaler Direktionen, at den »i det væsentlige tiltræder den af Stiftsøvrigheden ytrede Anskuelse, at der vel ikke ved de foretagne Undersøgelser ere oplyste saadanne bestemte Facta, der kunde

indeholde fuldt juridisk Bevis for de betydeligste af de af Rector Grønlund mod Overlæreren fremsatte Beskyldninger, men at der dog baade ved Undersøgelsen og ved de tidligere Forhandlinger i Sagen ere fremkomne saadanne Data, der give fuldgyldig Anledning til at udtale en velfortjent og streng Dadel over den af Mag. Bjerregaard udviste Adfærd«. Direktionen gennemgaar derpaa de enkelte Klagepunkter og udtaler bl. a., at Bjerregaard har »et aldeles vrangt Begreb om, hvad han skylder sin Foresatte«, at hans gentagne Tilføjelser i Drengenes Karakterbøger »skal have Prygl« røber en saadan Mangel paa Tact og Eftertanke over, hvorledes Disciple bør behandles, at Directionen alvorligen maa have ham paalagt for Fremtiden at afholde sig fra en for en Lærer saa upassende Adfærd, at hans Vægning ved at modtage Rectors Breve findes saa pligtstridig, at man maa bede Ephoratet om tilbørligen at irettesætte ham«. I Anledning af, at Bjerregaard i sin Erklæring havde udtalt, at Ordet »De« i den Side 143 citerede Anmærkning angik Eleverne og ikke Rektor, skriver Direktionen: »Om end Direktionen vilde lade Overlærerens Fortolkning af hans Ytring til Rectoren: »Naar De næste Gang kommer for sildig, faar De en Anmærkning i Protocollen« gjelde — hvilken Fortolkning efter alle oplyste Omstændigheder synes lidet antagelig — saa har han dog i høj Grad tilsidesat Sømmelighed og det for en dannet Mand passende og værdige Forhold ved at unnlade at gøre sit til at berigtige den mere for ham end for Rectoren ærenærgaaende Mening, at han skulde have tilladt sig saa plumpe Fornærmelser mod sin Foresatte. Da imidlertid hans egen Følelse ikke hidtil har bragt ham selv

til at erkjende dette, maa Directionen nu paalægge ham i samtlige Læreres Overværelse enten at erklære, at han ikke ved Ordet *De* i ovennævnte Ytring har sigtet til Rectoren, men kun til Disciplene, saafremt han maatte være sig bevidst, at dette virkelig har været Tilfældet, eller i modsat Tilfælde at gjøre Rectoren en passende og fyldestgjørende Afbigt for den ham tilføjede Fornærmelse«. I Modsætning til den skarpe Tone, der anvendes om Bjerregaard, bruges meget milde Udtryk om de Punkter, i hvilke Rektor Grønlund formenes at have haft Uret. Og medens Direktionen nøjes med at anmode Eforatet om at paamine Rektor Grønlund om »i Fremtiden at afholde sig fra saadanne og lignende Anomalier« (o. Afvigelser fra det anordnede), trues Bjerregaard med Afsked, »saafremt Directionen ikke erholder afgørende Prøver paa en alvorlig Forbedring af Tænke- og Handlemaade fra hans Side«.

I Henhold til Direktionens Anmodning kom dernæst baade Biskoppen og Amtmanden til Kolding og meddelte i Lærerpersonalets Paahør Rektor Grønlund og Magister Bjerregaard Indholdet af Direktionens Skrivelse, hvorefter Bjerregaard aflagde den krævede Erklæring, at han ved Ordet *De* i den paa-talte Udtalelse havde ment Disciplene og ikke Rektor.

Der har i Anledning af Spektaklerne været Tanker fremme om at forflytte Bjerregaard til Randers, men dette opgaves paa Grund af hans Vægring. I nogen Tid efter Irettesættelsen var Forholdet mellem Bjerregaard og Grønlund ret fredsommeligt, men i 1843 medførte nye Stridigheder, at Direktionen tog Spørgsmaalet op til fornyet Overvejelse, vel ogsaa med Henblik paa den nær forestaaende Reform af Kolding lærde Skole og som en Indled-

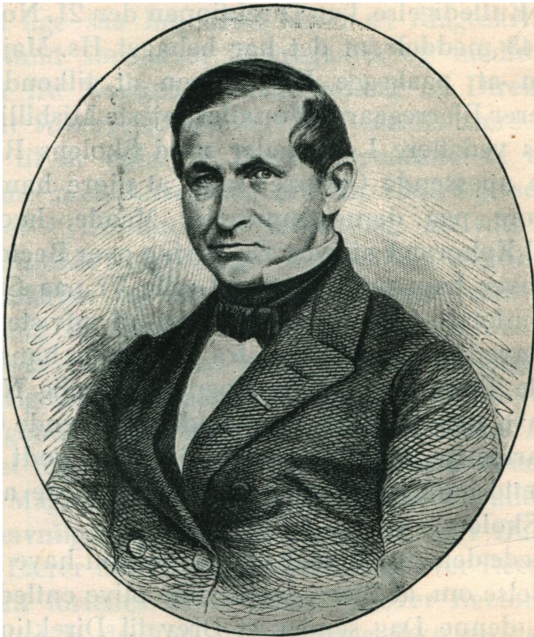
ning til ogsaa at faa Rektor Grønlund fjernet fra Skolen. Der er en iøjnefaldende Forskel paa Om-
 talen og Bedømmelsen af Rektor Grønlund i Direk-
 tionens Skrivelse i Juni 1841 og i den Indstilling,
 der i November 1843 anbefaler Bjerregaards Afsked.
 Indstillingen er i Virkeligheden affattet saaledes, at
 den i lige saa høj Grad bliver et Klageskrift over
 Grønlund som over Bjerregaard, og medfører da
 ogsaa fra Kongen en Anmodning til Direktionen
 om at »overveje, om der ikke maatte være Anled-
 ning til at opfordre Rector Grønlund til at ind-
 komme med Ansøgning om sin Entledigelse«. Det
 hedder i Direktionens Indstilling, at »da Rector
 Grønlund er meget langt fra at besidde de grundigere
 Kundskaber og den højere Lærdom, som er saa
 ønskelig og næsten nødvendig for en Rector, og
 lige saa lidet ellers ved synderlig Dygtighed og
 behørig Conduite til alle Sider veed at erhverve og
 vedligeholde den for hans Post fornødne Agtelse,
 er det ingenlunde vanskeligt at forklare, at en Mand
 som Magister Bjerregaard, der baade i Kundskaber
 og navnlig philologisk Lærdom og i Duelighed
 som Lærer upaatvivlelig staar langt over Rectoren . .
 . . kan forledes til at hæve sig over Rectoren, og,
 benyttende de Fejl, hvori denne ikke sjældent har
 gjort sig skyldig, til at tilsidesætte den ham skyldige
 Agtelse og fortrædige ham ved en systematisk dril-
 lende Modstand«. Men da Bjerregaard jo ikke godt
 kan indstilles til Afsked paa Grund af Rektor Grøn-
 lunds Fejl og Mangler, indeholder Indstillingen selv-
 følgelig tillige en meget skarp Karakteristik og Kritik
 af Bjerregaard. Det siges, at han er »af en kold,
 indesluttet og til Sarkasme tilbøjelig Karakter, paa
 hvilken hans Studier ikke synes at have haft nogen

dannende Virkning«, og at han »med uannede Sæder forener en lidet agtværdig Karakter«, »der ikke veed at beherske sine Lidenskaber eller at iagttage det for hans Stilling passende og for enhver dannet Mand sømmelige og værdige Forhold«. Da Kongen slutter sig til Direktionens Forslag om Bjerregaards Entledigelse, kan Direktionen den 21. November 1843 meddele, at det har behaget Hs. Majestæt Kongen at paalægge Direktionen at tilkendegive Overlærer Bjerregaard »Vor allerhøjeste Misbilligelse af hans ved flere Lejligheder mod Skolens Rector udviste upassende Opførsel samt at gjøre ham opmærksom paa den usømmelige Maade, hvorpaa hans til Ephoratet afgivne Erklæring over Rectorens Klage over ham er affattet, og ville Vi paa Grund af det anførte af Overlærer Bjerregaard udviste Forhold have ham entlediget fra bemeldte hans nuhavende Post, hvorhos Vi dog af kongelig Naade ville have ham bevilget hans fulde nuhavende Gage som Vartpenge, indtil Vi maatte finde for godt atter at ansætte ham som Overlærer ved en af de andre lærde Skoler«.

Allerede den 29. Oktober maa Grønlund have faaet Meddelelse om, at Bjerregaard vilde blive entlediget, da han denne Dag sender et Brev til Direktionen, i hvilket han drøfter Spørgsmaalet om en Efterfølger. Brevet ender med at udtale, at Nyansættelsen vil »skjenke mig en rolig Alderdom og nogen Husvælelse efter saa mange Aars uforskyldte Chicaner og andre Genvordigheder«. Han har ikke den Gang anet, at hans egen Afsked snart vilde følge efter.

CHRISTIAN FREDERIK INGERSLEV.

Christian Frederik Ingerslev, Søn af Sognepræst, Konsistorialraad Ingerslev, var født i Gylling i Aarhus Stift 4. September 1803. Efter at være blevet Student

Christian Frederik Ingerslev.

i en Alder af 17 Aar slog han ind paa den akademiske Bane, livlig og lærelysten, udrustet med fortræffelige Evner og tidligt vænnet til at bruge og udvikle disse. Knappe økonomiske Kaar og en hæftig Nervefeber tvang ham snart til at tage en Huslærerplads, i hvilken han maatte undervise syv Timer om Dagen og desuden anvende lige saa mange

Timer til sit eget Studium. Dette maatte nødvendig tage paa hans af Naturen stærke Helbred, men det vænnede ham ogsaa tidligt til en Udholdenhed, som hans senere Livsforhold altid krævede. Allerede i Juli 1825 tog han teologisk Embedseksamen med bedste Karakter og kastede sig dernæst over det filologiske Studium, samtidig med at han tjente til Livets Ophold som Timelærer i københavnske Privatskoler. I 1827 vandt han Universitetets Guldmedaille, 1830 tog han filologisk Embedseksamen, i 1833 erhvervede han Magistergraden for en Afhandling om de homeriske Digte. Kort efter udnævntes han til Overlærer i Randers, hvor han tilbragte otte lykkelige Aar, elsket af sine Disciple, agtet og anset og afholdt af Forældre og Medlærere. De sidstes Kærlighed mindskedes, da han et Fjerdingaar som konstitueret Rektor ledede Skolen. Selv nøjagtig og samvittighedsfuld i Opfyldelsen af sine Embedspligter stillede han samme Krav til Lærerpersonalet. Han kunde derved blive mindre behagelig i sin kontrollerende Virksomhed, en Pligt, som han ikke mente at turde unddrage sig.

I Randers udgav han et lille Skrift om de lærde Skoler og skrev i et af Skolens Programmer »Bidrag til Skildring af det lærde Skolevæsen i Preussen, Sachsen, Bayern og Frankrig«. Da disse pædagogiske Arbejder havde henledet Direktionens Opmærksomhed paa ham, fik han i 1838 en større Understøttelse til i ni Maaneder ved Selvsyn at studere det højere Skolevæsen i Tyskland og Frankrig. Han nedlagde sine Iagttagelser i et stort Skrift »Om det lærde Skolevæsens Tilstand i nogle tyske Stater og Frankrig, tillige med Betragtninger og Forslag over det lærde Undervisningsvæsen i Danmark«, der i 1841 blev udgivet paa offentlig Bekostning.

I 1841 blev han udnævnt til Rektor i Viborg. Skønt han kun virkede i denne Stilling i knap tre Aar, voksede Elevtallet i denne Tid fra 24 til 57, et Bevis paa den Anseelse og Agtelse, han nød i det almindelige Omdømme som Skolemand og Skoleleder.

Den 14. Februar 1844 lod Ingerslev sig efter allerhøjeste Opfordring forflytte som Rektor til Kolding Skole, der af nationale Grunde var udset til, sammen med Odense Katedralskole og Metropolitan-skolen i København, at skulle prøve den ny Skoleordning, før denne indførtes ved alle Landets lærde Skoler. Efter Nedlæggelsen af Kolding lærde Skole i 1856 var han i nogle Aar — med Rektorløn — Adjunkt ved Metropolitan-skolen, en vanskelig Stilling, i hvilken han dog forstod at indordne sig. I 1861 blev han ansat som Rektor i Aarhus. Han gik til sin ny Gerning med Lyst og Energi, men mødte ikke den Anerkendelse og Velvilje, som han havde ventet, til Dels paa Grund af hans myndige Skoleledelse. Han virkede i Aarhus i syv Aar med samme Iver og Nøjagtighed og tilsyneladende samme Kraft som tidligere. Han døde 2. Februar 1868 uden foregaaende Sygdom. Den 1. Februar havde en af Lærerne under en privat Samtale bemærket en usædvanlig Distraction og Aandsfraværelse hos ham, og da han Dagen efter, en Søndag Morgen, var paa Vej til Kirke, faldt han pludseligt om paa Store Torv og bragtes derfra død til sit Hjem.

Ingerslev var en af sin Tids betydeligste Skolemænd, kundskabsrig, en fortræffelig Lærer, fremragende som Organisator og Administrator, klar i Tankegang, med aabent Øje for og sikker Forstaaelse af alle Skoleforhold, i Besiddelse af en utrolig

Arbejdskraft. Næst Madvig var han den, der havde størst Indflydelse paa den lærde Skoles Reform i Slutningen af Fyrrerne. Ved Siden af sit Skolearbejde og sine videnskabelige Sysler fik han Tid til at udgive talrige Skolebøger, latinske og græske Leksika, foruden at han som Redaktør forestod Udgivelsen af »Nordisk Konversationsleksikon«. Der var over hans Forfattervirksomhed en Ilfærdighed, som skyldtes hans økonomiske Forhold, men adskillige af hans Skolebøger betegnede dog Fremskridt i Forhold til de hidtil brugte.

Ingerslev blev kaldet som Rektor til Kolding for at løse to Opgaver. Han skulde bringe Orden, rense ud i en Skole, hvor Disciplinen var nedbrudt, og i hvert Fald øverste Klasses Disciple demoraliserede. Han skulde derefter skabe de nye Rammer for en udvidet Undervisning, med en ny Skolebygning, syv Klasser i Stedet for fire, et næsten fordoblet Lærerpersonele. Hans Korrespondanceprotokoller og Skolens fyldige, endnu interessante Programmer vidner om det store Arbejde, han udførte, et Arbejde der paa mange Maader, ogsaa ved Krigen i 1848 og 1849, blev besværliggjort og voldte ham mange Ærgrelser. Han gik til begge Opgaver med det ham iboende Mod og Kraft og Myndighed, støttet af Bevidstheden om, at han af Kongen og Direktionen var opfordret til denne Gerning. Han tog straks fat paa at reformere Undervisningsplanerne ved talrige Lærermøder, han udstedte nye Regler for Skolens Orden og Disciplin og gennemførte disse med Fasthed, over for Hjemmene, der var vante til megen Selvraadighed i Forholdet til Skolen, over for Disciplene, af hvilke adskillige maatte forlade Skolen, og over for Lærerne. Heller ikke disse var altid villige til at rette sig efter

hans Krav og fandt sig f. Eks. højst ugerne i, at han ved at overvære deres Undervisning søgte at kontrollere og vejlede dem. Han fik indrettet en Aftenskole til Disciplenes Lektuelæsning for saaledes at skaffe sig Sikkerhed for, at de forberedte sig ordentligt til Timerne, hvad de ikke altid havde gjort i Rektor Grønlunds sidste Aar. For at vænne Disciplene til Orden og Renlighed med deres skriftlige Arbejder undersøgte han selv regelmæssigt deres Stile-, Regne- og Skrivebøger og fik indført bestemt Form og Farve for de forskellige Hæfter. Han fik Inventaret helt fornyet, nye Kort, naturhistoriske og fysiske Apparater, et vel ordnet og katalogiseret Bibliotek, der efterhaanden voksede til ca. 3000 Bind, et særligt Discipelbibliotek, moderne Gymnastikundervisning med mange Slags Øvelser, under Ledelse af en Gymnastiklærer og en Assistent, Svømning fra Badebro, større Renlighed paa Skolen ved Ansættelsen af en Pedel. Sammen med Arkitekt Nebelong udarbejdede han Planerne for den ny Skolebygning, og det ses af Korrespondanceprotokollen, at det paa alle Punkter var Ingerslevs Forslag, der blev gennemført. Han glemte ikke Rektorboligen, men stillede ogsaa i saa Henseender sine Krav, mange og rummelige Værelser, en »Sal«⁽⁸¹⁾ paa tre Fag, en Have ved Skolen, dobbelt saa stor som Disciplenes Legeplads, en Stald til sine Køer, Værelser til to Tjenestepiger og en Tjenestekarl. At man paa højere og højeste Sted mente, at han var ret fordringsfuld paa egne Vegne, ses af den Side 35 anførte Udtalelse af Christian den Ottende.

Ingerslev var vant til at faa sin Vilje, han var vant til hurtigt og myndigt at afgøre alle Sager, og Modstand passede ham ikke. Han følte det i 1845 som en ufortjent Krænkelser, at Direktionen tillod privat

Dimission af Frantz Grønlund (Side 135), og meddeler Direktionen, at han derefter »aldrig vil kunne virke med Lyst og Glæde«. »Jeg vidste, at Ubehageligheder og Møjsommelighed forestod mig her, om jeg end ikke havde ventet saa meget, som jeg har fundet«. Han lader Direktionen vide, at han havde haft Ret til at vente Tillid og Støtte fra dens Side, og fortsætter efter en meget ublid Karakteristik af Grønlund: »Endelig er den Rektor, som denne Krænkelser tilføjes, en Mand, som vistnok slet ingen (!) Fortjeneste har, men som dog ved Hs. Majestæt Kongens og Direktionens Tillid blev, uden at have ansøgt derom, kaldet til at overtage denne Skoles Bestyrelse«. Ingerslevs Myndighed og Selvraadighed indbragte ham i de følgende Aar adskillige Advarsler mod at overskride Grænserne for sin Ret til at afgøre Sager paa egen Haand, f. Eks. da han i 1847 meddelte Direktionen, at han havde afskaffet Karaktererne i øverste Klasse, og da han en Gang paa egen Haand havde udvist en Discipel af Skolen. Haardst har han sikkert følt en Tilkendegivelse i Krigsaaret 1848 fra Undervisningsminister Monrad, der »beklager, at Frygt i den Grad har ytret sin Indflydelse paa Skolens Personale, at De har troet Dem nødsaget til saa hurtigt at stille Skolens Undervisning i Bero«. I alle tre Tilfælde søger Ingerslev i lange Indberetninger at retfærdiggøre sin Optræden.

Direktionen var Ingerslevs Foresatte, og dens Afgørelser maatte han finde sig i. Omvendt var han Lærerpersonalets Foresatte, og uden at vige krævede han fra dets Side ubetinget Lydighed over for sine Afgørelser. Protokollerne vidner om talrige haarde Sammenstød med mange af Skolens Lærere. Ingerslev krævede — mod det samlede Lærerpersonele — Ret

til at paabyde den enkelte Lærer Ændringer i hans Undervisnings Plan og Metode, til eventuelt Direktionen ved en saadan Sags Forelæggelse gav Læreren Medhold. Han paatalte skarpt enkelte Læreres overdrevne Pryglelyst og benægtede bl. a. deres selvstændige Ret til legemlig Revselse i Tilfælde af Dovenskab. Spørgsmaalet blev indanket for Direktionen, der stillede sig paa Ingerslevs Side og paabød Lærerne at erindre, at Rektor var deres Foresatte, hvem de skyldte Lydighed. Ligeledes nedlagde han Indsigelse mod, at Lærerne paa egen Haand byttede Inspektion eller ordnede Vikartimer ved privat Aftale med Kollegaer, en Uskik, der havde indsneget sig, og en Lærer, som derefter overtraadte Forbudet, fik en alvorlig Irettesættelse fra Direktionen. I et Cirkulære lod han Lærerne vide, at en medvirkende Grund til, at Disciplene ofte kom for sent, var, at Lærerne ikke mødte præcist til deres Timer, og at de ogsaa i denne Henseende burde foregaa Disciplene med et godt Eksempel. Stile forlangte han rettede og tilbageleverede helst Dagen efter, senest to Dage efter Modtagelsen. Naar der til Eksamen skulde gives skriftlige Opgaver, forlangte han disse til Gennemsyn, ændrede dem eller krævede nye Forslag. Ogsaa denne Sag blev, da Lærerpersonalet protesterede mod dette Krav fra Rektors Side, af Direktionen afgjort i fuldstændig Tilslutning til Ingerslevs Opfattelse.

Det ses af Protokollerne og bevarede Breve, at disse Meningsforskelle paa begge Sider skabte megen Bitterhed. Lærerne blev irriterede, maaske lige saa meget over Ingerslevs Form som over selve Kravene, Ingerslev opfattede Lærernes Modstand som personlig Fornærmelse. Der findes f. Eks. fra Adjunkt

Buch, hvis Undervisning Ingerslev havde kritiseret, følgende Brev: »Jeg har efter omhyggelig Overvejelse fattet den urokkelige Beslutning, med dette Skoleaars Udløb for enhver Pris at forlade min Stilling her ved Skolen. Jeg vil foretrække Armod for Vanære«. Han blev Aaret efter forflyttet til Nykøbing. En anden Lærer, hvis Stileforslag var blevet forkastet, forsøgte sig i den ironiske Brevstil:

»Deres Velbaarenhed. Indlagt har jeg den Ære høfligst at tilstille Deres Velbaarenhed en Opgave til dansk Stil i 4. Klasse, med det beskedne Haab, at det i denne Opgave maa være lykkedes mig at være saa heldig nogenlunde at have tilfredsstillet Deres Velbaarenheds Anskuelse om en passende Opgave for denne Klasses Standpunkt. Skulde dette mit ærbødige Haab atter denne Gang være forfængeligt, saa har jeg kun at ønske, at det maa lykkes Deres Velbaarenhed ved en Opgave lige saa udmærket heldigt valgt som den, Deres Velbaarenhed har givet 3. Klasse, at supplere mine uheldige Bestræbelser for at ramme Disciplenes Tarv. Jeg har den Ære at tegne mig Deres Velbaarenheds ærbødigste Tjener,

Rønne.

Velbaarne Hr. Professor, Magister artium Ingerslev,
Rektor ved den lærde Skole i Kolding,
Ridder af Dannebrog«.

Rønne slap daarligt fra sit Brevskriveri, idet han fra Ingerslev fik et bestemt Forlangende om Løfte om i Embedssager at iagttage en passende Tone, et Forlangende, som Rønne maatte love at efterkomme.

Medens det ikke lader sig afgøre, om i de mundtlige Meningsudvekslinger alle Uartigheder og grove

Ord var paa de vrede Læreres Side, saaledes som Ingerslev giver det Udseende af, er det sikkert, at han i sine Breve til Lærerne altid var høflig i Formen, selv naar han var ubønhørlig i sine Krav. En staaende Formel i hans Breve var, at han »tjenstlig« maatte anmode om o. s. v. En Gang prøvede en Lærer spottende at anvende samme Ordlyd, idet han »tjenstlig« foreslog Ingerslev »at ordne en Inspektion, som han ikke selv kunde besørge«. Brevet indbragte ham en skarp Irettesættelse fra Ingerslev og en alvorlig Paamindelse fra Direktionen. »Jeg ved vel«, skriver Ingerslev i Anledning af denne Sag til Direktionen, »at jeg ved uretfærdig Ondskab af Enkelte er bleven beskyldt for Myndighed (nødvendig over for enkeltes Vrangvillie eller Lunkenhed), men jeg skal vide at gøre min Pligt, selv med Udsigt til personlig Krænkelse, uden at lade mig afskrække af Frygt for Ubehageligheder«. Noget centralt i hans Væsen belyses klart af denne Udtalelse.

Skønt der var enkelte Lærere — særligt Overlærerne Trojel og Johnstrup — med hvem Ingerslev altid stod paa en fortrolig Fod, kan det med Sikkerhed siges, at det kollegiale Forhold mellem ham og Lærernes Flertal var daarligt. Man var nødt til at lyde, selv om man undertiden strittede imod, man maatte have Respekt for hans Dygtighed, men man holdt ikke af ham. Det er i saa Henseende betegnende, at, da Haderslev Skole i 1848 opslog nye Embeder, søgtes disse af ikke mindre end fire af Kolding Skoles Lærere. Over for Forældrene var Forholdet anderledes. Efter en Del Sammenstød i de første Aar lærte disse at tage de af Ingerslev krævede Hensyn til Skolen, og han var derefter fra Hjemmenes Side Genstand ikke blot for Respekt

og Anseelse, hvortil ogsaa hans Professortitel bidrog — efter 1847 gik han altid under Navnet »Profesoren« — men ogsaa for Tillid og Hengivenhed. Dette ses af adskillige anerkendende og taknemmelige Breve, særligt fra udenbys Forældre, der takker for hans Retsindighed og Humanitet, hans »faderlige Godhed og Omsorg« for deres Sønner, hans »dygtige og samvittighedsfulde Styrelse« af den »berømte lærde Skole«. Det fremgaar ogsaa af Brevene, at Ingerslev har haft et vaagent Øje med sine Disciple uden for Skoletiden, ikke mindst de udenbys Forældres Sønner, at han har været human og hensynfuld i sin Optræden over for dem, at han har søgt at paavirke dem ved private Samtaler, gode Ord, Opmuntringer og Langmodighed, og at han først, naar alt andet glippede, har benyttet sig af haardere Straffe, Suspension, Consilium abeundi, legemlig Revselse o. s. v., ofte sandsynligvis under Pres fra Lærerpersonalets Side.

Det kan ikke undre, at Skolen under Ingerslev vandt stor Anseelse, og at Glansen lyste endnu stærkere, da Kolding efter 1856 kun havde Mindet tilbage. Der har i Skolen været en fortræffelig Orden og Disciplin, der maatte virke velgørende og beroligende for Hjemmene efter de tidligere opløste Forhold. Ligeledes er det utvivlsomt, at der af Ingerslev og Lærere som Trojel, Johnstrup, Bryndum, Buch, Christens og Wittrup er givet megen god Undervisning i Skolen i disse Aar. Dog fremgaar det klart af Ingerslevs Udtalelser, at det hos mange af Lærerne har skortet enten paa Kundskaber eller Undervisningsdygtighed eller begge Dele. Men selv om Skolen undervisningsmæssigt set har haft betydelige Mangler, har den sikkert staaet paa Højde med de øvrige lærde

Skoler. I hvert Fald naaede Kolding lærde Skole ogsaa med Hensyn til god Undervisning i Ingerslevs Tid Højdepunktet i sin 300-aarige Virksomhed⁸²).

SKOLENS LÆRERE 1833—1856.

Adjunkt Bryndum fortsatte sin Undervisning i Historie, Geografi, Gymnastik og Svømning. I alle Indberetninger til 1854 nævnes han med megen Anerkendelse. I 1851 blev han titulær Overlærer, men i 1855 udtaler Ingerslev, at han ikke kan indstille ham til et Overlærerembede (med Overlærerløn), fordi han ikke længere er i Besiddelse af sin tidligere Dygtighed, selv om hans Iver er usvækket. »Han har ikke længere noget ret Herredømme over Disciplene og kan ikke omgaas dem paa den rette Maade. Grunden er hans stedse tiltagende Mangel paa Besindighed og Ro. Hans Undervisning har endnu en Del af den gamle Klarhed og Dygtighed, men han er med Aarene forfalden til en trættende Brede og Vidtløftighed, saa at han i de øverste Klasser aldrig bliver færdig med de daglige Pensa. Han behersker ikke længere Stoffet og kan ikke frigøre sig for Lærebogens Orden, han mangler Oversigt og Evne til at kaste det rette Lys over Stoffet«.

Efter Lærskolens Nedlæggelse flyttede han til København. Han fik Timer i Historie ved Metropolitanskolen, hvor han fra den første Dag blev drillet paa alle mulige Maader og gjort til Skive for Elevernes Løjer⁸³).

Jacob Henningsen Bang, født 1808, teologisk Kandidat 1835, blev 1835 konstitueret og 1839 fast ansat.

I 1840 blev han angrebet af en ulægelig Sygdom, saa at han i de følgende Aar var næsten helt fritaget for Undervisning, til han i 1845 blev afskediget i Naade og med Pension. Han døde 1856. Han underviste i Religion som Hovedfag, desuden i Dansk, Fransk, Hebræisk og Geografi. Det første Aar var Grønlund vildt begejstret for ham: »Ved Hr. Bangs Ansættelse her er der truffet det allerheldigste Valg. Med et Par saadanne Lærere til vilde der kunne præsteres noget Fuldkomment«. Allerede Aaret efter var han af en ganske anden Mening og udtaler sig meget nedsættende om hans Undervisning i Religion. Adjunkt Bang synes at have haft videnskabelige Interesser og skrev i Skolens Programmer for 1836 og 1838 to teologiske Afhandlinger.

I December 1837 ansattes mod Grønlunds Ønske Jacob Buntzen Jürgensen som Timelærer, fast ansat 1839. Han var født i Kolding 1813, Søn af Lærer ved Borgerskolen og Kordegn Jürgensen, Student fra Kolding Skole 1832, teologisk Kandidat 1837. Efter Plougs Død beboede han to smaa Værelser i Skolens Kvistetage mod at have Tilsyn med Skolen uden for Undervisningstiden. Han var blid og ydmyg i sin Optræden, men, naar han blev tirret, ustyrligt hidsig og ganske ubehersket pryglelysten. Han underviste i mange Fag — Matematik, Tysk, Fransk, Latin, Hebræisk — og lige daarligt i dem alle. Baade Grønlund og Ingerslev udtaler, at han var en tarvelig Lærer uden grundige Kundskaber og uden Undervisningsevne, hvorfor hans ugentlige Timetal blev nedsat til det mindst mulige, i nogle Aar til 14 Timer. Ingerslev var meget energisk for at faa ham befordret til gejstligt Embede, hvilket først lykkedes i 1851,

da han blev Sognepræst i Engom i Vejle Amt. Han tog sin Afsked i 1873 og døde i 1887.

Overlærer Bjerregaard er omtalt i et foregaaende Kapitel.

Carl Christian Wittrup, født 1809, teologisk Kandidat 1839, blev ansat som Adjunkt 1840. I 1850 blev han udnævnt til Sognepræst for Gjern og Skannerup Menigheder i Aarhus Stift. Han døde 1888. I Kolding underviste han væsenligt i Religion og Matematik. Desuden overtog han i 1840 Undervisningen i Sang. Han var en dygtig Lærer, dannet og rolig i sin Optræden, og stod i et venligt og kollegialt Forhold til sine Rektorer. Grønlund roser ham stærkt i sine Indberetninger, og, naar han varmt anbefaler ham til Præsteembeder, tilføjer han altid, at hans Bortgang fra Skolen vil betyde et stort Tab. Som Bevis paa hans Dygtighed i Musik anfører Grønlund, at han bestandigt førte an ved Byens Koncerter, og at han ved Indvielsen af det ny Raadhus i 1840 havde indøvet og ledet Sangen, i hvilken ogsaa Skolens Disciple havde deltaget. Ingerslev gav ham det Eftermæle, at han »i over 11 Aar havde arbejdet med Nidkærhed og redelig Vilje, der har givet ham et vel begrundet Krav paa Skolens Taknemmelighed; vi hans forhenværende Medlærere ville altid mindes ham med oprigtig Hengivenhed og udelt Agtelses bedste Følelser«.

Den sidste af de under Grønlund ansatte Lærere var Hans Abel Leonhard Hansen, født 1816, teologisk Kandidat 1840, konstitueret i Kolding 1843, i Randers 1844, Sognepræst i Norup 1854, død 1886. Han underviste i Dansk, Fransk og Geografi. I en Indberetning skriver Ingerslev, at han »indtil min Tiltrædelse ikke kunde komme ud af det med

Disciplene, siden gaar det godt«. Det gik dog ikke saa godt, at Ingerslev ønskede at beholde ham. Ved hans Forflyttelse til Randers medgav han ham følgende smukt formede, men ganske indholdsløse Afskeds-hilsen, at »der indtraf den ubehagelige Nødvendighed, at Skolen maatte miste en ung Mand, der i halvandet Aar havde arbejdet i sammes Tjeneste«.

Af de i Ingerslevs Tid ansatte Lærere maa først nævnes Overlærer Frederik Christian Ludvig Trojel, der som fungerende Rektor styrede Skolen i de første Maaneder og senere, naar Ingerslev var forhindret. Han var født 1815, filologisk Kandidat 1839, dernæst Adjunkt i Frederiksborg, fra 1844—1856 Overlærer i Kolding, senere i Odense og Sorø, hvor han døde 1867. Han underviste i Dansk, Tysk, Latin og Græsk. Han havde udpræget pædagogiske Interesser og arbejdede for Oprettelsen af et pædagogisk Tidsskrift. Hans Yndlingsfag var Dansk, og der findes af ham i Programmet for 1847 en Afhandling om dansk Grammatik og danske Grammatiker. Trods sit svage Helbred udfoldede han en ikke ubetydelig Forfatter-virksomhed, bl. a. en tysk Grammatik samt latinske og græske Skoleudgaver. I sine yngre Aar syslede han ogsaa med Digtekunsten, udgav i 1841 »Smaadigte«, Aaret efter »Canova«, et Skuespil i to Akter, og i 1852 »Kammerherre Gul, Illustreret Nytaars-gave for Børn«. Han var desuden Medarbejder ved »Fædrelandet«, i hvilket Blad han i 1855 skrev mod Nedlæggelsen af Kolding lærde Skole. Han stod i venskabeligt Forhold til Rektor Ingerslev, der satte megen Pris paa ham. Hans økonomiske Forhold var trange, hans ægteskabelige Liv omtales meget ondsksfuldt i Strarups Vise.

Den betydeligste af de andre i 1844 ansatte Lærere

var Christian Fenger Christens, født 1819, teologisk Kandidat 1840, Adjunkt i Kolding 1844—47, Lærer i Dansk og Tysk. Allerede i 1845 blev han angrebet af en haard Øjensygdom, som i 1847 medførte hans Entledigelse i Naade og med Pension. Ingerslevs Eftermæle lyder saaledes: »Den Tid, i hvilken Adjunkt Christens havde arbejdet ved Skolen, hvor han var lige afholdt og agtet af Medlærere og Disciple, var kun kort, men den var lang nok til, at Skolen kunde føle, hvad den i ham tabte«. Adjunkt Christens' Livsgerning faldt imidlertid ikke i, men uden for Kolding. Sammen med den holstensk-fødte, københavnske Skolebestyrer Hans Schneekloth var han fra 1850 Medudgiver af »Skolens Reform«, det bedste danske pædagogiske Tidsskrift før »Vor Ungdom«, og en af Hovedlederne og Hovedtalerne ved de tre store Fællesmøder af Danmarks Folkeskolelærere i Aarhus, København og Odense 1850, 1851, 1852, der i høj Grad bidrog til at vække og samle Lærerne til fælles Arbejde for Folkeskolens Rejsning. Christens var den Gang 30 Aar, en fremragende dygtig pædagogisk Skribent og en klar og slagfærdig Taler. Størst Opmærksomhed vakte hans Afhandlinger om Skolens Forhold til Kirken. Gejstlige Personer var, efter hans Mening, i og for sig ikke egnede til at føre Tilsyn med Skolen, hvorfor Almueskolen burde frigøres for det Afhængighedsforhold, hvori den endnu stod til Kirken. Hans Artikler og Taler om dette Emne vakte, ganske naturligt, stor Opsigt og forbitret Protest fra Gejstlighedens Side. Kun 36 Aar gammel døde denne tiltalende og dygtige unge Mand i 1855⁸⁴).

En anden ung Dygtighed var Johan Peter Buch, født 1816, Adjunkt i Kolding 1844—48. I 1843 vandt

han Universitetets Guldmedaille for en matematisk Prisopgave, i 1851 tog han Magisterkonferens i Matematik. Han underviste i Matematik, Naturlære og Naturhistorie, men forlod Skolen i 1848, fordi han ikke vilde finde sig i Ingerslevs efter hans Mening uberettigede Indgriben i hans Undervisning (Side 159). Han var Adjunkt i Nykøbing fra 1848 til sin Død, 1856.

Den af Lærerne, med hvem Ingerslev i alle Henseender var mest utilfreds, var Ludvig Theodor Emil Rønne, født 1817, teologisk Kandidat 1840, Adjunkt i Kolding 1847—56, derefter Sognepræst i Ulsted, død 1879. Det var ham, som forsøgte sig i den ironiske Brevstil (Side 159). I sin Indberetning 1855 skriver Ingerslev om ham, at hans Kundskaber ved hans Ansættelse var simple, og at han intet havde gjort for at udvide dem »saa at de nu næsten er tarveligere end den Gang. I Iver og Lærergaver naar han næppe det middelmaadige. Efter den Maade, hvorpaa han opfatter sin Stilling ved Skolen, var det ønskeligt, om han kunde faa gejstlig Befordring«(!)

Næsten lige saa nedsættende er Dommen over Anton Adolph Georg Müller, født 1820, teologisk Kandidat 1842, Adjunkt i Kolding 1845—56, derefter Sognepræst i forskellige Kald, død 1872. Han underviste først i Latin og Græsk, men blev hurtigt degraderet til at læse Religion, Dansk og Tysk. »Retskaffen og agtværdig«, siger Ingerslev om ham i 1855, »men han har ikke meget udbredte Kundskaber udenfor Teologien, og hans Lærergaver er kun middelmaadige«.

Ej heller synes Ingerslev at have sat megen Pris paa Henrik Jørgen Julius Schmidt, født 1818, filologisk Kandidat 1845, Adjunkt i Kolding 1846—56, derefter Adjunkt og senere Overlærer i Aalborg, død 1889.

Han underviste i Latin og Græsk og havde videnskabelige Interesser. I Skolens Programmer for 1848 og 1851 skrev han to mytologiske Afhandlinger, og i Skolens Solennitetssal holdt han en Række mytologiske Foredrag med Adgang for Byens og Omegnens Beboere. Han var meget pryglelysten og hævdede over for Ingerslev, at han ønskede »at holde Orden efter sine egne Principper«, hvorfor han ogsaa »for Fremtiden maatte afvise lignende Erindringer« (∴ Paatale af, at han havde mishandlet en Discipel), i hvilken Anledning han fik en meget skarp Irettesættelse af Ministeriet. Om hans Undervisning skriver Ingerslev i 1855, at den »savner den ønskelige Besindighed og Ro, Klarhed og Grundighed. Disciplene føres ved ham mere til at lære udenad end til at forstaa. Dog er han gaaet betydeligt fremad«.

Der findes kun ganske faa Oplysninger om Julius Ryberg Burd (født 1822, filologisk Kandidat 1850, Adjunkt i Kolding 1850—1856, Adjunkt og senere Overlærer i Odense, død 1868) og Carl Johan Wesenberg (født 1819, teologisk Kandidat 1842, Adjunkt i Kolding 1851—55, derefter Adjunkt i Nykøbing, død 1877). Den første fik af Ingerslev en »tjenstlig« Anmodning om ikke at mishandle Disciplene ved at slaa dem i Hovedet, om den anden siges det i 1855, at han havde gode Kundskaber og udviste baade Iver og Omhu, »men han er tør og kold og støder Disciplene fra sig, idet han ikke kan vække deres Lyst til Undervisningen«. Burd underviste i Latin, Græsk, Historie og Geografi, Wesenberg i Hebræisk, Regning og Matematik.

Det Tab, som Skolen led ved Adjunkt Buchs Afgang, blev mere end opvejet ved Ansættelsen af Johannes Frederik Johnstrup som Overlærer i de

samme Fag. Han var født 1818, polyteknisk Kandidat 1844, midlertidig Docent i Fysik og Mineralogi ved Sorø Akademi 1846—47, Overlærer i Kolding 1849—51, i Sorø 1851—66, Professor i Mineralogi ved Universitetet 1866, død 1894. Ved sine omfattende Kundskaber og sin Lærerdygtighed, og ikke mindre ved sin elskværdige Personlighed vandt han baade Disciplenes, Forældrenes og sine Medlæreres Højagtelse og Hengivenhed. Det var et stort Tab for Skolen, at han allerede i 1851 vendte tilbage til Sorø. Hans Efterfølger var Overlærer Carl Conrad Emil Ekeroth, født 1814, polyteknisk Kandidat 1837, en Tid Brændevinsbrænder i Køge, senere Adjunkt i Viborg, Overlærer i Kolding 1851—56, derefter i Horsens, død 1891. Ingerslev karakteriserer ham som »elskelig, ædel, agtværdig og brav, men ikke meget energisk«, foruden at han som Lærer manglede noget i Tydelighed og Evne til at gøre sin Undervisning klar for Eleverne. I 1852 holdt han i Solennitetsalen en Række populære fysiske Foredrag med Adgang for alle, og i Programmet for 1855 skrev han en længere Afhandling om Keglesnittene og Cycloiden.

Naar først en Lærer var fast ansat, kunde Ingerslev med al sin personlige Indflydelse ikke blive af med ham, med mindre han havde Held til at faa ham »befordret i gejstlig Virksomhed«. Anderledes med de konstituerede Lærere og de vekslende Time-lærere. Ingerslev ønskede altid, at disse Lærerskifter skulde foregaa i Stilhed. I 1846 indtraf et komisk Tilfælde, da Ingerslev ønskede, uden at vække Opsigt, at fjerne en teologisk Kandidat Andreas Vilhelm Smidth (født 1814, teologisk Kandidat 1836, konstitueret i Kolding 1845, afskediget 1846, senere

Translatør, død 1874). Smidth var imidlertid ikke tilfreds med at forsvinde i Taushed. »Med den ham egne Tactløshed og forkerte Opfattelse af alle Forhold«, skriver Ingerslev til Direktionen, »har Smidth gjort sig en Forretning af at løbe Byen rundt og fortælle det passerede under Udbrud af sin Vrede og Forsikringer om, at »Rectoren rigtignok vilde have det holdt hemmeligt, men det skulde just publiceres«.

Enkelte Timer læstes til forskellige Tider af Præsterne Kragerop og Binzer (Religion), Regimentskirurg Esricht (Naturhistorie og Fransk), Folkeskolelærerne Filstrup (Sang og Skrivning) og C. Berg. Berg underviste fra 1852—56 ved Lærdsolen i »Kalligraphie«. Ingerslev indstillede ham til Timelærerpladsen som »anbefalet af sine Foresatte og en i det hele ret vakker Personlighed«. Heller ikke Berg undgik en »Erindring« fra den myndige Rektor. I 1856 sendte Ingerslev ham en Skrivelse om, at nogle af hans Elever havde skrevet paafaldende lidt, hvorfor han anmodedes om at gaa flittigt omkring i Timerne, da »det ikke er godt, at en Kalligraphielærer sidder *meget* paa Kathedret og der f. Eks. læser eller lignende«⁸⁵).

STRARUPS VISE.

Der er nu gaaet over 80 Aar, siden Elev i Kolding lærde Skole Johan Ludvig Strarup, formodentlig til et Panchesold af Kammerater, skrev en Drikkevise, som medførte hans Bortvisning fra Skolen, men endnu lever Mindet om denne Sang i Kolding.

De eksisterende Afskrifter af Sangen har enkelte, ret uvæsenlige Varianter. Den har omtrent lydt saaledes:

Mel.: »Peder Skøtt i Barndoms Alder«.

Hvor man før begrov de døde,
knejses end et gammelt Hus,
men de Mure mørkerøde
snart nu synke skal i Grus,
: men om og det synker hen,
skal det mindes ved min Pen. :|

Der man svedte tit ved Bøger
af Virgil, Ovid, Horats,
men der gjordes ogsaa Løjer
og udklæktes manges Spas;
: thi Minerva havde Vid
forhen som i voreses Tid. :|

Vi har nu en Rektor faet,
som er vidtberejst paa Jord;
thi den gamle er afgaaet;
hører nu den nyes Ord;
: han en herlig Tale holdt,
som har megen Sorg forvoldt. :|

»I maa ikke ry'e Cigarer,
heller ikke gaa med Stok;
saadant er forbudne Varer,
hører det, den hele Flok!
: til din Lærer sig God Da',
og tag sirligt Hatten a'! :|

Saa har vi en Overlærer!),
en Xantippe er hans Viv,
men af Sokrates han lærer
Taalmod i sit Ægteliv.
: Gir hun ham en drøj Tøraf,
takker han for naadig Straf. :|

Bryndum, han har sære Noder,
men er rask i Raad og Daad.
Er der nogen af hans Poder,
som bli'r stundom alt for kaad,
: gør han ham ved Prygl saa tam
som et nyfødt Gimmerlam. :|

Hansen holder ej af Sneen,
dette har han vist een Gang;

han har grumme lange Been,
for hans Krop er meget lang.
[: Var han fri, jeg tror forsand,
han blev Jomfru Kiddes Mand²⁾. :]

Wittrup kaldes Nodeæder,
men det er kun rent Plasér;
dog hans Stampen ikke klæder;
han risikerer, at man lær,
[: naar han Takt med Foden slaar,
saa de stakkels Bræder gaar. :]

Saa er der den »liden Gaber«³⁾,
»Fa's Hus, det er min Klub«!
Han for vores Rektor skraber,
gør for Fruen mange Buk.
[: »Naadig Herre, maa jeg bli'
ydmygst Tjener i evig Ti'!« :]

Buch og Christens slaar vi sammen,
de er flinke begge to;
bli'r de ved, skal Fryd og Gammen
stedse i vor Skole bo.
[: Skænker i til bredfuldt Maal,
det er Buchs og Christens' Skaal. :]

Gid vor Skole nu vil synke
snarest muligt hen i Grus.
Jeg vil mænd den ikke ynke;
vi faar rejst det nye Hus.
[: Drikker ud den søde Vin
paa den røde Murs Ruin. :]

1) Trojel. Oplysninger om ham og de øvrige Lærere findes i forrige Kapitel. 2) Jomfru Kidde, omtalt i Brødrene Saxilds Bog Side 112, var en ung, smuk, høj Dame, derfor efter Forfatterens Mening en passende Hustru til den lange Lærer. Udtrykket, at Hansen ikke holder af Sneen, hentyder til, at nogle af Skolens ældre Elever, blandt disse daværende Rektor Grønlunds Søn Frantz, i Januar 1844 havde lavet Optøjer ved at kaste Sne ind i en Naboklasse, i hvilken Hr. Hansen og en anden af Skolens Lærere befandt sig. Ved et derefter afholdt Lærermøde forlangte Lærerpænsalet, at Rektors Søn skulde forlade Skolen. Han blev saa udmeldt. Ved Ingerslevs Tiltrædelse henvendte Grønlund og andre Forældre, der fandt den trufne Afgørelse alt for haard, sig til Ingerslev med Anmodning om at tage Sagen op til fornyet Undersøgelse og Afgørelse. Ingerslev fik saa, som det synes uden forudgaaende Forhandling med Lærerraadet, Direktionens Til ladelse til atter at optage Frantz Grønlund i Skolen, mod at denne gjorde Afbigt over for vedkommende Lærere i alle de andre Disciples Nærværelse. 3) »Gaber« er et hebræisk Ord = stor og stærk Mand, og Øgenavnet »liden Gaber« siges at være givet Adjunkt Jürgensen, Lærer i Hebræisk, fordi han var lille og svag. Han skal have ivret meget mod Byens Klubselskabelighed og have udtalt, at hans Faders Hus var hans Klub.

Sangens Forfatter var Johan Daniel Ludvig Strarup, født 1825, Student 1845, Cand. phil. 1846, senere Kommuelærer og Degn ved Straffeanstalten paa Christianshavn. Han var Søn af Pastor Jens Carl Strarup, Præst i Lintrup, død 1838. Drengen blev optaget i Kolding lærde Skole 1839, men udmeldt allerede i 1840, fordi han pludseligt — maaske paa Grund af en Prygletraf — havde faaet Ulyst til at studere. Med Moderens Tilladelse rejste han til Flensborg for at faa Plads hos en Købmand eller Hyre paa et Skib, men da begge Haab glippede, vendte han snart hjem til Kolding. Den godmodige Grønlund, der blev rørt af Moderens Taarer og holdt af Drengen »paa Grund af hans elskelige Væsen og Lærelyst«, optog ham — trods en skarp Protest fra Magister Bjerregaard — atter i Skolen uden Optagelsesprøve, hvilket medførte en blid Repri mande fra Direktionen. Af Hensyn til Moderens knappe Kaar gav han uden Vederlag Drengen Ophold i sit Hjem og skaffede ham fri Undervisning. I sin Indstilling til Direktionen skriver han, at Strarup var en Dreng med et godt Hoved og mange gode Egenskaber, kun noget heftig af Karakter og med en Æresfølelse, der ikke kunde taale en haard og ydmygende Behandling. Strarup var utvivlsomt en livlig og vel begavet Elev, men flygtig og ustadig med vekslende Interesser. Paa Grund af sit kvikke Væsen og sine gode Evner havde han i de første Aar vakt de bedste Forventninger, men disse blev ikke opfyldt, noget maaske paa Grund af de opløste Forhold ved Skolen i disse Aar, mest sikkert fordi, som Ingerslev skriver, »Letsindighed og Lyst til flygtig Tant eller i det mindste til andre Sysler« drog ham bort fra hans Studier. Han fulgte i det

hele godt med i de lavere Klasser, men i øverste Klasse blev han doven og ligegyldig med sit Skolearbejde, idet han brugte sin Tid til »dramatiske Præstationer« og Udgivelse i ugentlige Numre af en Roman, med den lovende Titel »Kolding Mysterier«, som vandt en ikke ringe Udbredelse blandt Skolens Disciple og »Byens øvrige Ungdom af begge Køn«. Hans Gennemsnitskarakter ved Hovedeksamen i September 1844 var tg, og skønt 19 Aar gammel blev han Klassens Fuks.

Som Søn af en Præsteenke havde han faaet Friplads, men i sin Indstilling til Direktionen om Fripladser i Skoleaaret 1844—45 udtaler Ingerslev, at hans Flid og Fremgang slet ikke berettigede ham til fortsat fri Undervisning; men da Nægtelsen heraf omtrent vilde være det samme som at forvise ham fra Skolen, foreslog han, at der gaves ham fri Undervisning i de to første Kvartaler, hvorefter der vilde blive indsendt en ny Indberetning om hans Forhold. Som medvirkende Grund til ikke at behandle ham alt for strengt anførtes, at der saa længe og i saa høj Grad ved Skolen havde bestaaet Forhold, som nødvendigt maatte virke nedbrydende paa Disciplenes Flid og Sædelighed, og som »derfor bør om ikke undskylde Disciplenes Fejl, saa dog formindske de Følger, disse ellers maatte have for dem«. Men Forhaabningerne om Johan Ludvig Strarups større Flid og Fremgang blev kun delvis opfyldt. Ved Lærermødet i December 1844 hedder det om tre Disciple, blandt disse Strarup, at »det maatte anses for uvist, om de nogensinde vilde opnaa en saadan Modenhed, at de vilde med nogenlunde Held kunne bestaa ved den Afgangseksamen, der kan ventes at ville blive anordnet ved denne Skole«. Man troede dog ikke,

at man endnu burde give dem et egentligt *Consilium abeundi*. Det siges udtrykkeligt, at for Strarups Vedkommende var der ikke noget i Vejen med Evnerne.

Bægeret var fuldt til Randen, og der skulde ikke meget til for at faa det til at flyde over. Strarup var for letsindig til at forstaa sin udsatte Stilling. Han havde siden September været noget flittigere, hævet sin maanedlige Gennemsnitskarakter til g, været Nr. 8 af 10, og hver Maaned staaet med ug i Opførsel. Han havde beholdt sin Friplads, han havde Indtryk af, at Rektor vilde ham det godt, og saa gik det hele vel nok. Mens Lærerraadet drøftede hans eventuelle Udvisning af Skolen, har han formodentligt haft travlt med et nyt Kapitel af »Kolding Mysterier«. Han har før Juleferien naaet at vise det til sine gode Venner, og de har moret sig kosteligt.

Og saa kom Juleferien og efter Nytaar Katastrofen. Den 31. Januar findes følgende Meddelelse i Protokollen: »Angaaende Disciplen Ludvig Strarup vedtoges paa Grund af Adskilligt, som man om ham havde erfaret, og da hans Fremgang og Flid desuden vedblev at være lidet tilfredsstillende, at man vilde give hans Moder Anledning til at udmelde ham af Skolen«.

En udførlig Beretning om Anledningen til denne eenstemmige Lærerraadsbeslutning findes i Ingerslevs Indberetning af 10. Februar 1845 til Direktionen:

». Det var mig allerede før bekendt, at denne vel maaske i og for sig godmodige, men dog letsindige og ved forsømt Opdragelse uden Tvivl forværrede Discipel syslede med poetiske Forsøg og nærrede en stor Interesse for dramatiske Præstationer, men jeg betragtede det som en vel for hans alvorlige Studier skadelig, men dog i andre Henseender

uskyldig Tidsfordriv og haabede ved alvorlige Forestillinger at bringe ham til bedre at indse sit eget Vel. Men jeg tog fejl heri. Jeg erfarede nylig, at han skrev og i ugentlige Numre udgav (blandt Disciplene) en Roman under Navn af »Kolding Mysterier«; samme synes vel efter de Prøver, jeg har faaet deraf, aldeles ikke at indeholde noget strafværdigt, men det er dog hverken for ham selv anbefalende, at han anvender sin Tid paa sligt, eller for Eksemplets Skyld ønskeligt, at en Discipel ved saadant erhverver sig en Art Celebritet iblandt det Publikum, for hvilket saadanne Personer nærmest skriver, Byens øvrige Ungdom af begge Køn. (Dette er Tilfældet her). Men endvidere kom jeg for kort Tid siden til Kundskab om, at denne Discipel henimod Udgangen af afvigte Skoleaar har forfattet et »Digt« om Skolens Lærere, i hvilket i det mindste et Par af dem (jeg dog ikke) er omtalte paa en højst fornærmelig Maade, og at dette er af ham blevet forevist et Par af hans Kammerater samt reciteret for dem og andre udenfor Skolen, saaledes at det, længe førend jeg vidste derom, har tjent til Morskab omkring i Byen. Han ytrede vel, da jeg spurgte ham derom, at det var imod hans Vilje, at denne Sang var kommet ud imellem Folk, men dette forholder sig ikke ganske saaledes. Jeg tilkendegav da hans Moder, en Enke, at det ikke kunde anses passende, at han ret længe blev i Skolen, men at jeg dog gerne vilde give hende een à to Maaneder til imidlertid at faa ham paa anden Maade anbragt, hvorefter hun da kunde udmelde ham. Hun har imidlertid foretrukket straks at udmelde ham.

Jeg haaber, at den kgl. Direktion vil være enig med mig om Nødvendigheden af ikke at taale saadant Uvæsen, hvorved Aanden i Skolen nedbrydes,

og et farligt Eksempel gives. Jeg har endda, fordi det i andre Henseender gjorde mig ondt, stræbt at behandle Sagen paa den mildeste Maade, ved ikke at *forvise* denne Discipel, hvortil vistnok havde været god Grund.

. . . . Som et Bevis paa, hvilken skadelig Indflydelse omtalte Sang har faaet, skal jeg anføre, at endnu for et Par Dage siden en Discipel i VI. Klasse — hvis hele Personlighed rigtignok meget undskylder saadan Selvforglemmelse — pludselig gav sig til at le ad den ham eksaminerende Lærer, og da jeg, efter at have straffet ham, krævede ham til Regnskab, tilstod, at hans Latter var fremkaldt ved Tanken om det, der i hin Sang stod om denne Lærer. I næste Time tillod hans ældre Broder, der iøvrigt er en bedre Discipel, sig ligeledes en usømmelig Opførsel mod den samme Lærer (formodentlig for ligesom at hævne Broderen), hvorefter jeg naturligvis i en streng Straffetale sagde vedkommende, at min Taalmodighed nu var forbi, og at jeg agtede for ikke at se Skolen forværret, straks at befri den fra dem, der fra nu af ikke vilde agte sammes Orden. Jeg haaber, at hermed sligt vil være forbi«.

Naar man tager alle Forhold i Betragtning, kan man ikke med Rette bebrejde Ingerslev overdreven Haardhed i denne Sag. Man saa den Gang strengere paa disciplinære Forseelser, særligt naar Lærernes Respekt stod i Fare, end nu om Dage. Et pudsigt Eksempel giver Ingerslev i den anførte Indberetning ved at fortælle om den Discipel, der paa Grund af Lattermildhed først fik sin Straf og derefter afgav Forklaring. Ej heller maa man glemme, at Skolens Disciplin var yderst løs, at denne Løshed var en medvirkende Grund til Grønlands Afsked og Ingers-

levs Ansættelse. Det var en af Ingerslevs Opgaver at genoprette den nedbrudte Disciplin, han var i og for sig mest tilbøjelig til Overbærenhed og Skaansomhed, men han vidste ogsaa, at der var Grænser for Overbærenhed. Hans tidligere Optræden over for Strarup vidner om en vis Langmodighed. Desuden har han utvivlsomt været under stærkt Pres fra Lærerpersonalets Side, og man kan formode, at det i Lærermødet er gjort gældende, at det havde svækket Disciplinen, at Bortvisningen af Grønlunds Søn var hævet; tilmed var den tilbagevendte Frantz Grønlunds Opførsel i høj Grad utilfredsstillende, saa at han ind i 1845 forlod Skolen uden Studentereksamen. Visens Hentydning til Snekastningen har ikke gjort Lærerne blidere. Overlærer Trojel har med god Grund været forbitret over den næsvise Omtale af hans huslige Forhold og Adjunkt Jürgensen over den haanende Beskyldning for Sleskhed. Ganske vist var Visen skrevet for omtrent et halvt Aar siden, og Strarups Opførsel havde siden den Tid været upaaklagelig, men disse formildende Omstændigheder har ikke kunnet veje op mod Lærernes personlige Krænkelse og Bevidstheden om, at de havde været til Moro for Disciplene og hele Borgerskabet. Ingerslev har taget Hensyn til den opbragte Stemning; han er gaaet med til Bortvisningen, maaske modstræbende, eftersom Traditionen vil vide, at han senere fortrød den. Selv om Raadet til Moderen om at anbringe Sønnen paa anden Maade i Realiteten betød en *Forvisning*, var Formen dog den mildest mulige. I følgende Aars Program staar kun, at Strarup havde faaet fri Undervisning i det første Halvaar af 1844—45, »før dettes Forløb forlod han Skolen«. Kun en Gang til nævnes hans Navn i Skolens Protokoller, da han

— for privat at kunne indstilles til Studentereksamen
 — skulde have et Vidnesbyrd fra Skolen. Vidnesbyrdet er affattet med en vis Nænsomhed.

Skolen havde fældet sin Dom, men Byen dømte anderledes. Sagen vakte umaadelig Opsigt i den lille By paa 2700 Indbyggere og blev almindeligt Samtaleemne i Hjemmene og i Thiesens Klub⁸⁶). Alle var interesserede i Sagen, og alle ønskede at lære denne Sang at kende, som havde medført en Elevs Bortvisning, og som for anden Gang i Løbet af eet Aar havde vist, hvor slet det stod til med Skolens Disciplin, skønt man skulde tro, at en Rektor og syv Lærere nok maatte kunne holde Styr paa 45 Disciple uden den ene Gang efter den anden at benytte sig af saa haardhændede Midler. Rygtet vilde vide, at Ingerslev havde faaet Nys om Sangen gennem sin Brodersøn eller sin Søn, der begge var Disciple paa Skolen og altsaa havde sladret om en Kammerat. Man har sikkert sammenlignet den Haardhed, der udvistes mod Strarup, med den mildere Behandling af Frantz Grønlund. Over for Frantz Grønlund havde man ladet Naade gaa for Ret, skønt hans Forseelse var langt større, og skønt det var vitterligt, at han ofte havde vist en uforskammet Opførsel baade over for sin Fader og de andre Lærere, medens Strarup kun havde forset sig den ene Gang og hver Maaned stod med ug i Opførsel. Men Frantz Grønlund var jo ogsaa den forrige Rektors Søn.

Naar en Elev udvises af en Skole, vil Forældrenes Sympati næsten altid være paa Elevens Side, og i dette Tilfælde bidrog mange Forhold til at vække Sympati. Strarup var et ungt Menneske med et vindende Væsen, en Enkes Søn, vel lidt af Kammerater og alle uden for Skolen, der kendte ham. Og

var det nu saa slemt, hvad han havde skrevet om Hr. Hansen og Adjunkt Jürgensen og Fru Trojel? Det var jo sandt, hvad der stod i Visen, og det var i Grunden ganske grinagtigt. Det hele var Drengestreger, som man ikke skulde bryde sig alt for meget om. En Advarsel, maaske en Dragt Prygl, kunde være Straf nok. Det var Synd mod det pæne unge Menneske saaledes at jage ham ud af Skolen, et halvt Aar før han skulde være Student, og ødelægge hans Fremtid.

Saaledes omtrent har Strarups Venner paavirket den offentlige Mening. Og hans Sang er blevet taget frem, læst, studeret og diskuteret. Ingerslev meddelte selv, at man havde moret sig over Sangen før Bortvisningen. Efter Bortvisningen har Morskaben paa Skolens Bekostning ikke været mindre. Sangen blev hurtigt en populær Gadesang, alle vilde have Afskrifter af den, den blev sunget og lært udenad af de unge, ikke mindst af Skolens Disciple. Den lærde Skoles Eksempel smittede, saa at den blev efterlignet i Borgerskolen. Saa sent som i 1910 kunde ældre Folk i Kolding citere flere Vers af Sangen.

Johan Strarup havde maattet forlade Kolding, men hans Navn og hans Vise blev tilbage. Visen er et i alle Henseender tarveligt Makværk, som vilde være glemt lige saa hurtigt som hans andre litterære Produkter, hvis Lærpersonalet og Rektor havde valgt at ignorere Sagen. Bortvisningen fra Skolen medførte, at Sangen, skønt utrykt, har kunnet holde sig som et Minde om en tidligere Tids noget haardhændede Skoletugt og som et Bidrag til Skolens Historie og Latinskoleliv for 80 Aar siden.

REKTORINDSÆTTELSER.
KONGEBESØG. KRIGSAARENE 1848 OG 1849.
SKOLENS NEDLÆGGELSE.

Skolens Translokation var særligt højtidelig, naar der samtidig var Rektorindsættelse. Rektor blev indsat af Biskoppen i Ribe. Ved saadanne Lejligheder var ikke blot Forældre, men alle Byens og Omegnens Honoratiores, Præster og andre Embedsmænd mødt frem, saa at der var Trængsel i det Klasseværelse, hvor Højtideligheden fandt Sted. Baade Biskoppen og Rektor talte paa Latin, ligesom den lange Embedsed, som Rektor skulde fremsige, var paa Latin. Paa Latin var ogsaa den pragtfulde Ode, hvormed Festen indlededes ved Fibigers Indsættelse i 1822. Før og efter Talerne har Skolens Disciple afsunget en Kantate, ledsaget af Instrumentalmusik under Ledelse af Cantor Rasmussen. Kantaterne ved Fibigers og Grønlunds Indsættelse i 1822 og 1833 er trykt i Programmerne for 1823 og 1834, ligeledes Grønlunds latinske Tale, med vedføjet dansk Oversættelse⁸⁷).

Den pragtfuldeste Rektorindsættelse var Ingerslevs den 23. Oktober 1845, i Forbindelse med den ny Bygnings Indvielse, efter at Skolen i et Aar havde haft lejede Lokaler i Sadelmager Hirths Ejendom i Laasbygade Nr. 45. Der var i Forvejen indbudt til Festen med et stort Skoleprogram, indeholdende Oplysninger om Skolens Historie i ældre og nyere Tid. Paa Indvielsesdagen forkyndte Kirkeklokkernes Ringen, at nu tog Festlighederne deres Begyndelse i Skolens Solennitetssal. Det var sikkert en Skuffelse, at hverken Kongen eller den kongelige Direktion var kommet til Stede. Ingerslev blev prokla-

meret af Biskop Tage Müller, hvorefter han selv proklamerede sine »hæderlige Medlærere«. Før og efter Talerne blev der afsunget en Kantate, forfattet af Overlærer Trojel til Musik af Adjunkt Wittrup. Kantaten tolkede de store Forventninger til den ny Undervisning i den ny Skolebygning:

Med festligt Sind, med hellig Glæde
I dette Tempel ind vi træde,
Som vies skal til Aandens Hjem.
En værdig Bolig Aanden kræved;
Da bød vor Drot — og snart sig hæved
En skjøn og ædel Bygning frem.

* * *

Nu skal paa Ordets stærke Vinge
Med Kraft, med Liv sig Aanden svinge,
Og gjennem disse Sale gaae!
Til Lærdom, Guds frygt skal den vie;
Og nu skal Ordet aldrig tie,
Saalænge disse Mure staae.

Efter Indvielsen, der varede halvtredje Time, var der en festlig Dinér i Rektorboligen for 40 indbudte Honoratiores, og om Aftenen Bal i den »Venskabelige Forening«s Lokale for de 200 indbudte Disciple, Forældre og andre. Rektor talte for »den gode og kærlighedsindede Konge, Festens Giver«. Ballet varede til Klokken fire. Der var til Festen bevilget 450 Rdl., Udgifterne var imidlertid 100 Rdl. mere, hvilket Ingerslev i sin Indberetning motiverede med, at det, som skulde bruges ved Festen, »maatte forskrives langvejs fra, tildels fra Kjøbenhavn og Hamborg«.

Det var, som den kongelige Agent, Jens Peter Wissing skrev i sit Gavebrev til »Kolding Borgeres Præmielegat«, en for Kolding Købstad »uforglemmelig og Lykkelig Dag«, hvorfor ogsaa Belønningerne

for »Sang og Declamation« altid skulde uddeles den 23. Oktober.

Biskop Tage Müller synes ofte at have besøgt Skolen; Grønlund meddeler, at han en Gang i over tre Timer overværede Undervisningen i adskillige Fag og ved sin Afsked — som den høflige Mand han var — »tilkendegav sin Tilfredshed med vore Bestræbelser⁸⁸). Endnu højtideligere var Stemningen, naar selve Kongen indfandt sig. Frederik VI. og Christian VIII. var hyppige Gæster. Johannes Fibiger giver en levende Skildring af Frederik VI.s Besøg i 1830⁸⁹). Med smaa hurtige Skridt kom Kongen ind og hilste venligt til alle Sider. Rektor Fibiger fremsagde en kort Hilsen og vinkede til Orkestret. Organisten svang sin Bue og Disciplene afsang Fibigers til Kongebesøget forfattede Festode. Baade den græske og den danske Tekst er trykt i Skolens Program for 1830:

Ogsaa i denne
 stille Athenes Bo
 møder Dig Danmarks
 Festhilsen fro.

* * *

Kjærligt, o Fader!
 hør Dine Sønners Sang:
 Festqvad i Vaarens
 lysgrønne Vang.

Saa opgav Kongen hvad han vilde høre. »Veed de Smaafyre noget om Skjoldungerne?« spurgte han i Johannes Fibigers Klasse. Bryndum henkastede et Spørgsmaal, og i uafbrudt Remse gik Lektien fra den ene til den anden. Kongen nikkede venligt og klappede den ene af Smaafyrene paa Hovedet, gik saa ind i den næste Klasse, i hvilken Rektor

Fibiger underviste, og sagde: »Lad mig høre noget Latin, for min Græsk har jeg for længe siden glemt«, en ikke meget opmuntrende Bemærkning til Forfatteren af Dagens græske Hymne til Landsfaderen. Saa lo Kongen ad nogle Volter paa Gymnastikpladsen⁹⁰) og forsvandt igen »efterladende det ufor-glemmelige Indtryk, at Kongesagaen var en Sandhed, vi havde selv set Begivenhedernes Helt«.

Den 19. August 1836 indberetter Rektor Grønlund, at Hans Kongelige Højhed Prins Christian Frederik — senere Christian VIII. — bærede Skolen med et kort Besøg, ledsaget af Hendes Kongelige Højhed Prinsessen og et talrigt Følge, hvoriblandt ogsaa Skolens høje Eforer. Grønlund »havde den Lykke, før vi gik til Taffels, at overrække et Eksempplar af min Sang til Hendes Kongelige Højhed«, ligesom han i sin Indberetning til Direktionen stærkt fremhæver, at Kongen »forlod Skolen med den Forsikring, at han stedse skulde have Kolding Skole i behagelig Erindring«. Det har vel været i Tillid til denne Udtalelse, at Grønlund ved Kong Christian VIII.s Besøg 3. August 1840 »efter allernaadigst erholdt Tilladelse henvendte sig til Hs. Majestæt« med den Side 129 omtalte versificerede Velkomsthilsen:

Vær hilset, Danmarks Christian!
I denne Musers stille Bolig,
Paa Grændsen af det Jydske Land,
ved Aaens Bred, der rinder rolig,
Og slynger venligen sin Favn
Omkring det Danske, Tydske Navn.

Dig hilser rørt, vor Konge god!
Den mindste iblandt Landets Skoler,
Der, rystet tidt, urokket stod
Dog end, og paa din Visdom stoler,

At den skal til fornyet Liv
Sig rejse ved dit Skaberbliv.

Den Skole fostred i sit Skjød
Saa mangan Søn fra Slesvigs¹⁾ Sletter,
Som her en kjærlig Pleje nød,
Og Sejr det Danske Sprog forjætter,
Der meer sig ved Dit vise Bud
Blandt Nabofolket breder ud²⁾.

Men Pladsen er saa snever her,
Og Skolen er saa trang og lille.
Dog, hvis vor Virken er Dig kjær,
Og, ædle Konge, hvis Du vilde,
Da sank det gamle ned i Gruus,
Og der blev rejst et større Huus.

Saa byd den synke da i Gruus,
Og, for at den kan andre ligne,
Skjænk os et større Skolehuus,
Og fjerne Slægter skal Dig signe,
Saa vel paa hin, som denne Bred
Af Aæn hist, i tusind Led.

Og Krøniken fortælle skal
Engang: der var hos os en Konning,
Der Goder gav os uden Tal
I huld Forening med sin Dronning.
Til Tronen Folket fast de bandt,
Og Folkets Hjerter begge vandt.

1) Til Slesvig hørte den Gang de otte Sogne syd for Kolding. 2) Ved Reskriptet af 1840 var dansk Sprog indført i Retspleje og Styrelse, saa langt som det brugtes i Kirke og Skole, altsaa til Flensborg Fjord.

Grønlund, der i 7 Aar forgæves havde arbejdet for at skaffe Skolen en ny Bygning, har sikkert haabet, at han ved denne dristige Henvendelse til Kongen havde naaet Maalet, thi han meddeler, at »Hs. Majestæt besvarede disse Ord i de allerna-

digste Udtryk«. Kong Christian VIII. synes virkelig at have haft nogen Interesse for Kolding lærde Skole, og denne Interesse har vel nok været medvirkende til Bestemmelsen i 1844 om en ny Skolebygning. I hvert Fald fremgaar hans Interesse for denne Bygning af, at han 14. Sept. 1844 paa Gennemrejse fra Gram til Boller gjorde Ophold i Kolding for at bese Byggelinjen og fik denne ændret. Da han atter gæstede Byen den 10. Sept. 1847, kunde han med sin Dronning og Følge tage ind i Rektorboligen, hvor ni Værelser blev stillet til hans Raadighed.

Kongen opholdt sig denne Gang fem og en halv Time paa Skolen. I »Solennitetssalen« blev Majestæterne modtagne med en til denne festlige Lejlighed forfattet Sang, samt en Tale af Rektor Ingerslev, »hvorefter Hs. Majestæt henvendte nogle opmuntrende Ord til de forsamlede Disciple«. Efter at have inspiceret Skolen holdt Kongen Taffel i »Solennitetssalen«, og om Aftenen var Skolen pragtfuldt illumineret.

Et Aar efter, og Krigen⁹¹⁾ var over Kolding, først i 1848 og derefter i 1849. Efterretningen om Slaget ved Slesvig 1848 og de fjendtlige Troppers Fremrykning kom til Kolding i Paaskeferien. Frygten synes at have været stor, idet tre af Lærerne og en Del af Eleverne flygtede. Af 63 Disciple mødte kun 19 efter Ferien, hvorfor Ingerslev standse Undervisningen i en Uge, og indskrænkede den i de næste tre Uger. Indberetningen herom blev af Minister Monrad besvaret med det Side 157 omtalte Brev. I Tiden 2. til 26. Maj var Byen besat af de fjendtlige Tropper, som lagde Beslag paa otte af Rektorboligens Værelser. Først efter at Fjenderne havde forladt Byen, lykkedes det Ingerslev at samle Lærere og Elever til regelmæssig Undervisning. For at raade

Bod paa Undervisningens Forstyrrelse maatte Sommerferien forkortes med en Uge. Langt alvorligere blev Forholdene i 1849. Faa Timer efter at Fjenden den 20. April havde besat Byen, blev hele Skolen rekvireret til Allarmhus for 200 Mand og fire Officerer indkvarterede i Rektorboligen. De urolige Gæster fyldte alle Værelser med Halm til Sengelejer, støjede og tumlede og kastede Borde og Bænke oven paa hinanden. Den 23. April spredtes de fleste af Skolens Disciple i forvirret Flugt til forskellige Sider. Snart efter blev hele Bygningen rekvireret for General *Bonin* med Stab, Bureauer o. s. v. »Det var tilvisse med bitre og pinlige Følelser, at jeg saa ham holde Taffel i Solennitetssalen, hvor 1½ Aar tidligere Skolens uforglemmelige Velgører, Kong Christian den 8de tilligemed sin ophøjede Dronning og vor nu regerende allernaadigste Konge sad ved sit Taffel omgiven af tro danske Mænd. Og Bitterheden mildnedes ikke ved at høre »Schleswig-Holstein meerumschlungen« spilles dertil i Skolegaarden«. Soldaterne og Officererne opførte sig paa den mest hensynsløse Maade. To Klasseværelser blev anvendt til Sygestuer for Soldater, der var befængt med Udslet. To andre Klasseværelser tog man til »Casino« for Officererne, idet man fra Byen rekvirerede Spilleborde o. s. v. Marketenderen anvendte »Solennitetssalen« til Forraadskammer og drev det saa vidt, at han anbragte sin Ildgryde paa Gulvet og begyndte at koge, indtil endelig Ingerslev ved en alvorlig Protest fik ham fjernet til det Køkken, han havde maattet overlade ham. De andre Klasseværelser blev hyppigt brugt til Krigsret, Afholdelse af Officerseksamen, Undersøgelse af Syge o. s. v. Trods General *Prittwitz'* Løfte og Ingerslevs energiske Protest

blev i Juni Maaned alle Klasseværelser beslaglagte til Lazaret. Dog lykkedes det Ingerslev at frelse Rektorholigen fra en lignende Skæbne og at ordne en indskrænket Undervisning i fire af sine Beboelsesværelser, en Undervisning, der gentagne Gange blev forstyrret ved nye Invasioner, f. Eks. 6. Juli, da 130 saarede Soldater blev bragt ind i Bygningen for at forbindes og amputeres, og den 7. og 9. Juli, da Skolen atter blev rekvireret til Allarmhus for en Del af de i Byen daværende Batailloner, af hvilke det meste Mandskab laa i Skolen, i Kirken og andre nærliggende Bygninger samt paa Pladsen omkring Skolebygningen. »Det var i Sandhed under urolige Omgivelser, at vi læste, omringede af ca. 2000 Mand fjendtlige Tropper, igennem (tildels over) hvilke, imedens de laa paa Jorden, vore Disciple maatte finde Vej til Skolen«.

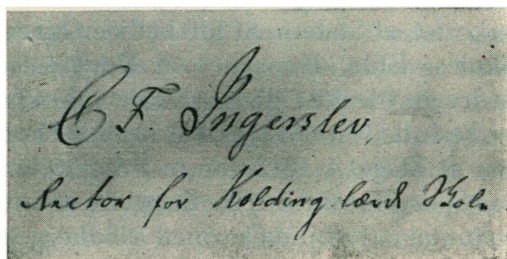
Selvfølgelig havde Undervisningen lidt haardt under disse Forhold. I to Maaneder var den næsten standset for alle, og adskillige af Disciplene havde slet ingen Undervisning faaet i tre Maaneder. Som i 1848 maatte Sommerferien forkortes, desuden blev Eksamenskravene mildnede eller bortfaldt helt, og Tabet søgtes i det næste Skoleaar opvejet ved forceret Arbejde.

Det materielle Tab var forholdsvis ringe. Under Beskydningen den 23. April blev Bygningen ramt af seks Kanonkugler, af hvilke den ene næsten gik helt igennem den tykke Mur og rystede denne saaledes, at ca. 60 Vinduer blev sprængt. Efter Lægernes Raad blev alle Lokaler, der havde været benyttet til Lazaret, overkalkede. Inventaret havde lidt en Del ved de stadige Flytninger. Fra de videnskabelige Samlinger savnedes nogle Kort, et Skelet, alle

Elevernes Tegnebestik, desuden en Samling Konkylier og Gibsaftryk af Gemmaer til Undervisning i Kunsthistorie og nogle statistiske Værker. Ingerslev gør i Programmet omhyggeligt Rede for, hvem der har stjaalet eller »laant« de enkelte Genstande.

Naar Grønlund i sin Festhilsen til Kong Chr. VIII. taler om Skolen »der, rystet tidt, urokket stod«, har han særligt tænkt paa, at Spørgsmaalet om Kolding lærde Skoles Nedlæggelse ofte havde været fremme. Nedlæggelse havde truet Skolen i 1790, men Uvejret var drevet over. Fra 1805—18 havde Kancelliet og Direktionen vaklet mellem Skolerne i Kolding og Fredericia. Man var klar over, at en af disse maatte ofres, og vilde helst nedlægge begge, da Discipeltallet i begge Skoler var i stadig Aftagen — i 1806 havde Kolding kun otte Disciple, Fredericia syv — men da det sydøstlige Jylland i saa Fald vilde være uden lærd Skole, turde man ikke gaa saa vidt. At man i Kolding har været fortvivlet ved Tanken om Lærdskolens Nedlæggelse, ses af et langt Bønskrift fra 1812, undertegnet af ca. 40 af Byens og Omegnens Embedsmænd og Rigmænd, der anraaber Majestæten om at bevare Skolen og lover at bekoste Indretningen af nye Klasseværelser. Før Bønskriftets Indsendelse var der givet Løfter om Pengebidrag til dette Formaal, tilsammen 1100 Rdl. Senere synes Løftet at være glemt, thi i 1816 blev Ombygningen bekostet af Staten. Af forskellige Grunde — Kolding Skoles Ælde, Hensynet til Kongehuset, hvis Forfædre havde vist denne Skole saa megen Interesse — besluttede man sig til at bevare Skolen i Kolding, saa at Slaget i 1817 ramte Fredericia. Atter i 1839 var Spørgsmaalet om Nedlæggelse af Skolen i Kolding fremme i Forbindelse med Nedlæggelsen af Lærd-

skolerne i Helsingør, Nakskov og Nyborg, men ogsaa denne Gang drev Faren over. Nationale Hensyn skaffede i 1844 Kolding Skole en merbegünstiget Stilling, og under nye Forhandlinger i 1850 havde samme Hensyn gjort sig gældende. Efter at den lærde Skole i Haderslev i 1851 var blevet ordnet som dansk Skole, faldt derimod dette Hensyn bort, og dermed var Skolens Skæbne afgjort. Der blev i 1854 stillet Forslag om dens Nedlæggelse, og trods energisk Modstand af Skolens Venner i og uden for Rigsdagen blev Loven vedtaget baade i Folketinget og Landstinget og Kolding lærde Skole nedlagt ved Lov af 10. April 1855. Tirsdag den 22. Juli 1856 holdtes den sidste Translokation. Rektor Ingerslev ender sit Program i 1856 med disse Ord: »Hermed slutter Kolding lærde Skole sin Virksomhed, og med disse Linier bringer den Byen og Omegnen sin Afskedshilsen. Dens sidste Ord være en Tak til alle dem, der have skænket den Yndest og Interesse, et Ønske om, at den Undervisningsanstalt, som her skal træde i dens Sted, maa have saadan Fremgang og Udvikling, at den, om end under anden Form og paa anden Maade, kan yde Byen og Omegnen Erstatning for den Skole, som i over tre Aarhundreder har bestaaet i deres Midte, men nu skal op-høre at være til«⁹²).

B. F. Ingerslev,
Rector for Kolding lærde Skole.

NOTER.

1) Eliassen: Kolding fra Middelalder til Nutid (El.). Elias- sen i Vejle Amts Aarbøger (V. A. A.) 1905, Side 35 ff. Brand- dorff (Br.) i V. A. A. 1919, S. 182—89. Tauber: Breve fra Kolding (T.). Sammes Brevbøger i Universitetsbiblioteket. Thura: Lykønskningstale 1732 (Th.). Fyhn: Efterretninger om Kjøb- staden Kolding (F.). Johannes Fibiger: Mit Liv og Levned (Fb.). Sammes Manuskript i Universitetsbiblioteket. Hother Ploug: Carl Ploug I. (Pl.). Justitsraad Saxilds Foredrag: »Kolding for 45 Aar siden« efter Referatet i »Kolding Folke- blad« ²¹/₁₂ 81 (Sa.). Georg og Jacob Saxild: Georg Christian Saxild (G.+J.). Kolding højere Almenskoles Arkiv. Raadstue- arkivet. ²) T. S. 100. ³) El. S. 88. ⁴) Br.: St. Nikolaj Kirke, S. 7. ⁵) Fb. S. 25. ⁶) F. S. 8. ⁷) T. S. 97. ⁸) Br. i V. A. A. 1919, S. 182 ff. ⁹) El. S. 415. ¹⁰) El. i V. A. A. 1905, S. 63, og »Konge- aaen« I. ¹¹) Sa. ¹²) G.+J. S. 83. ¹³) Sa. og Br. i V. A. A. 1919. ¹⁴) G.+J. S. 84. El. S. 420—23. Pl. S. 10. ¹⁵) El. S. 422. ¹⁶) Fb. Utrykt. ¹⁷) El. S. 197. Georg Bruun (G. B.): Jens Peter Wis- sing, S. 38. ¹⁸) Fb. Utrykt. ¹⁹) El. S. 397 o. s. v. ²⁰) El. S. 417. ²¹) Fb. Utrykt. ²²) Th. T. S. 24. F. S. 118. El. 233 ff., 265. Huset har med Front mod Kirkegaarden ligget lidt længere mod Øst end den nuværende Indgang til Kæmnerkontoret, i Linje med Beboelseshuset nord for Gyden. ²³) Th. ²⁴) Henrichsen i Program for Odense Katedralskole 1853, S. 23, og 1871. S. 1 ff. ²⁵) Sa. ²⁶) Kolding lærde Skoles Program (Pr.) ²³/₁₀ 1845. ²⁷) Kolding Kæmnerkontors Arkiv. ²⁸) Pr. 1845—46. Lindes Meddelelser II. 427. ²⁹) Arkitekt C. M. Smidt i V. A. A. 1906, S. 65. Oversættelsen er af Museumsassistent, Cand. mag. Jørgen Olrik. I Stedet for »Biskop« i 5. sidste Linje har T. S. 35 og Pr. ²³/₁₀ 1845 S. XII. urigtigt »Byens Borgemester«. Ligeledes er Meddelelsen i Pr. ²³/₁₀ 1845 S. 6, at Biskop L. Thura ind- viede den ny Bygning, urigtig, da han døde ¹/₄ 1731. Ingers- lev nævner samme Sted uden Kilde Biskop L. Thura som Indskriftens Forfatter, T. S. 31 Rektor Albert Thura. Det første er ret usandsynligt, da Biskop Thura døde et Aar før Indvielsen. At Indskriften er af Albert Thura, Skolens Histo- rieskriver, støttes bl. a. ved, at han i sin versificerede Lyk- ønskningstale i Detailler udmaler det i Indskriften brugte Billede om Bygningen som en Klædning:

»Der sad jo Hul hos Hul paa hendes beste Klæder,
Og lutter Drallinger (o. Pjalter) mand saae paa alle Stæder«

o. s. v.

⁸⁰⁾ F. S. 95. V. A. A. 1906 S. 65 ff. En i Viuf levende Billedhugger, Poul Staal nævnes Aar 1740. V. A. A. 1908 S. 282. ⁸¹⁾ T. S. 31. ⁸²⁾ »Kolding Folkeblad« $\frac{7}{7}$ 1880. ⁸³⁾ Th. T. S. 44. F. S. 102, 114. ⁸⁴⁾ Th. T. S. 37. F. S. 102. ⁸⁵⁾ Bøsserne bruges nu ved Skolens Majfest. G. B.: Kolding højere Almenskoles Majfest S. 64. ⁸⁶⁾ El. S. 404 ff. ⁸⁷⁾ Th. F. S. 145. ⁸⁸⁾ G. B.: K. h. A. M. S. 37. ⁸⁹⁾ El. S. 404. ⁴⁰⁾ F. S. 287 ff. Program for Fredericia højere Almenskole 1918 S. 12 ff. ⁴¹⁾ El. S. 450. ⁴²⁾ Pr. 1845. Tang Petersen (T. P.) Kolding lærde Skoles Historie S. 17 og 46. ⁴³⁾ Hoffmans Fundatser IV. 679 ff. Pr. 1845 (Oktober) S. 15, 1847 S. 84. Paludan: Det højere Skolevæsen S. 99. Ingerslevs Indberetning til Direktionen $\frac{27}{1}$ 1847. ⁴⁴⁾ Henrichsen i Odense Katedralskoles Program 1871. Henrich Steffens: Hvad jeg oplevede. Oversat af Frederik Schaldemose 1840 I. S. 37—84. ⁴⁵⁾ Pr. 1837. Københavnsposten 1836, Nr. 362. ⁴⁶⁾ Fb. Utrykt. ⁴⁷⁾ Vilhelm Bang: Latinskoleliv og Studenterliv S. 65. ⁴⁸⁾ G. B.: K. h. A. M. S. 20. ⁴⁹⁾ F. S. 146—47. Pr. 1845 S. 16—17. El. S. 423—25. Fb. Utrykt. ⁵⁰⁾ El. S. 535. ⁵¹⁾ Biskop Nikolai Fogtmann (1788—1851) udgav i 1823 en meget benyttet Lærebog i Religion for Latinskolerne. ⁵²⁾ Fb. Utrykt. ⁵³⁾ F. Supplement S. 13. ⁵⁴⁾ Henrichsen i Program for Odense Katedralskole 1856 og 1871. H. H. Blache i »Historisk Tidsskrift«, 4. Række, Tredje Bind, S. 52. Steffens: Hvad jeg oplevede. Oversat af Schaldemose 1840, I. S. 105—11. F. S. 11, Supplement S. 21. Feilbergs jyske Leksikon III. T. P. S. 128. ⁵⁵⁾ El. S. 414. ⁵⁶⁾ Fugleskydning omtales kun denne ene Gang. Smlgn.: G. B. »Vejle Amts højere Realskole i Kolding« S. 101. ⁵⁷⁾ Program for Odense Katedralskole 1853 S. 1—17. G. B.: K. h. A. M. S. 60—62. ⁵⁸⁾ Pr. 1845 (Oktober) S. 11—12. T. P. S. 58. ⁵⁹⁾ Med »Festdagene« forstaas: Nytaarsdag, Helligtrekongers Dag, Kyndelmissedag, Taksigelsesfest, Marie Bebødel-sesdag, Skærtorsdag, Langfredag, Almindelig Bededag, Christi Himmelfartsdag, St. Hans Dag, Marie Besøgelsesdag, St. Mikkelsdag og Alle Helgens Dag. ⁶⁰⁾ El. S. 535. Pr. 1845 (Okt.) S. 20. F. S. 174. ⁶¹⁾ El. S. 397. ⁶²⁾ El. S. 535. ⁶³⁾ T. S. 60. F., særligt S. 57, 78, 91, 114, 135—141, 174. Supplement S. 8, 19. T. P. S. 126. Jyske Tegnelser $\frac{4}{8}$ 1796, Nr. 60 (Bog VII. 40). Blache: »Historisk Tidsskrift«, 4. Række, 3. Bind, S. 40.

Pr. 1845 (Okt.) ⁶⁴⁾ Dronning Dorotheas Skolebygning blev nedrevet 1728. ⁶⁵⁾ El. S. 404, 499. ⁶⁶⁾ Personalhistorisk Tidsskrift II. S. 22. Hardsyssels Aarbog udgivet af Historisk Samfund for Ringkøbing Amt 1920 S. 126. Pl. S. 8. Private Meddelelser. ⁶⁷⁾ F. S. 115, 157, 158. T. P. S. 132—137. El. S. 226, 411. Fb. S. 58. Sammes Originalmanuskript. Taubers Brevbøger paa Universitetsbiblioteket. Følgeblad til Aarhus Stiftstidende 27. Maj og 19. Juni 1834. »Dagen« 12. Juli 1834. ⁶⁸⁾ Fb. S. 12. ⁶⁹⁾ Pl. S. 17—18. ⁷⁰⁾ Fb. S. 35. ⁷¹⁾ El. S. 426, 482. ⁷²⁾ Pl. S. 19. ⁷³⁾ Pl. S. 19. ⁷⁴⁾ Carl Ploug blev dimitteret i 1829, knap 16 Aar gammel. ⁷⁵⁾ Skolens Programmer. Utrykte Breve fra Overlærer Ploug til Carl Ploug. F. S. 115. Fb. S. 12, 35 o. s. v. T. P. S. 138. El. S. 426, 482. ⁷⁶⁾ T. S. 22. Johannes Fibigers og Hother Plougs Bøger. Johannes Fibigers Manuskript. Kolding Avis ²²/₁₂ 1849. ⁷⁷⁾ El. S. 450. ⁷⁸⁾ Pr. 1836 S. 45. ⁷⁹⁾ El. S. 308. ⁸⁰⁾ Pr. 1841 S. 31. ⁸¹⁾ Værelse Nr. 21 i Kolding højere Almenskole. Navnet »Sal« om dette Klasseværelse brugtes endnu i Firserne. ⁸²⁾ F. E. Hundrup: Illustreret Tidende ¹⁶/₂ 1868. Skolens Arkiv og Programmer. ⁸³⁾ Axel Grandjean: Spredte Minder gennem 70 Aar, S. 37. Dalberg og Plum: Metropolitanskolen gennem 700 Aar, S. 151. ⁸⁴⁾ Georg Bruun: Hans Schneekloth, i Program for Schneekloths Skole 1912, S. 18—23. ⁸⁵⁾ Skolens Arkiv og Programmer 1844—56. Program fra Rønne Statsskole 1906. ⁸⁶⁾ El. S. 422. ⁸⁷⁾ Pr. 1823 og 1834. Engelstofts Efterretninger om Københavns Universitet, Sorø Academie og de lærde Skoler 1823, S. 367—371. ⁸⁸⁾ Pr. 1836, S. 58. ⁸⁹⁾ Fb. S. 50—51. ⁹⁰⁾ Da Undervisning i Gymnastik først indførtes 1831, maa dette Led i Skildringen være indflettet fra et senere Kongebesøg. ⁹¹⁾ Pr. 1848, S. 43, 1849 S. 1. ⁹²⁾ T. S. 50. F. S. 133. Pr. 1839, S. 40, 1856, S. 60. Engelstofts Efterretninger 1823, S. 335—343. Om Lærdskolens Nedlæggelse 1856 findes en udførlig Redegørelse i »Vejde Amts højere Realskole i Kolding«, S. 1—28.

BILLEDSTOFFET.

Kortet S. 6 er fra 1823, tegnet af Lieutenant F. L. v. Trojel. Originalen findes i Rigsarkivet, en Kopi i Kolding Centralbibliotek.

»Udsigt over Kolding 1836« S. 7 er en Gengivelse efter en Kopi i Museet paa Koldinghus af et Billede tegnet af Kunstneren Jørgen Roed 23. Juni 1836. I V. A. A. 1926 S. 113 findes en farvelagt Gengivelse af Billedet og en Beskrivelse af Redaktør Eliassen. Kunstneren har formodentlig siddet i et Lysthus i »Consul Wissings Hauge« ved Enden af den nuværende Allégades vestlige Del, op mod Katrinegade.

»Østergade 1836« S. 10 er ligeledes en Gengivelse af et Billede af Jørgen Roed, tegnet 24. Juni 1836. En nøjagtig Beskrivelse findes af Hr. Kæmner Brandorff i V. A. A. 1919, S. 182—189.

»Rektorresidensen« S. 22 er en Gengivelse af en Hr. Kæmner Brandorff tilhørende Akvarel fra 1871 af Kunstneren Peder Toft.

Grundridset S. 23, overladt mig af Hr. Kæmner Brandorff, er efter en af Hr. Murmester Johannes Petersen optaget Skitse 24. Juli 1914 ved Udgravningen til en Septic Tank.

Byggetegningerne S. 26, 29, 30, 31, 33 er Gengivelser af Originaler i Rigsarkivet, indsendt 1811 og 1838 til Direktionen.

Dronning Dorotheas Medaillon S. 42 er efter en Afstøbning taget af Hr. Malermester Thorvald Hansen og Hr. Guldsmed Holger Kyster. V. A. A. 1906, S. 72.

Billedet af Christian Peter Thorlacius S. 96 er efter et Miniaturmaleri paa Elfenben, Christian Frederik Plougs S. 117 efter en Silhouet, Anders Bryndums S. 125 er en Rekonstruktion efter flere Karikaturtegninger af Hr. Læge Mundt, Bryndums Discipel i Metropolitanskolen til 1862. Billedet af Peder Grib Fibiger S. 110 er omstridt, da det synes at have mere Lighed med Sønnen Johannes Fibiger end med Faderen, men efter en Udtalelse af Rektor Fibigers Stedsøn, Docent Caspar Smith, forestiller det Faderen i Tyverne. Dragten taler ogsaa for denne Tid. Af Rektor Grønlund har det været umuligt at fremskaffe et Billede.

INDHOLD.

	Side.
Byen.....	5
Rektorresidensen. Den kongelige lærde Skole	21
Den laurkronede Mø. Rektortavlerne. Sophia Hedevids Kateder. Inventarium. Bibliotek. Rengøring.....	39
Skolens Styrelse. Økonomiske Forhold	51
Undervisningens Art og Omfang. Lærerne. Karakterer. Frier. Translokation. Elevtal. Dimittender.....	58
Pennalisme. Stontning. Drikkegilder. Disciplin. Prygl .	75
Mathias Beck	87
Christian Peter Thorlacius.....	95
Erik Gjørup Tauber	99
Peder Grib Fibiger.....	106
Skolens Lærere fra 1800 til 1833	116
Johannes Grønlund	127
De Bjerregaardske Affærer	138
Christian Frederik Ingerslev	152
Skolens Lærere fra 1833 til 1856	162
Strarups Vise	170
Rektorindsættelser. Kongebesøg. Krigsaarene 1848 og 1849. Skolens Nedlæggelse	181
Noter	191
Billedstoffet	194

